

L A •
T O •

2026. március
XXXVII. évfolyam
3. szám

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

(2008. január – 2019. május)

Tiszteletbeli szerkesztő:

LÁNG ZSOLT

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

VIDA GÁBOR

ANDRÉ FERENC

CODÁU ANNAMÁRIA

FISCHER BOTOND

SZABÓ RÓBERT CSABA

MOLNÁR ROZÁLIA

Tördelőszerkesztő:

Korrektor:

SZŐCS KATALIN

Borítóterv:

SZABÓ IMOLA JULIANNA

Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

NÉMETH ZOLTÁN:

Halálgeometriaképek (Vers) ■ 5

VAJNA ÁDÁM:

Ami valójában Fancsikán történt (Regényrészlet) ■ 8

VIDA KAMILLA:

A mai evangélium; Halló, LIVIA, (Versek) ■ 12

SERES LILI HANNA:

Miért Perszephoné a kedvenc istennőm?; Zeusz könyörgése;
Eurüdiké hallja (Versek) ■ 15

ZECK JULIANNA:

Ébredések (Regényrészlet) ■ 19

GYÓRFI KATA:

kiragadás; visszahúzódás és virágzás (Versek) ■ 23

MAGYARY ÁGNES:

A lélek változatlan (Regényrészlet) ■ 26

WÉBER KRISTÓF:

Remegés (Regényrészlet) ■ 32

FEHÉR ENIKŐ:

Petri György kikanalazza belőlem a margarint;
Kafka és a szex (Versek) ■ 36

SZABADOS ATTILA:

Az átlagos férfi; outdoor?; Egy portugál (Versek) ■ 39

TAKÁCS-CSOMAI ZSÓFIA:

Kútkáva; Ladik; Eldobható; Téglafal (Rövidpróza) ■ 42

WILLIAM BLAKE:

Őrüdt dal (Fenyvesi Orsolya fordítása); A dajka éneke (A tapasztalat
dalai) (Kállay Eszter fordítása); A légy (Nádasdy Ádám fordítása);
A légy; Újszülött bánat; A tigris (Szabó T. Anna fordításai);
Válogatás A pokol közmondásaiból (Sirokai Mátyás fordítása);
Nevető dal (Varró Dániel fordítása); Jeruzsálem („És gázolt itt
az ősi láb”) (Závada Péter fordítása) ■ 46

DOKUMENTUM

SZABÓ RÓBERT CSABA:

A visszautasítás művészete. Székely János levelek 1975-ből ■ 54

FÓRUM

SZ. NAGY ORSOLYA:

Székely János nyomában: Ivó emlékezete és ihlető ereje ■ 68

SÉTATÉR

LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ:

Élet elvtárs, halál úr (80 nap Szilágyi Domokos körül) ■ 87

KLIKKREC

KÁROLYI CSABA – LÁNG ZSOLT:

Traumák és tabuk (Babarczy Eszter: *Apám meghal*) ■ 105

TALÁLT VERS

SZÉKELY JÁNOS:

Ígéretekkel, kényszerekkel ■ 109

NÉVJEGY

SZÉKELY JÁNOS levele Szilágyi Domokoshoz ■ 111

HALÁLGEOMETRIAKÉPEK

Ija Kivának

Háború van a pohárban, kisfiam, amikor iszol,
kicsurog, és amikor zsebkendővel végigtörled
az inged, minden csupa vér, és amikor
lefekszel az ágyba, becsukod a szemed,
minden csupa vér, reggel előveszel egy játékot,
háború lesz abban, és amikor végiggurítod a padlón
a kisautót, szétfolyik vérré, érzem nedvességét
a tenyeremen, amikor simogatlak, véres vagy,
belém vájja hosszú körmét a háború, és rám zsugorodik,
a hangja kérges.

Öntöm a teát, háború csurog belőle,
az újságról lemászik a háború az asztalra,
éjjel a háborút lélegzem, egy darab háború
a bőröm alá nőtt, csókolgatom: a háború pecsétje.
Hűséges háziállat a háború, kis kedvenc, épp a fiamat öli,
az orvos a háborút operálja, nehogy meghaljon,
a háborút viszi a mentő lélegeztetőgépen,
szegény háború, fel kell nevelni, meg kell gyógyítani,
a zsebemben hordom a háborút, simogatom a hüvelykujjammal,
szájba veszem, el ne lopják, a nyelvemen őrzöm, szopogatom,
azt mondom rá, béke, és megmenekül.

Megszerettük és megértettük ezt a háborút, amíg le nem szakítja
például a kezünket, írjuk a konyhaasztalon, írjuk a számítógépbe,
írjuk a hűtött irodában, írjuk a naplementébe,
írjuk a bunkerben, írjuk a börtönben papírra,
egész élhető és szép a háború, az orrunk hegyével írjuk
koromsötétben a piszkos falra, szép ez a háború,
és amíg mozgatni tudjuk, a lábunk hegyével írjuk a levegőbe,
szép ez a háború, még élünk, még mindig élünk, megszoktam,

hogy a kislányok a törmelék alatt haldokolnak, a kisfiúk
saját fuldoklásukat lélegzik, megszoktam a háborút, a szokást
szeretetnek
nevezem, a szeretetet pedig háborúnak,
a kisfiúkat elneveztem halottnak, a kislányokat szintén.

Már éppen elférünk ebben a háborúban, ez a lakás
megfelelően ki van tapétázva kézigránáttal,
taktikai atomfegyverekkel, AK-12-es gépkarabélyokkal,
gonosz, buta, érzéketlen és félrevezetett emberek szavaival,
megijedünk, amikor a gyerekeinkkel álmodunk,
megijedünk, amikor halljuk a hangjukat,
megijedünk, amikor női hangokat hallunk,
főlény emelkedik egy páncélozott gépjármű melle
és egy propagandaújság csillogó árnya,
megerősszakol, a vérrel élünk házasetet és a halállal,
három kis halált hagytam otthon, mondjuk a lövészárookban
és a bunkerben egymásnak, három göndör kis halált.

A halál ekkorra már szerencsére megölte a torokban, tüdőben
gyerekkor óta lerakódott szeretetszavakat, ahogy ott feküdtem
ágyában,
éreztem a halott szótagokat a mellkasomban, ahogy
emelkednek és ereszkednek fémes és olajos ízzel nyelvemen,
mert a halál páncélozott nyelven beszél és csókol szájon férfiasan,
így mérgezi meg a békét, amelyet lerágott rólam,
és most erőszakkal megeteti velem. Megtanultam síró hangon
beszélni a semmiről, megtanultam a vér nyelvét, csak egyetlen
milliméternyi eltérés a lágy izommozgásban, a gégeben,
a szájüreg nedves melegében.

Háború van köztem és a többiek között; akiket otthon hagytam,
már a nevüket sem tudom; felhív, majd, amikor felvenném,
leteszi a telefont; üzenetet ír, de látom, törölte; valamit suttog,
de nem hallom jól; és amikor egészen közel hajolok, látom,
elfordította a fejét. Csak sokkal később veszem észre, már nem él.
Szép vagy, háború, a fejünk összehajol,
mintha egymás szájába lehelnénk, mintha szótagolnánk egy

könyv lapjait, a halál könyve ez, memoriter a túlvilágra,
akárha csokolózásra készülnénk saját holttestünkkel.

Az olvasás árulást feltételez a valósággal szemben,
a szem pedig kétségbeesetten próbálkozik a valósággal,
a képzelet az anyagnak mutat példát, ahogy a jövő a múltnak,
és mind a háborúba fut, ezért okoz boldogságot,
elragadó voltál, háború, ezer halott egyetlen óra alatt,
százezer halott egyetlen óra alatt, szégyenlősen hallgatunk,
azt mondtad, igen, hogy nem fogsz megérinteni,
hogy, hogy, hogy, hogy fájdalommentes lesz ez az év is,
hogy nem tudom majd elmondani, azt mondtad.

Vér van a pohárban, amikor iszol, a halál,
zöld, mint a harisnyád színe, zöld, mint egy távoli sóhaj
az éjszakában, zöld a madarak vonulása dél felé,
a lépések zaja a déli harangszó idején, zöld
a vadállatok szeme a lenyugvó napban, és zöld a hajad
az akácfa alatt. Kéket lélegzem, most, amikor egyedül vagyok
és rád gondolok, fekete a szépség, aranyló sárga az ajándék,

de most már minden lassú, lassú, gyors és jelentéstelen.

Vajna Ádám

AMI VALÓJÁBAN FANCSIKÁN TÖRTÉNT

Egy Napisten havi délelőttön Iván, az új várkapitány toppant be a hóhér házába, csak hát nem találta otthon, mert a hóhér éppen a füves Magdival gombát szedett az erdőben, vagyis egészen pontosan ő szedte, a Magdi meg mondta, hogy melyiket, rendkívüli módon unta már ugyanis a hóhér a köleskását meg a falusiak felvizezett sajtjait. Így hát végül az úton találkozott a tömött kosárcájával hazafelé tartó hóhér meg a csalódottan hazafelé tartó Iván kapitány, nézett is utóbbi tágra nyílt szemekkel, hogy mi a csoda, csak nem gombászni volt a hóhér uram, furcsa, furcsa, ő maga csupán húst meg tojást eszik, nem is érti, a hóhér uram hogy nőtt ekkora nagyra, ha mindenfélét magába töm, de hát kinek a pap, kinek a papné, nem igaz, jelentette ki az életkedvét hirtelen visszanyert Iván kapitány, majd hazáig kísérte a hóhért. Ott aztán leült a sárpadkára, és amíg a Mihál szép komótosan levagdosta a rökagombák szárvégeit, lesöpörgette a galambgombák kalapjáról a földet, és kivagdosta a kukacos részeket a vargányákból, előadta, miért is kereste fel ezúttal a hóhér uramat.

Na, először is nagyon sajnálja, hogy eddig nem jelentkezett, de ha tudná a hóhér uram, micsoda fejetlenség uralkodott az őrségben ideérkeztekor, akkor megértené, hogy miért tartott mostanáig rendbe tenni a fiúkat, hogy a csavart csőrű kecskepásztor rúgja meg őket. Kiderült például, hogy az egyik nagy számárvédőtől valami besszarábiai vándorkereskedő elnyerte kockán a sisakját, de ez még semmi, mert aztán az is kiderült, hogy egy másiktól ugyanez a kereskedő a mellvértjét nyerte el, ez a két szerencsétlen pedig rendre elintézte, hogy ne legyenek egyszerre szolgálatban, így egymásnak adogathatták a felszerelést. Nem is derült fény a dologra mostanáig, de ha a hóhér uram azt hiszi, itt vége is van a történetnek, hát rosszul hiszi, mert a következő napokban előkerült egy katona, akinek a combvértje nem volt meg, aztán egy másik, akinek a kardja, egy harmadik, akinek a lábvértje, végül pedig egy negyedik, akinek a fegyverkabátja, és ezek mind ugyanannál az embernél kockázták el a felszerelésüket, ami azt jelenti, hogy járkal itt a királyságban egy vándorkereskedő, aki egy fancsikai várvédő komplett felszerelésével rendelkezik. Na, de ezzel már nincs mit tenni, a lényeg,

hogymár rend lesz, még ha, mint az a fentiekből is látszik, rendrakás közben potyogni, mi az, hogy potyogni, zúdulni kezdenek kifelé a csontvázak a szekrényből. Ő most személyesen nyomozni is kezdett egy, még az előbbinél is sokkal súlyosabb ügyben, úgyhogy fontos feladata lesz a hóhér uramnak nemsokára, de csitt, erről, a nyomozás sikere érdekében, egyelőre nem árulhat el többet. Úgyhogy ne is vesztegessék az időt, a mórlikáját neki, rá is térne a tárgyra, merthogy amíg mindent beszerez annak a nagy, sokkalta nagyobb ügynek a bizonyításához, addig is lenne mindjárt a hóhér uram számára egy lehetséges kivégzés. A letartóztatás már megtörtént, tárgyalás holnap a várban, de gyors lesz az ítélet, ő biztosra veszi, készüljön hát a hóhér uram, legkésőbb holnapután dolga lesz. Azzal Iván kapitány felállt, megszorogatta a hóhér kezét, és visszaindult a várba őrizni a rendet.

Másnap már korán reggel megjelent Peti a hóhér uram házában, izgatottan ébresztve őt, hogy hallotta-e, micsoda tárgyalás lesz ma a várban, mire mondta a hóhér, hogy persze, hallotta, állítólag lesz is dolga majd az elítélttel, úgyhogy mindenképpen elnéz a vár környékére kicsivel később, mert szeret ott lenni a tárgyalásokon, ha van rá lehetősége, elvégre nem azért hóhér az ember, hogy vaktában vagdosson le fejeket. Annyi erővel akkor már akár katonának is állhatott volna. Mindenesetre még egy picit aludna, ha nem baj, Peti meg addig üljön meg a seggén, vagy ha már ilyen kis élénk, bassza inkább teherbe a Bognár rühes gebéjét. Na, jó, ez utóbbit valójában már nem mondta ki, csak gondolta, mindenesetre azzal a lendülettel visszafordult a fal felé, és lehunyta a szemét.

De pillanatokkal később arra ébredt, hogy a láda tetején ülő Peti éppen a nyikorgó zárat javítgatja a feneke alatt, úgyhogy inkább összeszedte magát, és elindultak a várba. Persze, a hóhért már távolról elküldték a kapuőrök a rücskös picsájú kurva anyjába, de aztán eszébe jutott az egyiknek, hogy biztos a tárgyalás miatt van itt, úgyhogy végül mégis bemehettek Petivel. Lézengetek is már néhányan addigra az udvaron, ott volt a Lőkös nagyuram, a bíró, a jegyző, a pap meg a falusiak közül többen, és persze Iván kapitány is leintegtetett nekik a várfalról. Valamivel távolabb, súlyos vaslánccal a kúthoz kötve egy kedvetlenül rágódó kecske figyelte a történéseket.

Hogy szép lassan megtelt a várudvar, előlépett a bíró, megköszönte a torkát, és sorolni kezdte a vádpontokat, rögtön hármat is. Először, emelte magasba a mutatóujját, a vádlott a sértett, és más tanúk állítása szerint múlt vasárnap reggelén áttörte a sértett kerítését, és egy kivételével a hátsó kertben növekvő összes körtefa csemetéjét megrongálta, s minden bizonnyal folytatta volna a károkozást, amennyiben a sértett, a zajt hallván, ki nem lép

a házból, hogy megfékezze a pusztítást. Másodszor, mutatta ujjaival a bíró, amikor a sértett a vádlott elé lépett, hogy megállítsa, a vádlott rátámadt, megharapta a mutató-, valamint a középső ujját, aztán futásnak eredt a kapu irányába, csakhogy, emelte itt magasba harmadik ujját is a bíró, ekkor kilépett a házból a sértett kislánya, aki hangos sikítást hallatott, mire a vádlott irányt változtatva a kettes számú sértett felé indult, majd felöklelve őt, súlyosan megsebesítette az arcán, elvéve jobb szeme világát. Kérem, hogy a vádban megfogalmazottak megfelelnek-e a valóságnak, fordult a bíró ezen a ponton a Kiskovácsához, aki a bekötött szemű kislánya helyett is bólintott. Ezután a bíró feltette ugyanezt a kérdést a kút mellett békésen kérődző kecskének is, mire a tömegből előlépett egy elegáns öltözetű, borotvált arcú fiatalember, és széles kézmozdulatokkal kísérve, szónokolni kezdett.

Tisztelt Bíróság, kedves Fancsikaiak: Lábos Manó, prókátor! *Ha véd téged Lábos Manó, nem lesz sorsod lánc vagy bakó! Kaplonvára, a Zöld Kígyó fogadó mellett.* S most engedjék meg, hogy szót emeljek egy olyan ügyben, amely túlmutat az egyszerű jogi helyzeten: jelen per tárgya nem csupán egy kecske, hanem a méltányosság értelem és közösség iránt. E láncra vert állat nem vétkes. Hisz lehet-e vétkes az, ki nem bír értelemmel, s kinek cselekedeteit kizárólag ösztönei és szükségletei vezérlik. A kecske – legyen mégoly szép és jól fejlett is, mint ez a példány – nem képes megkülönböztetni a jót a rossztól, a jogszerűt a jogszerűtlentől, s így tettében nem állapítható meg szándékos rosszakarat. Rendben, mondhatnák, de akkor mégis mily ösztön vitte rá e kecskét rettenetes tetteire. Megfelelek én erre: a félelem. A támadás, amellyel az állatot vádolják, nem luciferi sugallatból fakadt. Tisztelt Bíróság, kedves Fancsikaiak, egy kecske, ha nem érzi magát fenyegetve, nem támad. Valószínűsíthető tehát, hogy a vádlott viselkedését külső tényezők provokálták ki: agresszív mozdulatok, hirtelen zajok vagy a körülmény, hogy számára eleddig ismeretlen helyzetbe került.

Képzeljék csak magukat a helyébe! Gyerünk, képzeljék el, hogy Önök a kecske! Voltak már éhesek? Képzeljék el, hogy meglátnak valami finomat épp csak egy karnyújtásnyira. Egy ropogós malacsültet. Nem tudják, mit szabad és mit nem, hát nekiállnak lakmározni, és olyan jó és olyan finom, amit esznek, hogy teljesen belefeledkeznek az evésbe. Ropog a bőr az aranybarnára pörkölődött combon, lágyan omlik szét nyelvükön az ízletes hús, csillogón csorog le állukon az édeskés szaft, és akkor hirtelen bummm! Ott terem egy idegen, és ordítva rángatni kezdi Önöket, aztán, mint hideg kés, fúródik fülükbe az éles sikoly, koponyájuk belsejét kapargatja a félelem, miközben rohannak, rohannak, azt se tudják, hova és merre, csak el, el a ve-

szélytől, amilyen gyorsan csak lehet. Képzeljék magukat ebbe a helyzetbe, s most mondják, hogy tiszta fejjel tudtak volna gondolkodni figyelembe véve, hogy – újra hangsúlyozom – Önök kecskék!

Tisztelt Bíróság, kedves Fancsikaiak, a tanúk vallomásai és az események rekonstruálása alapján kijelenthetem tehát: az állat viselkedése nem agresszióból fakadt, pusztán önvédelem volt. Állítom, hogy a támadás elkerülhető lett volna, ha az állatot hagyják békében elvonulni ahelyett, hogy megpróbálják feltartóztatni.

Hogy Lábos Manó befejezte beszédét, kínos csend telepedett a várudvarra, míg aztán egy öblös, hordómélyi férfihang be nem kiabálta a fancsikaiak köréből, hogy *a kurva anyád a kecske*, közvetlenül mellőle pedig egy lágyan bűgő hang szegezte az ügyvédnek *a láttál te már kecskét, baszd meg, ha olyanja van, a faszodról is leeszi a makkot* kérdést. Némi szünet után rekedt cincogással valaki hozzátette, hogy *a férjemnek is azóta van fél heréje*, de őt gyorsan lepisszegették, s bár utána szinte azonnal egy éles sipítás következett, miszerint *az ördög, az ördög szállta meg a kecskét*, visszahangra nem talált, így hamar elhallgatott. Az alkalmon kapva Lőkös nagyuram felállt, a hirtelen beköszöntött csendbe belefingott egy recsegőset, aztán elindult az árnyékszék felé, a bíró pedig az így kapott felhatalmazással élve, gyorsan ítéletet is hirdetett.

Tisztelt Fancsikaiak, sértett, ügyvéd úr és kecske! Hosszas mérlegelés után az ítélet: halál. A kecskét, holnap napkeltekor, praktikussági szempontból, kard általi kivégzésre ítélem. Az ítéletet a közösség szeme láttára kell végrehajtani, hogy intésként szolgáljon minden fancsikainak és állataiknak, hogy a közösség rendje és békéje szent és et cetera. Az ítélet végrehajtásáért a hóhér felel. A tárgyalást ezennel lezárom.

Iván kapitány megpróbálkozott a tapssal, de mivel senki nem csatlakozott hozzá, hamar abbahagyta, a hóhér pedig odasietett a bíróhoz, hogy megkérdezze, miért kellett ilyen hajnalra tenni a kivégzést, mire mondta a bíró, fogalma sincs, ez jutott eszébe, neki amúgy tökéletesen mindegy, viszont most már nem fogja visszahívni az embereket. Szóval azt ajánlja a hóhér uramnak, hogy ma este talán feküdjön le időben aludni ahelyett, hogy hajnalig a füves Magdi piccsáját nyalja, és akkor nem lesz gond a felkeléssel. Azzal kacsintott egyet, és sarkon fordult.

A MAI EVANGÉLIUM

Ebbe a kötetbe, (melynek munkacíme DCS),
nem szánok verset, ami ironikus hangnemben szól a kiadóról.
Nem nyújtok görbe tükröt baloldali keretben a könyvpiac működéséről,
meg a kompromisszumokról, amiket a művészek kisebb-nagyobb
kedvvel
meghoznak. Mert nem ez a fontos, hanem az, hogy az emberek
figyeljenek, és jól érezzék magukat.

Már öt évvel idősebb vagyok én is, megöregedtem,
a békesség mindig jobb, mint az okoskodás.
A fiatalok zöldkártyával osztják az észet –
figyeled, így kezdem a mondatot: A fiatalok.

A vers csapda: azt mondom, ez valóság,
léírom a nevem, a személyiigazolvány-számomat bevésem,
kapukódot megadom, utána azt mondom, ne törjetek be a házamba,
légy szíves,
nem fogtok találni semmit, ez irodalom.

Ez a második alkalom, hogy éjszaka felkelek írni
(Az első az *Ez a kiadó...* volt).
Nemrég újranéztem a Kónya–Pető vitát, aztán összeállt
a kötetkoncepció.

Nyilvánvalóan Pető Ivánnak volt igaza,
és nyilvánvaló volt az is, hogy miért elfogadhatatlan
ennyire illúziótlannak lenni a rendszerváltás reggelén,
ennyire nem hinni a csodában, és lebiggyesztett ajkakkal
azt mondani: a mai evangélium, kedves testvérek, az Adottságokról szól.

Egy ország érzi most úgy magát,
mint aznap az izgága terem:
testközelben a történelem,

mi vagyunk a történelem,
nekünk kell elég jónak lenni.
Montágh Imréné alakjában jelent meg akkor
az arkangyal, ma nézünk egymásra és várjuk,
kiben száll le újra közénk,
hogymondja végre,
ez a pillanat az a pillanat tényleg,
vagy csak megtévesztett tömeg vagyunk,
ami nem érti a verseket.

Egy esős szombat reggel egy elhagyatott focipálya öltözőjében ültem,
és a bűnre gondoltam, amit nem tudom, hogy nemzedékem
elkövetett-e már, vagy csak el fogja majd.
Kicsit izgat, hogy legalább mámoros lesz-e,
vagy csak simán a kényszerpálya.
Közben még sötét volt, elszámoltam ezerig, meg vissza, mire megjött
volt szeretőm.

Utoljára vártam rá, már nem szeretem,
kitaláltuk, hogy talán érdekes lenne a kezdőkörben csinálni.
Nem voltam ott fejben, mereven feküdtem a fűben, fáztam is,
fűjt a szél, és kemény csöppek estek,
az igazságtételre gondoltam,
hogymi vár ránk, kedves nemzedékem.
Hogy talán meg kellene dögnünk, igen,
és kiöltetni a nyelvünket.

HALLÓ, LIVIA,

ne haragudj, hogy az ajándékokat a munkahelyeden adom be,
de nem látok rá más megoldást.

Más, ez ilyenkor aktuális:
azokban a családokban, ahol gyilkosság (öngyilkosság) történt,
mindig van/volt egy boszorkány, vagy kettő.

A férfi boszorkányt eretneknek hívták a középkorban,
és rövid úton megszabadultak tőle, vagyis
elégették.

Ez ma már nem megy, élük a világukat, és a gonoszságukat...

Az én rokonságom (sőt, szűkebb családom!) is bővelkedett ilyenekben,
pl. a Kertes Joli Béreslakán (unokahúgom),
akinek nemcsak az apja akasztotta fel magát,
hanem annak a fiútestvére is... Hogy ott ki volt a boszorkány?!
Hát a Maris néni, a két fiú édesanyja!

Nyugodjanak békében!

De a Te legkisebb sógorod (Foxi) is próbálkozott érfelvágással.
Azért írom ezt, mert a Zsuzsa (a testvére fejbe lőtte magát) is kezd
az anyjára ütni,
az én „kedves nagynénémre”, aki szintén ebbe a kategóriába tartozott.
Tehát oda kell figyelni, mert az ördög nem alszik!

A mellékelt dolgok a következő személyeket illetik:
Livia (ülőalkalmatosság a hátgerinc megterhelése ellen),
Hansie (házi telefonközpont),
Norbi (mobiltelefon Mikulással),
Foxi (mobiltelefon Mikulással).

Ezek Európában használhatók mindenhol, én Tokajon
az ELEKTRO SHOCK-üzlet mellett érdeklődtem, 3000 Ft-ért
beállítják.

Minden jót és Kellemes Karácsonyt,
Joci

MIÉRT PERSZEPHONÉ A KEDVENC ISTENNŐM?

Lent az udvaron, a gesztenyefa alatt
istennőset játszottunk.
Stip-stop, Aphrodité, kiáltotta Klaudia.
A szerelem istennője a gyorsaság
istennője is volt ekkoriban.

Én Héra leszek, jelentette ki Barbi
nyugodt, magabiztos hangján.
Erika most Pallasz Athéné helyett Irisz lett:
akkor költözött el a Wesselényi utcából
Irisz barátnőnk.

Lent az udvaron, a gesztenyefa árnyékában
már csak én álltam üresen, önmagam.
Perszephoné, suttogtam, mire a lányok
színpadias sóhajtozásba kezdtek,
ciccegték, a szemüket forgatták.

Miért Perszephoné a kedvenc istennőd?
nevetett fel Klaudia fekete fogai
alvilági kerítése mögül.
Nem szóltam, mert nem szólhattam,
most néma istennő vagyok, böktem ki,
mire az arcok megenyhültek.

Megható istennő is vagyok.
Szánandó istennő.

Elhelyezkedtünk az udvaron,
Aphrodité a virágágyásba ült,
Irisz a falhoz lapult,
Héra a fa alatt maradt.
Én az egyik kukára ültem fel.

Ebben a játékban a választott istennők
legjobb barátnők voltak.
Igyekeztek Perszephonét nem sajnálni,
és szerették volna, ha már mint
az Alvilág magabiztos istennője jelenik meg.

De én szomorú mosollyal mentem feléjük,
gránátalma-harapdálást játszottam,
és ők nem tudták, hogyan köszöntsenek.

Aphrodité a haját dobálta,
Héra szeme villámokat szórt,
Irisz mosolyogva az eget nézte.

Mindjárt megérkeznek az istenek,
mondták vágyakozva.
Aztán észbe kaptak,
de nem kértek bocsánatot.

Te is szereted őt, nem?
kérdték, és én bólogattam.

ZEUSZ KÖNYÖRGÉSE

Ígérd meg, hogy megbocsátást nyerek.
Meg kell ígéred.

Úgy rángatózom ég és föld között,
mint öngyilkos a kötélén.

Lentről bikák és ünők bámulnak rám,
fentről a felhők sötét lyukszemei.

Ígérd meg, hogy megbocsátást nyerek.

Kontúrjaim izzása megkopott,
és mint az emberek, úgy tudok már félni.

Ígérd meg, hogy megbocsátást nyerek.

Egyszer azt mondta, még a szőrös kislábujjamat is szereti.
Most már talán a mennydörgés-hangomat,
dagadtvitorla-orromat,
méteres hátamat és kötömb-combjaimat sem.

Ígérd meg, hogy megbocsátást nyerek.

Még ha vétkeim egyszerre szánalmasak
és kétségbeejtők is.
Még ha mostanában úgy is érzik,
hogy nemcsak a másik nő gyűlölhető.

Ígérd meg. Meg kell ígéred.

Álmaimba a halál szolgálai másznak:
Kharón,
Kerberosz,
Minósz.

És Héra.
Éjjel-nappal őt látom.
Meváltozott.
Leírhatatlan.

Ígérd meg, hogy megbocsátást nyerek.

Talpamból bizsergés fut fel,
ha szárazföldre lépek.
Hódítani vágyom, hódítanom kell.

Az ártatlanok a legvadabbak,
mert hatalmuk főistent igaz.

Ígérd meg a megbocsáttatásom,
még ha ezek a szavak Minosz ítélőszékén
kagylógyöngyként gurulnak is szét.

Ígérd meg, hogy megbocsátást nyerek.

EURÜDIKÉ HALLJA

Szétmálló szemekkel néz körül
Orpheusz a trolin.
Tárva karját egyensúlyoz,
a sofőr zaklatott,
a folyó bizonytalan.

Ridí, Ridí, sikoltja Orpheusz
izzadó ajka.
A légnemű emberek
vértelen szemüket kapdossák,
de a tragédia a tanúk fölött áll,
a deszkaléceken remeg.

A morajlás nem zavarja, maga is
mélyét vesztett örvény,
nem vágy a dal, hanem lét,
legalább még morajlik.

Két világból sarjad az özvegy dalnok,
kihajolna az egyikből megint,
de arca összezavarja a víztükröt.
Táncol, botlik, tombol,
nem bízik többé magában.

*És én nem mondhatom el,
hogy bár kétszer haltam meg,
mégis megbocsátok.*

ÉBREDÉSEK

Minden este körbejárja a lakást a legfrissebb Glamour magazinnal a hóna alatt, kezében almával, aztán következhet az esti puszilkodás. Először mindig Anya, aztán Apa, végül Kristóf. Kristóffal beszélgetni is szokott. Hogy időben érkezett-e a hetes busz, finom volt-e a munkahelyi ebéd, hova tudta lekötni a biciklit, kinek írt üzenetet munka közben, és ami a legfontosabb, találkozott-e a barátnőjével. Mert ő minden nap találkozik Bélussal, minden nap ott ülnek egy Mechwart ligeti padon kézen fogva, beszélgetve. Kristófnak meg elég heti két-három alkalom. Éva képtelen megérteni, hogy miért nem találkoznak többet Emmával. Emma szép, okos, és a haja a derekáig ér. Ha megkérdezi, hogy miért, Kristóf nem válaszol. Miközben a mértéken gondolkodik, Kristófhhoz hajol, hogy megsimogassa a fejét. Amikor Éva elmegy, Kristóf kénytelen megtörölni az arcát a paplanban. A nővére ugyanis folyton izzad, és kellemetlen szaga van. Éva meg visszasomfordál a szobájába, eligazítja az éjjeliszekrényen a magazint, a címlapra helyezi az almát, bebújik a nyuszikás ágyneműbe, és fülig betakarózik. Minden este azzal a reménnyel alszik el, hogy reggel más emberként ébred. Hiszen az első Évának is sikerült, csak egy almába kellett beleharapnia.

A történetet Apa mesélte neki, amikor még kicsi volt. Talán az első Éva is olyan volt, mint ő, és mivel senki sem akarhat olyan maradni, érthető, miért volt kezdetől fogva lehetetlen, hogy ne harapjon bele az almába. Ez nyilvánvaló. Ha Isten tudná, milyen Évának lenni, talán már rég megbocsátott volna, és nem űzte volna ki őket a Paradicsomból.

A magazinban a betűket simogatja, hátha ki tudja tapintani, miről írnak benne. Amikor megunja, végignézegeti a képeket. A megsárgult Glamourhalmokon átgyalogolva kinyitja az ajtót. A kilincs a falhoz csapódik, egyre mélyebb nyomott hagyva a vakolaton.

Kristóf minden reggel Éva almadarabkás pusziájára ébred. Elköltözne már otthonról, csak nem tudja, hová. Éva is el szeretne menni Bélussal. Minden nap erről beszélgetnek a padon ülve. Ha összeköltöznének, normális emberek lehetnének. Dolgozni is van hol, szeretik is egymást, lakás is akadna. Ezen vitázik most a család a háta mögött, éjszakába nyúló beszélgetések, kifakadások és vádaskodások kíséretében. Hogy nem kellene-e mégis biztonságos helyre vinni, ahol szakszerűen ápolják. Nekik ez már sok, és

különben is, az utóbbi időben túlságosan kiszámíthatatlanná vált, főleg amióta Bélussal van. Éva a szobájában hallgatózik, és a plafont bámulja, vagy elhúzza a függönyt, és a sötétségbe mered. Annyit ért az egészből, hogy már megint vele van a baj. Kristóf önálló férfi, tud olvasni, írni, kocsit vezetni, egyetemre is járt, tehát normális ember, normális élettel. Ő meg még nem tart sehol. Persze tudja, hogy ő más, számtalanszor elmondta már Anya és Apa, és néhányszor Kristóf is. De Éva nem akar Éva lenni. Kosárszámra tömi magába az almákat, és reménykedik. A remény almaszagú. Legalábbis Éva szerint.

Miután Kristóffal jól meggyömösözik egymást, kimegy a konyhába reggelit készíteni. Vízet forral, zabpelyhet és mogyoróvaját vesz elő a konyhai szekrényből. Mikor bugyborékolni kezd a víz, ráönti a zabra, belekeveri a mogyoróvaját, és egy banánt is belenyomkod a masszába. Ráérősen eszik, mint egy hercegnő. Szemlélődve, kíváncsian rágcsálja a falatokat, mintha most érezné először az ízt. A konyhában a virágos csempe csak azért nem lett lecserélve, hogy Éva tudjon mit nézegetni reggelizés közben. A méhecskéket és a zümmögést ő képzelem oda. Anya és Apa így próbál egy kevés alvóidőt nyerni magának, ugyanis Éva hajnali ötkor már fenn van. Minden reggel erre a halk, csámcsogó mormogásra ébrednek, ami inkább hasonlít egy medve brummogásához, mint méhdongáshoz, de Éva csak úgy tudja megenni a zabkását, ha dönög is hozzá. Apa és Anya már rég a konyhában sürgölődnek, amikor Éva még mindig az asztalnál ül az üres tányér fölött. Kicsi Micimackóm, szokta mondani Anya, mire Éva lassan visszatér a virágokkal teli mezőről, és dalolva lekászálódik a székről, hogy felöltözzön és végre elmeessen találkozni Bélussal.

Hosszan készülődik. Több ruhát is kivesz a szekrényből. Nem tudja eldönteni, hogy a pirosat vagy a zöldet vegye fel. A tükörben vizsgálgatja, hogy melyik áll jobban a szeméhez. Színváltós szeme van, ezt mindenki tudja, ha kék a ruha, kéknek, ha zöld, akkor zöldnek látszik, de azt mindig elfelejti, hogy milyen, ha pirosat vesz föl. Magához próbálja a pirosat, kissé eltávolodik a tükörtől, és próbálja kitalálni, így milyen színű a szeme. Zöld, állapítja meg, Bélu is inkább a zöldet szereti, úgyhogy ez eldőlt, a piros ruhát fogja felvenni, és a hajába is piros szalagot köt. Kell még egy táska és egy cipő, a nyakába a hosszúkás pénztárcáját fogja akasztani. Útközben magazint is vennie kell még, lehetőleg olyat, amiben kevés a szöveg és sok a kép. Majd kiválasztja, ha odaér. Arra számít, hogy talán még sétálni is fognak a parkban Bélussal, kézen fogva, mint a szerelmesek, és akkor elmondhatná végre. Anya belekötö a piros szalagot a hajába, megigazítja a ruháját, pusztít

nyom a homlokára, és a szívére köti, hogy csak Bélussal beszélgesen, ne ölelkezzen senki mással, és ne menjen utána senkinek, mert baj lehet belőle, hiszen a múltkor is meglökték, elesett, és utána sokáig vérzett az orra, alig lehetett elállítani.

Szó nélkül sétált ki a kávézóból, ahol dolgozik, annyira kíváncsi lett egy nőre, aki habos kakaót és francia krémest kért, amit ráadásul ő vitt ki neki. Amikor a nő fizetett és elment, ott hagyott mindent, utánament, még a kötegyét sem vette le. A nő sietett valahová. Hosszú, fehér haját büszkén dobálta egyik oldalról a másikra. Éva nehezen bírta a tempót, szuszogott és lihegett, de csak azért sem maradt le. Nem látott még fiatal nőt, akinek fehér haja lett volna, ami úgy úszik utána, mint egy mennyasszonyi fátyol. Fekete ballonkabát, térdig érő fekete ruha, vékony, fekete harisnya és fekete bakancs volt rajta. A táskája is fekete volt. Csak a haja világított fehéren a feje tetején. Befordult egy hosszú utcába. Éva nem értette, miért nem száll fel buszra vagy villamosra, ha annyira siet. Megállt az utca végén a sarkon, és a telefonját kezdte bámulni. Éva is megállt, legalább kifújhatta magát egy kicsit. A nő visszafelé indult el az utcán, tekintetét a mobiljára szegezve, mint amikor valakit rossz irányba irányít a google maps. Éva érezte a szomorúságát, a dühét, és valami vibráló rettenetet, ami még körülvette. Átjárta az ismeretlen érzés, bizsergette a feje búbját. Széttárta a karját, és várta, hogy a nő odaérjen, és megölelhesse, de az nem vette észre az utcán tárt karokkal ácsorgó Évát. Az utolsó pillanatban megpróbálta kikerülni, de Éva elé lépett, és teljes erejéből megölelte. A nő egy pillanatig tűrte, összeszorította a száját, amíg már csak egy valószínűtlenül egyenes csík maradt az ajka helyén, és meglökte Évát. Éva elesett, orrát a járdaszegélybe ütötte. Hagyj békén, mondta a nő, és elsietett. Éva sokáig nézett utána, még integetett is neki, mint egy barátinak, aki hosszabb időre utazik el. Vérző orral visszasétált a kávézóba, ahol a kollégái ijedten kérdezték, hogy mi történt, hogy történt, de Éva csak mosolygott. Hiába ellenkezett, a főnök végül mégis felhívta Anyát, hogy jöjjön érte, mert nem merik ilyen állapotban egyedül hazaengedni.

Éva készségesen megígéri Anyának, hogy nem fog követni senkit, inkább nem is néz sehova, csak bemegy a sarki boltba, megveszi a magazint, és egyenesen Bélushoz szalad, aki már várni fogja a padon.

Útközben tényleg fel sem néz, az aszfalt furcsa foltjait bámulja. A repedéseket, kitérkedéseket és a lábfejeket, ahogy rátaposnak egy-egy levélre vagy eltévedt bogárra. Csak akkor kapja fel a fejét, amikor egy autó rádudál a zebránál. Gyorsan visszalép a járdára, a jelzőlámpát figyeli, és eldönti, hogy

ezt nem fogja elmondani Anyának. Amikor belép a sarki boltba, hogy magazinokat vegyen, meglát egy fiatal férfit, aki esetlenül álldogál a húspultnál. Nem tudja levenni róla a szemét. Fényes, szürkéskék kabátot, farmert, fehér inget és tornacipőt visel, a fején színes, kötött sapka. Egy törött szárnyú madár jut róla eszébe. Mindenki, aki be akar menni a boltba, finoman félre kell tolja a vállával, mert már percek óta a bejárati ajtóban áll mozdulatlanul. Bámulja a félszeg alakot, aki nem tudja eldönteni, hogy melyik felvágottat válassza, és hány dekát kérjen belőle. Lehet, hogy eddig mindig a barátnöje vásárolt, de nemrég elhagyta, és mivel már rettenetesen éhes volt, kénytelen volt lejönni a boltba, ezért egyúttal azt is be kellett vallania magának, hogy egyedül van. Napok óta nem járhatott kint. Nemrég még kellett ugyan a sapka a hűvös szél miatt, de mostanra már kisütött a nap, és a szél is elállt. Éva elszántan indul el a zöldséges pult felé, néhány almát és narancsot szed a kezébe, egy doboz epret és egy uborkát. Nem ehetsz csak húst, sőt, egyáltalán ne egyél húst, fáj az állatnak, ha megölik, nem tudta, mondja, és az összes almát, narancsot, epret és uborkát a fiú kosarába önti. Az meg csak áll megrökönyödve, és hagyja, hogy Éva még egy fejes salátát, paprikát, paradicsomot és egy brokkolit is a kosarába dobjon. Amikor a fiú elindul a pénztár felé, Éva még utána fut egy teljes kiőrlésű kenyérral és egy konzerv csicscriborsóval. Ezt egyed, ez való neked mondja, és megáll a fiú mellett. A fiú felismeri Évát. Kristóf nem is mondta, hogy a nővére konkrétan szellemi fogyatékos, csak azt, hogy egy kicsit nehéz felfogású. Te Kristóf testvére vagy, igaz-e, kérdezi, Éva meg boldogan válaszolja, hogy igen, és megkérdezi, hogy megölelheti-e. A fiú húzza a száját és fintorog, de végül beleegyezik. Nem utasíthatja vissza a barátja fogyatékos testvérét. Hosszan állnak ölelkezve, mint egy összeszokott szerelmes pár. A fiú nem engedheti el Évát, nehogy valaki meglássa, hogy könnyezik. Miután kibontakozik az ölelésből, a pénztárhoz siet. Újra érzi az ürességet, ami miatt három napja nem mozdult ki otthonról, csak nézte egymás után a netflixes sorozatokat. Vesz egy nyalókát Évának, nyújtja felé, de ő kéri, hogy inkább kettő legyen, hogy Bélusnak is vihessen egyet. Éva két nyalókával a kezében lép ki a boltból. Annyira boldog, hogy meglepheti valamivel Bélust, hogy elfelejt magazinokat venni. A fiú elgondolkodva bámul utána az ablaküvegen keresztül, mint aki nem biztos benne, hogy ez az egész valóban megtörtént.

KIRAGADÁS

Lőrinczi Inez azonos című fotográfiai munkája ürügyén

ugyanolyan vizenyős és világtalan
a bőr a fején, a nyakán, a szárnyain –
a csontokon, amelyek a szárnyai
lettek volna. nedves átlátszó bőr
szorítja össze a csőrt, sötét szemei
fölé sötétet emlékező héj.

ez a bőr a megbízható észlelőfelület,
amellyel érinti a fészek belső
ágacskaít, suhogást, együttélést,
különbséget, határt. nincs központja
a fiókatestnek, mindent beborít a
kiszolgáltatott vékonyság.

az ágak között be-bejutó fény
megvillant mélykék hajszálereket egy
átlátszó testben, mélykék hajszálerek
a láb, mellkas, együttélés, különbség,
határ. melegedő hajszálerek a csontok,
amelyek a szárnyai lettek volna.

üresen tátognak a tollak helyei,
vizenyős és világtalan cuppogás,
légszomjas tüszők tapadnak suhogáshoz,
együttéléshez, különbséghez, határhoz –,
minden útját állja a levegőnek,
nem hűl a mélykék melegedés.

nincs központja a fiókatestnek:
a megnyílt bőr, a megnyílt bőrön az
eltömődött tüszők benntartják a mélykék

hajszalereket, s meleg melegségre vágyik.
cuppogva húzza magát végig a bőr
a fészek belső ágacskaín, azt képzelet,

hogya a suhogással, együttéléssel
elduguló tüszőkből mélykék tollak nőnek;
vizenyős és világtalan a toll a fején,
a nyakán, a szárnyain – a csontokon,
amelyek a szárnyai lettek volna,
s repülni akar a kiszolgáltatott vékonyság.

az együttelés legszélére gördül a fiókatest,
szárnyai, a csontok, amelyek a szárnyai
lettek volna – különbség; vizenyős és világtalan
bőre határ, alatta suhogás, sötét szemei
fölé sötétet emlékező héj, meleg melegségre
vágyik, és földet ér az észlelőfelület.

VISSZAHÚZÓDÁS ÉS VIRÁGZÁS

a hó ma éjszaka olvad meg annyira,
hogya langyosan elfolyik a halott tóig,
és alámerül: körülötte lebegnek
kihűlt nappalok, oldott cián,
aranymaradék. a felszínen tükröződik
a sötét ég, az égben láthatatlan felhők,
csillag emlékek. folyik a halott tóba a hólé,
mélyül a víz, emelkedik
a vízfelszín a végtelen éghez.

összeér ég és víz, elszakad a gát,
és a halott tó kiömlik az éjszakába.
folyik hosszan régi árterében,
emlékezik a föld, milyen víz alatt lenni:
oldott cián, aranymaradék.
húzza magát végig a sötétség,

úgy hullámszik a sekély, mint a mély,
helyet csinál magának a fűben,
fehér, szürke és fekete nyár gyökerei között –
az évgyűrűben láthatatlan felhők, csillagemplék.

a kiömlött éjszaka hozzáér
a fiatal tóhoz, megmozdulnak
a mocsarak, mocsarak alján
az alvó hínár, iszapban hibernáló gyöktörzs,
és magukba szívják oldott ciánt,
rájuk ragad aranymaradék,
megszűrik a halott vizet,
és nem folyik tovább láthatatlan felhő,
felhő mögött az ég, az égben csillagemplék.
kihűl a fiatal tó, kihűl benne minden hal,

algák, kistrák, besűrűsödik a vízfelszín
dögréteggel, nem hullámszik a sekély,
mélyen ciánmérgezett gyöktörzs,
belélegzett aranymaradék – háborítatlan
holtágot hagy maga mögött a halott víz.
amikor a dögréteg felszín
s minden dög benne mozdulatlan:
az iszapban fellélegzik a mérgezett gyöktörzs,
aranylevelet prűszköl a sötét vízbe,
és a felszínre nyújtózkodik a levélnyel.

hideg haldögök, hideg, mérgezett kistrák
mellé löki fel magát, halottak közé
fekszik az óriáslevél, és helyet
csinál. pizmog a mérgezett kocsány
az iszapban, szorítják a csészelevelek
a bimbót, hogy éjszaka van, hideg,
hogy ne nyíljon halottak közé.
a mérgezett virágszirmok viszont kihűlt nappalok,
bennük a ciánporzók már láthatatlan felhők,
s ma éjjel hidegben fog nyílani a holtágra,
ami már nem merül alá soha.

Magyary Ágnes

A LÉLEK VÁLTOZATLAN

EMLÉKEK

Amikor Agónia magára hagyta Frédit, és a férfi mélyen a levegőbe szippantva megérezte a narancsillatot, azt hitte, mindjárt kiugrik a helyéről. Megtaláltam az anyámat! – hasított belé a gondolat. És hirtelen sok minden értelmet nyert, az, ahogy várták őket a meghallgatáson, ahogy bántak vele, és hogy szinte minden próba nélkül azonnal felvették. Mégis mi folyik itt? – vergődött Frédi reszkető lábakkal. Úgy érezte, mindjárt megőrül. Ezer kérdés merült fel benne. Legszívesebben Agónia után rohant volna, bár tudta, nem vetne jó fényt rá, amikor az udvari főmuzsikus a kihalt folyosókon a kancellár hitvesét üldözi. Azonnal beszélnie kellett valakivel.

Barátai nem voltak, mert a Palotában mindenkitől igyekezett távol tartania magát. A janicsár-otthonban megtanulta: senkiben sem szabad bízni. A társai az otthonban inkább az ellenségei voltak. Dorian ugyan jó párszor megvédte a többiek erőszakoskodásával szemben, de túl sok titok lengte körül, és Frédi a titkoktól is irtózott. Elég volt neki a saját titka. Dorian ugyan többször felajánlotta neki segítségét, de miután a minisztériumban kötött ki, amire a hercegség történetében egyetlenegyszer sem volt példa, hogy egy janicsár papírtologató legyen, ráadásul Dorian még rossz katonának sem volt mondható, Árminka kifejezetten szerette, és nagy jövőt jósolt neki a hadseregben, Frédi inkább kitért minden közeledése elől.

Ott volt Parker, aki egyszer még Oliver Vét is összeverte a janicsár-otthonban, amikor az a barátaival kínozta Frédit a kaszárnya alagsorában. Mindenki rettegett Parkertől, mert, bár nem volt drabális alkat, inkább vékonynak volt mondható, mégis rettentő erő lakozott benne, és hatalmas kék szemei örült módjára forogtak körbe. Parker Frédi udvari karrierjének idejében a hadtápnál dolgozott, ami szintén érthetetlen volt, hiszen imádott verekedni. Az viszont javára szólt, hogy minden erőszakos megnyilvánulása ellenére megvetette a gyengékkal erőszakoskodókat, mindig harcosan kiállt az igazságtalanságokkal szemben. Azonban teljesen kiszámíthatatlan volt, Frédi ezért tartott tőle.

Így nem maradt más, mint Árminka. Nem volt még egy ember, aki anyyira közel állt volna hozzá, hiszen egész addigi élete során senki más vele annyit nem törődött.

A szobájából hívta fel az egykori kiképzőtisztjét. Árminka a tőle megszokott jó modorral vette fel a telefont:

- Na!
- Én vagyok az, Frédi.
- Milyen Frédi?
- Hát, Frédi... a marha.
- Ja, Frédi!

Árminka nehezen értette meg, hogy bizalmas ügyről van szó. Rögtön felkapta a vizet, hogy biztos kirúgatta magát, marha. Nem, nem – mondta Frédi, semmi ilyesmiről nincs szó, az udvari muzsikálás remekül megy, a Herceg nagyon meg van elégedve vele. Személyes ügyről van szó, azt szeretné Frédi Árminkával megbeszélni. Árminka szava erre elakadt. Habogott. A végén csak annyit tudott kinyögni:

- Személyes ügyekben nem vagyok túl jó, de jöjjön be az irodámba.

Frédi, bár egyáltalán nem őrzött szép emlékeket Árminka irodájáról, de a helyzet annyira felkavaró volt, hogy szinte repült a kiképzőtiszthez. A kaszárnyában a szokásos hangulat fogadta: a tisztek és az altisztek üvöltése betöltötte a teret: az udvart, a folyosókat, még a fűszálak hegyén is ott pöffeszkedtek a kommandírok. A janicsárok engedelmessé váltak: masíroztak, mások WC-t pucoltak, vagy számtanpéldákat oldottak. Árminka az irodájában küszködött a nyilvántartással, mert a hadseregben ilyesmire is oda kellett figyelni. Alig lépett be Frédi, Árminka fel sem emelte a fejét a számokból, csak mérgesen vetette oda:

- Na?

Frédi magán kívül volt, alig tudta volna megmondani, hogyan jutott el a janicsárotthonba.

- Az anyámról lenne szó.

Árminka majd leesett a székről, kikerekedett szemekkel bámult Frédire, majd, még mielőtt egyetlen szót is mondhatott volna, megragadta a gallérjánál, mintha csak valami bevásárlószatyor volna, és magával vonszolta az Őrszigetre.

Frédi csak akkor ijedt meg igazán, amikor a városfalnál igencsak dühös hangon terepjárót követelt az őrkötől, amibe, mint valami darab rongyot, dobta be Frédit, és mint feldúlt autóversenyző hajtott ki a városból. Frédi halálra váltan ült Árminka mellett. Még életében nem járt a városfalakon

kívül egyedül, csak a hadsereg kötelékében, amikor gyakorlatozni vitték őket. Akkor nem volt idő sem figyelni, sem elmélkedni, egyedül a tisztek parancsait kellett lesni.

A janicsárotthonban sokat meséltek a fiúk arról, mi van a falon túl: sivatag, távol magas és megismerhetetlen hegyek néztek le rájuk, a hercegség által leigázott népek – ezek a kolóniák – helyőrségek, és azon túl ellenségek, mint a sivatagi leopárdok.

A sivatag végtelen homokbuckái azonban megannyi bűnnek a sejtelmes színhelyei, hiszen ahogy a fiúk is suttozták este a hálótermekben a villany lekapcsolása után, a városállam lakói a sivatag messzeségeiben rendezték le egymást közti vitáikat. Több embert temettek el ott, mint a Piramisszigeten – mondták a felsőbb évesek.

Így nem csoda, ha Frédi első gondolata az volt: Árminka el fogja őt ásni egy kies homokbucka tövében, ahol aztán az északi szél komótos lassúsággal fog testére több tonna homokot hordani. Vagy ami még ennél is rosszabb, esetleg éjszaka kiássák a sakálok, és darabjaira szedve, véres lakomát rendeznek tagjaiból.

A fiúk még azt is rebesgették, hogy ősellenségük, a sivatagi leopárd is emberhúson él, azaz döghúst eszik. A kisebb fiúk remegni kezdtek, és egész éjszaka a szemüket sem merték lehunyni, a nagyobbak meg csak durván röhögtek.

Árminka mint valami ámokfutó vezetett a sivatagban, az autó úgy cikázott, mintha be volna lőve, de nem ez volt a helyzet, hanem olyan ideges volt, hogy képtelen volt egyenesen tartani a kormányt. Majd egy meredek kanyart vett, és egy homokvölgybe behajtva, rálépett a fékre, amitől a terepjáró kipörgött, ők meg előrebuhtak. Árminka feltépte az ajtót, és kirángatta Frédit. Az autótól távolabbra cipelte. Frédi akkor már sem élő, sem holt nem volt, kiszállt belőle minden: vér, erő és lélek.

Ugyan a hercegségben arról prédikáltak: nincs halál, hiszen a halál nem szép, hanem kifejezetten kellemetlen. Márpedig a hercegség tökéletességről és boldogságról vallott hitével nem összeegyeztethető sem egyik, sem másik. Így ők, elejét véve a halállal járó kényelmetlenségeknek, a tábornokokat inkább kivégezték, a többiek azonban nem haltak meg, sem a polgárok, sem a háborúban harcoló katonák, hiszen erről rendelet született, hogy olyan, hogy halál, azaz az élet spontán vége, nincs. És ha ezt törvénybe foglaljuk, akkor az már úgy is van.

Bár jól tudjuk, mekkora távolság van a törvényekbe foglaltak és a valóság között, így Frédit a haláltól való félelem vette hatalmába. Nem tudta, miért,

de abban biztos volt: Árminka elvágja a torkát, majd sorsára hagyja. Miért másért hozta volna ki a civilizációtól távol, a semmi közepére, ahol sem állam, sem törvény, csak maga a nyers erő számít.

– Maga marha! – üvöltött Árminka a félholt Frédire –, nem tudja, hogy még a falnak is füle van?!

Frédi semmit sem tudott, ő csak azt várta: csapjon le rá végre a kiképzőtiszt, és ő eggyé váljon a végtelen idővel, lelke pedig beszoruljon az anyai szeretet iránt való örök sóvárgásba. Ennyi volt, ő már sosem fogja megtudni, honnan jött, kihez tartozott. Ő már soha nem lesz senkinek a rokona, neki nem lesz családja, hiszen az ő családja Árminka, aki éppen most készül megsemmisíteni a testét.

Árminkát persze egy csöppet sem zavarta az elmúlás ünnepélyes pátosza, ő csak habzó szájjal üvöltött, miszerint csak Frédi lehet olyan marha, hogy janicsárként az anyját emlegeti, hát nem tudja, hogy ezt a törvény tiltja. Azt akarja, hogy őt – mármint a csipkézett lelkületű Árminkát – valami rozzant helyőrségbe száműzzék, ahol sivatagi leopárdokat kell ölnie szakmányban, vagy ami még ennél is rosszabb, lekerüljön az Alvilágba, és idült alkoholistaként vagy leánykereskedőként végezze?! Elment az a maradék józan esze?! Nem ismeri ezeket?! Nem emlékszik, hogy amikor bekerült az otthonba, az egyik fiú, bizonyos Donald Há teljesen megőrült, és a kaszárnya udvarán üvöltve követelte, hogy azonnal hozzák oda az anyját, hogy mekkora botrány lett a dologból?! Főleg miután még azt is üvöltötte az a megveszekedett kölyök, hogy a tiszték mindent tudnak – bár nem nevesítette meg, hogy mi az a minden –, de az az átkozott kutya Spinola ebből arra következtetett, hogy a tiszték segítenek a kölyköknek az anyjuk után szaglászni, és a fél állományt kivezényelték a sivatagba a harci területekre?! Tönkre akarja őt tenni?! Mit vétett ő ellene?!

Frédi zokogni kezdett. Árminka ezen annyira felbosszantotta magát, hogy megverte. Neki ez már sok volt. Nem volt hozzászokva az érzelmekhez, és szó mi szó, Frédi egész egyszerűen a béketűrés vékony jegére ráncigálta az örökös szerencsétlenkedésével. Mindennek van határa – dühöngött Árminka. – Még a kétbalkezességnek is.

Azonban a sok üvöltéstől és veréstől a végén fáradtan huppant le a homokba. Frédi magzatpózba görnyedve sírdogált. Igaza van az államnak – gondolta –, meghalni egyáltalán nem szép és nem fájdalommentes. Akkor már nem volt ereje sírni, csak gubbasztott, és várta, mikor csap le rá újra Árminka. Árminkának viszont akkor már elment ettől a kedve.

– Na, beszéljen, maga marha!

- Narancsillatot éreztem – nyöszörögte Frédi.
- Nagy dolog – replikázott a tiszt.
- Az anyám is narancsillatot árasztott. De ebben nem vagyok biztos.

Árminka nem értette. De, mint már láthattuk, az érzékenység lágy fodrai messzire kerültek a lelkivilágát. Frédi kissé zavarosan és összefüggéstelenül adta elő a problémáját. Onnan kezdte, hogy neki alig vannak emlékei, és emiatt mindig is gyötörte a lelkiismeret, mivel sok fiú részletesen tudott mesélni arról, hogy mi volt otthon. Érti ezt, Árminka? Az otthon. Az valami rendkívüli dolog. Az otthon azt jelenti, tartozunk valahova, van családunk, vannak tárgyak, amelyek csak a mieink, és ami a legfőbb, hogy van anyánk. De ő, Frédi sose emlékezett sem az otthonra, sem az anyjára. És ez olyan, mintha ő nem volna. Árminka itt felhorkant. Frédi azt hitte, megint megveri, de semmi ilyesmiről nem volt szó. A tiszt nem volt nyitott az egzisztenciális fejtegetésekre.

– Szóval az a baja, hogy nincs anyja? – próbálta összegezni és rövidre zárni a lelki ömlengést Árminka.

De Frédi csak mondta tovább. Szóval azokon a hosszú estéken, amikor a közös emlékeiket megbeszélve feküdtek le, ő mindig úgy érezte, vele valami nagy baj van, hogy még az anyja arcát sem képes maga elé idézni. Mardosta a lelkiismeret, hogy micsoda utolsó kutyaütő dolog, ha az ember elfelejti az anyját. Ez egy kicsit olyan, mintha az emberből egy darab elveszne. Mintha én nem is én volnék – mondta Frédi –, hanem valaki más. De az a más csak egy ismeretlen, távoli fény. Mintha a tudat az univerzum egyik eldugott fekete lyukának a mélyén ücsörögne egyedül, magányosan, valami csodára várva, de csodák nincsenek, mert a csodák mi magunk vagyunk, szokták minden katonai parádé alkalmával elmondani a tisztek, én pedig mindig azt éreztem – folytatta töretlenül Frédi, miközben Árminka minden idegszálával azon volt, hogy megértse, miről beszél a másik –, hogy én nemhogy csoda nem vagyok, hanem tulajdonképpen olyan a létezésem, mint egy vessző a mondatban: ha van, az értelmezi a gondolatot, de ha hiányzik, nem sok embert zavar.

– Maga marha! – mondta Árminka –, senki sem emlékszik semmire, azok a fiúk mind hazudtak.

Frédi elképedve nézett rá.

– Az állam gondoskodik róla, hogy egyikük se emlékezzen semmire.

Frédi szemét elöntötte a könny.

– Azok a fiúk – adta meg a végső kegyelemdőfést Árminka – mind hazudtak.

Frédi agyát elöntötte a vér. Azt hitte, mindjárt felrobban, és ha nem lett volna olyan gyáva, akkor most ő verte volna meg Árminkát. Ha valóban igaz, hogy kitörölték az emlékeiket, akkor az ő fejében élő kép a nappaliról, a földet seprő lengedező függönyökről és a puttós asztali óráról a narancs-illattal is csak káprázat, az elme csalfa játéka, a vágyai verőfényes délibábja.

– Különben is, minek van úgy oda?! – helyezkedett Árminka a lélek-kurkász kétes pozíciójába. – Nekem is van anyám, de nem egy nagy szám. Szóval nem veszített semmit.

Csend ereszkedett rájuk: súlyosan és mélyen.

Wéber Kristóf

REMEGÉS

HÉTFŐ

Nyál miatt csúszik a csókunk, míg másoknál a szólás szerint elcsattan ez az érintkezés. Hétfő van, és a múlt héten nem voltunk temetésen, sőt, semmilyen szomorú eseményen. Esküvőn, örömnünpen és névadón ketten kézenfogva sohasem vettünk együtt részt. Persze azért idén is, ahogy tavaly meg tavalyelőtt, szintén meghalt néhány régi barát. Nem tudjuk, mennyi temetésen kéne részt vennünk, hogy vigaszt tudjunk nyújtani mindenkinek. A távolabbi ismerőseinknek, akiket nem szeretünk, mégis nagyon kötődnek hozzánk.

A hozzátartozóság olyan állapotot jelent, ami bárkit megválthatóvá tehet. Mindenki lehet kivétel, viszont mi nem tartozunk senkihez, akik már régen meghaltak. Nem voltunk eléggé meglepők, inkább zűrzavarosak, kiszámíthatók lehettünk talán. Hiszen a váratlanság gyakorisága közelebb hozhat egymáshoz néhány várakozót. A szerencsénk hagyott el, esélyes jó, mely csak úgy megvillan, mikor nincs végső elégtétel. Nem költözünk el a gyökerek miatt, így nem tudunk megújulni, ezért van várakozás.

Az udvaron sár volt, átmeneti állapotú, hol lapos, máshol mélyülő csatkokban. Nem tudni, hogyan lett ennyire sok sár, ilyen rekkenő melegű, fényes kánikulában. Ritmusokat adunk egymásnak, normalizáljuk a tervszerűtlenség kínos kockázatát. Bent ragadtunk a tornácon, pedig arra gondoltunk, odakint majd háttal állunk oszlopnak. Milyen szép lett volna, hogy csak nézünk ki a fejünkéből, támaszkodva, merthogy akkora sár volt! Kevés időt tartózkodunk mindenhol, mert a tartózkodás nem igazán jellemző miránk.

A déli harangszó kis rádióból szólalt meg, a legjobb műsornak sokan ezt tartották. Ilyenkor mindig felhangosítjuk arra az egy percre, amíg a harang szól. Valamelyik megszólal azért, hogy rejtse más harangok meg nem szó-

lalását. Délben vége a délelőttnek, üresedik az udvar, mert a dél a rettegés ideje. A hőség órája, a bujaság órája, hedonista örömet ígérők órája. A bűnös kéj órája, mikoron Diego Rivera megölelte Frida Kahlo hűgát.

Szegény lány azt gondolhatta, ő is lesz valaki, ám mégis csak Frida Kahlo hűga maradt. Déltől sietni kell, sok még a napi tennivaló, és az ébrenlét fele sajnós eltelt. A dél nem kegyes, amint a vágy emléke az, és visszasírja a pimasz legyek tömegét. Mert fél percnyi időre se hagyták nyugodtan az embert a hűvös falusi vályogházban. A ház mellett lófarm volt, erős lóhűgyszag áradt a kukoricás réten a lejtős völgyben. Így az esti szélcsend illatának nem volt semmi esélye: bűdös volt minden évben a nyár.

Vízzeel hígított mézzel próbáltunk legyet fogni, jó néhány be is tévedt a buja lébe. Ott nem zűmmögtek, hallgatással büntettek, így fennen szólalt meg közös lelkiismeretűnk. Tudtuk, hogy gyilkosok vagyunk, ám a komfortérzetűnk az önvédelem kényelmét sulykolta. A Biblia megbocsátó az önvédelmi célú gyilkossággal, a követői nem. Ahogy nem tekintik önvédelmi tettnek a terhesség megszakítását sem: az gyilkosság. A férfiaknak nincs gyönnivalójuk gyilkosság után, tudják, hogy nem kapnak megbocsátást.

Legyek fájdalommal múlnak ki a mézédés vízben, mi ketten viszont maradunk itt tovább. A legyek szárnya matt lett, a megdöglés fakósága eltűntette róluk az erek rajzát. Amikor már nem nézhettük tovább a haldoklók kínjait, kiöntöttük a halál vizét. Gondolatban e csatorna fölött – a kezűnket nem szorosán fogva – elmondtuk egy imát. A testűnk egymáshoz közel volt, de csak azért, hogy legyen indokunk a megélt többes számra. Kitalált korlátok között élűnk, tartózkodunk attól, hogy átéljűk az érintés gesztusát.

Az udvaron burjánzó gazban kitaposott utak mutatták, hová jártunk ürítkezni. A házban ugyanis nem volt vécé, csak régen egy pottyantós fabódé a kukoricásban. Azt az egyik rideg télen talajig elbontották a fázós, kiszolgáltatót cigányok. A napi tevékenység is erőteljes mozgást igényelt, ez fokozta a jó emésztést. Ugyanakkor a mozgás és a friss levegő egyűttes hatása miatt nőtt meg az étvágy. Így jutunk el a közegbe, hol nem érdem, hanem a követelmény alapszintje a mozgás.

Magas nyárfa lombján zizzenések közötti szűnetek utalnak némi tétovaságra. Rejti a repedést a faliszóttés, amely a vakolat pergését is zárja a

szemekről. A szünet tehát takart, a mozgást védte meg, szüntelenül fedve a szünet szünetjeit. A mi mozgásunkat azonban nem takarják, hanem tarkítják szünetek sorozatai. Ragaszkodás – mint a közelség tartópillére – meginog, hajlik, instabillá válik. Levegőt kívánunk, éltető oxigént, így nem költözik torkunkba a félénk szorítás.

Pedig elég lenne csak egy mély pillantás a másikunkra, hogy a bizalom helyreálljon. Egymás érinthetőségének rabjai lettünk, összehangolódott függőség a létünk. A mozgás törekény folyamat, hisz aki sokat mozog, az nem is lesz látható, eltűnik. Élhetünk egymással, sőt, a másik mozdulatai és szavai nélkül, szabadon akár. Az összekapaszkodó suszterbogarak láncolata hozza el az önhitt kevélységet. A fájdalmas birtokhiányt, hogy mi nem élünk láncban, nekünk az egymás nem mutat egyet, csak mást.

Szégyelljük magunkat a sikereink tükrében: másoknak nem adatik meg, ami nekünk. Senki nem tudja, hogy nekünk az egymás nem adatik meg, sőt, azt hiszik, csak egy-'s más adatik meg. Kegye nélküli penitenciákat találunk ki, megtudjuk magunkról, hogy vérengzők vagyunk. Minden gondolatunk a testünk nedveiről szól, amik néha vonzóak, máskor taszítóak. Bár a sperma összekötő, ám azt csak az egyikünk termeli napi folyamatossággal. Ami mindkettőnké, az a szánkából ered: szavak kiejtését jótékonyan formálja át.

Kósza utak hálóját koptattuk gazba, mintát vettünk a házfalon lévő szurokcsíkról. Éreztük a kerítés faléceinek ritmusát, mely távol tartotta a tilos hangot. Még a fenyérnek hajnali álmot elűző, nem kibírható traktorzúgását is megszurte. A tavalyi ősztől maradt pecsétviaszos, kiszáradt ágaktól a fűkalász szétesik. Szétesik minden aszimmetrikus minta a fénytől, a repedések a tornác korlátján. A csiga fénylő nyoma, lerágott fűszélek csipkeszerű rajzolata jelzik az irányt.

Nem szólítjuk egymást intímen becézve, csak illőn kitalált bókokkal, infantílisán. Naív fogékonysággal, ahogy egy kölyökszem követi a modellvasutat karácsonykor. Keressük a körön kívüliséget, vágyunk nulla százalékos kiszámíthatóságra. Miközben visszatérünk egy magabiztos körhöz, amin a játékvonat csilingelve halad. Súlyos pohárból isszuk a malátaszörpöt, járjuk a kertet, találunk síró bogarat. Látunk opálos vízcseppet, és pajkosan fintorogva kóstoljuk a forró papsajt szárát.

Törmeléken járunk, arra vigyázva, hogy éles felület ne érintse meg a talpunkat. Terveink vannak: megtekintjük a sakktábla rétege mögött ismétlődő ádáz harcot. Véletlenül kápolnát találunk a cement maradványában, kavicsos zarándokúttal. Hűvös izzadság gyöngyözik bőrünkön, szűrős szellő fokozza redőink érzékenységét. Szimultán jönnek hideg és meleg hullámok: a külső hó a kánikula forrósága. A belső talán vírus, mert a némán bizsergő libabőr hirtelen didergésbe csap át.

Ritmikus léptekkel sétálunk a poros úton, vizezett gyümölcsfagyit ütemre nyalva. Rámosolygunk a lakodalmas menet tagjaira, összebújunk, aztán eltávolodunk. Ahogy az izzadságunk tapadóssá teszi ruhánkat, úgy válik a külsőnk gyűrt formává. Fáradt gyerekhangok nyünnyögnek, sóvárogva nézik a fagyalattól ragacsos ujjainkat. Miközben vörös rozsdás Wartburgra szerelt hangszóróból bömböl a tuc-tuc Kadlott Karcsival. A halál jelöltjei vagyunk, biztos jövőt csak a meghatározható felejtés talál.

Otthon próbáltunk beszélgetni, ám mintha nem volna közös nyelvünk: nem értettük meg egymást. Játékos gesztusokkal akartuk feloldani a kommunikációs képtelenséget. A fáradtság eljöttével a játék átalakult: előbb ülve, később fekvé folytattuk. Vigyáztunk arra, hogy a közelség ne befolyásolja játékunk valódi jelentését. Néha egy jel szinkronban mutatkozott mindkettőnk kezén, ilyenkor gond nélkül nevtünk. Nem volt könnyű az alváshoz készülődés: összevesztünk a szobák arányos felosztásán.

_____ Fehér Enikő

PETRI GYÖRGY KIKANALAZZA BELŐLEM A MARGARINT

Azt mondják, nem értem a férfi-női dinamikát,
de az nem dinamika, hogy időről időre a falhoz csapnak,
én meg élvezzem a dolgot.

A margarinnal kezdődött minden,
a gyerekek már aludtak,
Péter, Pál és a kis Mózes.
Eljött az én időm.

A tömb margarin megolvadt a napon,
fehér széle, mint kurván a csipkekesztyű,
kuncorásztam magamban.

Aztán a margarinos vers, mint a villám,
belém sújtott mosogatás közben.
Ki ez az ember? Nézem a képét,
ez a Petri, ez már valami, ez egészen férfi volt.
És elvesztem teljesen.

Máshogy beszélek azóta,
teendőim hanyagolom,
szalad a lakás.
A férjem hortyog az ágyon,
mellén hervadt szőrvirág.
Ki ad a gyerekeinek bibliai nevet?
Hogy mehettek ebbe bele?
Nincs levegő, gyöngyöket növesztek arcomon.
Belekordul gyomromba az éhség.

Petriről mindent elolvasok,
támolygok a melegben,
hagyom, hadd sodorjon a tömeg.
Azt játszom, elájulok, hátha felkarol valaki,
hogy érezzem a testét.

Görgetem a nyelvemen: „Gyere, akarom”,
vagy inkább „nagyon szeretném”.
Mielőtt a gyerekekért mennék,
kocsmába járok,
keresem azt a férfitarkót,
azt az egyet, akinek a fülébe súgom.

Azt mondják,
a bölcsészlányok teste bordély,
de egyszer ők is férjhez mennek.

Én csak vándoroltam identitásból identitásba.
Mikor nyugodtam meg először a férjem vállán?
Mikor hagytam fel a versolvasással?
Ott rontottam el, mikor hasonlóságot kerestem
közte és köztem.

Az is zavar, ha szólnak hozzám,
mégis szólna már valaki igazán.
Vagy csak jöjjön eléem Petri György munka után,
és kanalazza ki belőlem a margarint.

KAFKA ÉS A SZEK

Sokat gondolok mostanában Kafkára. És a szexre,
hogy csak elkezdeni nehéz, aztán evéssel az étvágy, lassan
belejövünk,
mint a verset, még ha nem is mondják rá.

Úgy kezdeni el írni, ahogy mamám kezdi
a szemöldökfestést: ráérősen, nem tartva a kegyetlen időtől.
Az elején harsány, de majd lekopik a nagyja.
Kafkára nem is gondolok igazán, pedig kéne, hiszen fontos,
helyette inkább mindig a szexre, és akkor már leginkább rád.
Olyan vagy, mint egy jégvibrátor: hűvös és izgató.
Kezdhethném így is, ha beszélni tudnék rólad,
arról, mikor megindult
combjaink között a hűsége bizsergés,
egymás szájszagának lassú megszokása.
Félhomályos szobákban élünk, a
fogcsalé redőnyön át folyton szivárog némi fény.
Mikor egyedül fekszem, szavakkal adok nyelvet a nyelvednek,
leképezem, ami történhetne, végigtapogatom a szájpaddlásod,
végigsiklom a fogadon, majd vállad gödrein.
Kétszemélyes orgiákról álmodok.
Nehéz eldönteni, melyikünk a nagyobb örömszerző.
Érdes pokrócainkon nyújtózom, ringat
a mosogatógép, benne sok csillogó üvegdildó,
együttléteink trófeái. Sosem törnek el,
mindig csak repednek.
A szilánkok szexről szexre mélyebbre mennek.
Mikor nem vagy itt, Kafka és én átváltozósat játszunk,
bolyongunk a rólad való emlékezésben.
Vele lehet igazán emlékezni, látod, mégis gondolok rá,
háttérből figyel, mikor belém harapsz.
Veled élek, te paskolsz, te cirógatsz,
te hatolsz belém.
Mégis minden lázas bújás, simogatás és verés után,
mikor még szextől ziláltan lefutsz cigizni,
ő feljön az ágy alól, mint egy régi bűn.
Csak Kafka és én tudjuk igazán,
hogy amikor ezt az egészet megírom,
az az igazi aftercare.

AZ ÁTLAGOS FÉRFI

Miután megtudja, hogy verseket írok, nem kér több meztelen képet, inkább saját műveit küldi el. Nem követel reggeli fotót, amin még az ágyban fekszem, és amihez gyorsan le kell venni a pizsamát, mert aki vonzó, ruha nélkül alszik, ezt mindenki tudja.

Az átlagos férfi egy nyári napon a folyóparton ülve számol be átlagosságáról, amire büszke. Fúvós hangszereken játszik – ez aligha átlagos, mondanám, de ragaszkodik státusához. Visszatér a versekhez, rímekről, hangsúlyokról akar beszélni; a szájához emelem a sörösüveget.

Az átlagos férfi öt vagy hat verse hever a megosztott képek között, sorkezdő nagybetűvel, és ez végül is tetszik, mondanám, ha erről akarnék társalogni. Utolsó beszélgetésünket visszaterelem az alvóruházatra. Mert levetkőzni mégis könnyebb, gondolom, de már minden hiába.

OUTDOOR?

a májusi égbolt alatt
lehúzom a farmeromat

hajolj fölém itt a fűben
lebegjünk a levegőben

amit máskor sosem láttál
ha nem tükör előtt álltál

megmutatom itt van tessék
nézegesd egy férfi testét

eljutottunk már idáig
fogunk fényesen kilátszik

persze szép vagy jó így hogyne
gondolj csak a görögökre

paideia meg enküklion
utóbbi is bizony bizony

ha nem érted mondok majd mást
inkább nézzük meg a lakást

EGY PORTUGÁL

Sokáig a kanapén beszélgettünk,
nem mozdult egyikünk sem. Mi volt
a téma? Zene, azt hiszem. Hirtelen
felállt, so let's do it, mondta,
megragadott, és a fürdőbe vezetett.
Emlékezett, szeretek zuhanyozni,

és valamit a vágyak teljesítéséről
dadogott. Azt akarta mondani,
ne hagyjam el soha, de nem tudta,
hogyan van angolul. Különben is,
ha tudná, mi értelme lenne?
Szex után ziláltan a konyhába
mentünk, és elszívtunk egy
erős cigit. Hazasétáltam,
aludtam vagy kilenc órát.
A nevét azóta is tudom.

Takács-Csomai Zsófia

KÚTKÁVA

Aranyos csengettyűként bongott az ereszen, majd nagyot koppanva ért földet a bogár, s Ottó – miközben átvette magát a kútkávan – arra gondolt, milyen szép is volt ez a hang, melyet életében utoljára hallott. Nem vitt magával mást, csak a kút dohos szagát, és beteljesületlen életét. Pedig eredetileg fügét jött ki szüretelni a fáról, mely a kút mellett vert konokul gyökereket jóval az ő születése előtt. Most mézédés gyümölcsét kínálja hálából, hogy meghagyták. Ágai a kút fölött terebélyesedtek el, olykor egy-egy fügét is pottyantva a mélybe. Ottót délután találták meg, és a temetési előkészületekkel egyidőben elkezdődtek a találgatások is, vajon mi vitte rá erre Ottót a súlyos, végérvényes tetre. Szülei rég meghaltak, meg nem nősült soha, de el sem hagyta magát: szeretett társaságba járni. Szerényen, tisztességesen élt. Úgyes keze volt, sokan hívták háztáji munkákhoz segítségül. Mértéktartó élete összeegyeztethetetlennek tűnt végső döntésével. Márpedig a halál ideje és mikéntje a leélt élet pecsétje volt a falubeliek szemében. Ez a talány leginkább a plébánost nem hagyta nyugodni. Meg akarta érteni ezt az eltékozolt lelket. Puhatólózó kérdéseire senki sem tudta a feleletet, s a Bibliába és saját lelkébe tekintve sem lelt a válaszra. Talán a hely a bűnös – gondolta, ezért bevette magát a rejtélyes házba, hogy azonosulhasson a megtört szellemmel. Az épület vastag falai hűs levegőt leheltek, a dunyhák illatos-naposan vonták az éjszaka leplébe az Úr szolgáját. Teltek a napok, de nem jött a felismerés. Ottó szögren akasztott kabátja vádlón figyelte az asztalnál ülő plébánost. A kutat félelemből messze elkerülte, mégis, érthetetlen módon abban találták rá a hívek, akik vasárnap hiába várták az Oltáriszentséget. A falu lakói közös erővel tették földdel egyenlővé a portát, csak a kút áll mind a mai napig, hogy akik mérlegre akarják tenni életüket, mind ráleljenek.

LADIK

Megadón hajladozott a nádas, bíbicek és vadkacsák úsztak körülöttük, belefeledkezve a korai nyárba. A langymeleg szellő hullámokat gerjesztett, melyek a part betongyűrűit nyaldosták. Cserebogarak koppantak barnásan a kikötözött csónakoknak, melyekben az éjjeli eső mementójaként egyre apadó pocsolóák fénylettek. A tó vize selymes-szikkasztó tükörként csodálatos önmagával a kéklő eget. Egy kéz, s a hozzá tartozó kar mutattak bizonytalanul a túlpárt távoli pontjára. A legyek s bogarak már észrevették a jelet, hirtelen gyülekezésük feldúlta a tó békéjét. A siklók idegesen úsztak a parti kövek felé, s megannyi kikandikáló fej kutatta a megoldást. A horgász, ki felriadt szundikálásából, nádszálaknak hitte őket, ám szeméből kidörzsölve a déli szendergést, világossá vált számára a raj s különös viselkedése. Távcsovével kémlelni kezdte a vizet, s a nádas széléhez érve vette észre a földöntúli mozdulatba merevedett tagot. Remegve ejtette el távcsovét, s pecáját hátrahagyva igyekezett a legközelebbi házig. Nem is kopogott, csak berontott az illatos konyhába, s a meglepetéstől elkerekedett szemű idegen néma kérdésére csak azt tudta kinyögni: – Egy halott. Hívjon valakit! A vízben derékig gázoló egyenruhások közelítették meg a szélzörgette nádat, miközben az autójuk tetején kéklő fényzirána beleveszett a naprezgette levegőbe. A holttest mellkasa pattanásig feszítette a kékkockás inget, melynek gombjai utolsó erejükkel igyekeztek azt egybetartani. A férfi csodálkozó szemei kéken meredtek a felhőtlen égre, orrába hínár szorult, mely szájának ívét követve szomorú ábrázatot kölcsönzött napégette arcának. Pontyok figyelték a vízmélyről az egyre távolodó lábukat, körülötte úszkáltak egészen addig, míg nem kiemelték a testet országukból, s a ladikba helyezték. Ahogy a part felé közeledtek, sirályok repültek el felettük, egyikük csóréből apró leveles ágat hullajtott a testre, akárcsak koszorút a sírhalomra.

ELDOBHATÓ

Reccsenő hangot hallott. Átkozta magát, amiért a forró vizet a műanyag tálba öntötte, melynek egykor tükörsima alját cérnavekony érhálózat mintázza. Hasznavehetetlen, gondolta. Ideje volt elindulnia. Fülhallgatója után kutatott táskájában, elindította a lejátszási listát, és elindult P.-hez. Jéghideg dobozos kávéét vásárolt, és a buszmegállóban megitta. A papírpoharat öszszegyúrte és a kukába gyömöszölte. A járaton sok szabad hely volt, ő mégis állva utazott. Szerette figyelni a függönynélküli lakásokban zajló életet. Elraktározta magában a fényeket, a berendezést, az elsuhanó alakokat. A megállónál egy kirakatban ellenőrizte ruháját. Hamarosan az ismerős társasházhoz ért. Felcsengetett, besietett a lépcsőházba, egészen a negyedik emeletig. P. már az ajtóban várta. Megölelték egymást. Nem tartott sokáig az egész. P. koszos foteljében ült, valami bugyuta filmet néztek. A film végén azt mondta P.-nek, hogy szeretne több időt együtt tölteni. P. kiment az erkélyre cigizni. Utánament, ő is rágyújtott, holott már régóta nem dohányzott. P. az elhaladó autókát figyelte, és átkarolta a derekát. Végül nála aludt, majd reggel az első járatral hazautazott. A buszon ülve megírta P.-nek, hogy beleszeretett. P. rögtön válaszolt neki. Szerinte hagyniuk kellene az egészséget, és ha úgy alakul, majd összefutnak. Eltette telefonját, és behúzta táskája cipzárját. Ahogy közeledett az otthonához, a gyomrában a görcs egyre erősödött. A buszról leszállva hazáig futott, a lakásba érve a fürdőszobába rohant. A wc-be hányt, majd lekuporodott mellé, mint egy kismacska. Miután erőt gyűjtött, feltápáskodott, levetette a ruháit, és elindított egy mosást. Melegítőbe bújott, majd a kanapéra huppant, és nagyot sóhajtott. Cigifüst szűrődött be a résnyire nyitva hagyott ablakon. A telefonja után nyúlt, végiggörgette P. hírfolyamát. Semmi új bejegyzés. A táskájából előkotorta a terhességi tesztet. Biztosan tudta, hogy várandós. Ebédre egy narancsot hámozott, és megivott mellé egy pohár vizet. Miközben a tesztre pisilt, arra gondolt, ahogy a derekán P. kezével nézik az autókát. Miközben az eredményre várt, fogta a repedt műanyagedényt és a szemetesbe dobta.

TÉGLAFAL

„Az életnek nem csak úgy lehetne nekiindulni, hogy csak egyféleképpen élhetünk. Minden nap egy új kezdet lehet, és te döntöd el, ki leszel.” Valahogy egyik mondat sem tűnt jó válasznak R. üzenetére. A táskámba nyúlok, kutatok a tictacos doboz után. Zörög az alján, (hogy lehet ennyire hangos egy doboznyi cukorka?), előhalászom, és két szemet a számba tömök. A szemben ülő nő engem néz, azon gondolkodom, hogy meg kellene-e kínálnom, de közben meg ő egy vadidegen, csak a véletlen hozta, hogy mindketten ugyanabban az időben egyazon helyen tartózkodunk. Ez is olyan, mint amikor nyolc évet lehúzol valaki osztálytársaként, ráadásul padtársaként, és csak évek múlva jössz rá, mennyire nem ismered, és hogy ő egy teljesen másik életet él, hiába ül téled centikre, mégis elérhetetlen számodra az ő világa. Mindig úgy képzeltem, az anyukája otthonülő típus, nem dolgozik, mert hisz abban, hogy a nőnek otthon van a helye, apukája pedig magas, szemüveges, jóképű férfi, bankigazgatóként vagy minimum jogászként dolgozik, és így a padtársam mindent megkaphat, amit megkíván. De én nem, és mai fejjel nem tudom, melyikünket irigylem inkább? Kettőnk közül mégis én ülök most itt, és nem ő, persze, ülhetne ő is itt egy másik időpontban, pont ebben a székben, de valószínűleg ez nem így van, legalábbis az én világomban, amit elképzelek, ilyen nem történhet meg. A közösségi médiának hála, csekkolhatom, illetve csekkolhatnám, hogy olyan életet él-e, mint ahogy elképzelem, de mégsem teszem meg, mert még mindig jobb hinni egy ilyen világ létezésében egy életen át, mint rájönni, hogy a dolgok állása mégsem ez. Eszembe jut a megfelelő mondat, és bepötyögöm R.-nek a messengeren, mert tudom, hogy ez átsegíti majd ezen a nehéz percen, vagy legalábbis ezt mondja (hazudja) nekem mindig, amikor találkozunk, bár ez ma már elég ritkán adódik. A szavak erejére gondolok, arra, hogy kinek mit jelent az adott szó adott időben. R. talán nem érti majd félre, amit írok neki, de mi van, ha mégis? Elteszem a táskámba a telefonomat, és arra gondolok, hogy lám, egy ilyen történet kerekedett, pedig csak arról akartam írni, hogy idefelé jövet láttam egy csupasz téglafalat. Meg kellett állnom egy pillanatra előtte. Gyönyörű, színátmenetes téglák alkották a falat, amit én szívem szerint úgy hagynék: vakolatlanul, hadd állja az időjárás viszontagságait, és majd meglátjuk, mi lesz.

WILLIAM BLAKE MŰFORDÍTÓI PROGRAM A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN

A Szépművészeti Múzeum a British Councilal együttműködve 2025 novemberében műfordítói programot indított a *Menny és Pokol házassága. William Blake és kortársai* című kiállításához kapcsolódóan. A 2026 januárjáig látható tárlat nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy a brit képzőművészet és irodalom kiemelkedő alakjának látomásos rajzai és festményei mellett a költeményeit is megismerhessék a látogatók. A kiállítóterben olvasható és hallható volt többek között Blake több levélrészlete, a *Tigris* című verse, illetve több más szemelvény *Az ártatlanság és tapasztalás dalai* című versciklusokból. A műfordítói program célja az volt, hogy a kiállítás apropóján a magyar irodalom is gazdagodjon: a programban részt vevő írók – Fenyvesi Orsolya, Kállay Eszter, Nádasdy Ádám, Sirokai Mátyás, Szabó T. Anna, Varró Dániel és Závada Péter – egy vagy több Blake-verset fordítottak le újra. A program fővédnöke, George Szirtes évtizedek óta foglalkozik William Blake költészetével – Blake műveinek értelmezője, fordítója és népszerűsítője. A fordításokat 2025 decemberében küldték el a résztvevők, a verseket 2026 januárjában egy műfordítói est keretében hallhatta először a közönség. Az eseményen Fenyvesi Orsolya, Sirokai Mátyás, Szabó T. Anna és Varró Dániel vett részt, a verseket Sári Dani színművész olvasta fel, a beszélgetést Lovass Dóra esztéta moderálta.

A *Menny és Pokol házassága. William Blake és kortársai* című kiállítás kurátora a Tate és a Szépművészeti Múzeum együttműködésében valósult meg, kurátorai Alice Insley (Tate) és Regős Csilla (Szépművészeti Múzeum) voltak.

ŐRÜLT DAL

MAD SONG

Bőg a vad szél,
Az éj metsz a tájon.
Bánat, ne nézz,
Takarjon el álmom:
De keleten, ott fent,
Fényre válik a csend,
S tódul madár torkán
A rikoltás.

Bú szaggatta,
Zajló hangom
Mennyek rakta
Égbe hajtom:
A nappal felzokog,
Fülét fogja az éj,
Dalomba belereccsen,
És tombol már a lég.

Eleven szörnyeteg,
Üvöltök reszketeg,
Az éjbe törtetek,
S az éjjel elmegyek;
Hol a vigasz rám tátog:
Keletnek háttal állok,
Mert fénye belém nyúl,
S kínnal feldúl.

FENYVESI ORSOLYA fordítása

A DAJKA ÉNEKE (A TAPASZTALAT DALAI)

NURSE'S SONG (SONGS OF EXPERIENCE)

Ha gyermekek hangja zeng a mezőn,
a völgy mélye suttog vele.
A fiatalságom eszembe jut,
zöldülök, sápadok bele.
„Gyerekek, gyertek, megy le a nap,
a harmat a földre csorog;
a tavasz, napotok, mind játékba vész,
a tél és az éjjel titok.”

KÁLLAY ESZTER fordítása

A LÉGY

THE FLY

Nyári legyecske,
játszottál kedvesen –
de szárnyadat letörte
óvatlan kezem.

Nem vagyok-e én is
légy, mint te?
És te ember, mint én,
nem vagy-e?

Hisz én is táncolok,
iszom, énekelek,
míg szárnyam nem törik le
valami vak kezek.

s a gondolat hiánya
nem más, mint a halál;

akkor boldog
légy vagyok,
ha élek,
ha meghalok.

NÁDASDY ÁDÁM fordítása

A LÉGY

THE FLY

Kicsi légy,
nyár csöpp szele:
ösztön-kezem
most verte le.

Volnék a légy
ember fején?
És ember te,
akárcsak én?

Csak zümmögök,
meg táncolok,
a vak kéz majd
a földre dob.

Ha gondolkodni
lét-erő,
s a gondtalan
halálra nő,

én is csak
boldog légy vagyok,

míg élek és
ha meghalok.

SZABÓ T. ANNA fordítása

ÚJSZÜLÖTT BÁNAT

INFANT SORROW

Anyám üvölt, apám zokog,
testem világra így potyog,
pucér, bőgő, védtelen,
föld-pokolra éhesen.

Apám kezében köpködök,
pólyakötözve küszködök,
kimerülten és összetörve
átkot szórok az anyaöltre.

SZABÓ T. ANNA fordítása

A TIGRIS

THE TYGER

Tigris, tigris, lángoló,
éjünk mélyén megbúvó,
mely örök kéz mérte rád
szörnyűszép szimmetriád?

Milyen mély, vagy milyen ég,
mi szemedben máig ég?
Szárnysuhogás izzított?
Tüzedhez ki nyúlhatott?

Ki a művész? Kit dicsér
szíveden a rémes ér?
S ahogy végre dobogott,
le mily vad erő fogott?

Milyen pöröly? Mily vasak?
Ki alkotta az agyad?
Milyen üllő? Mily tenyér,
mi e gyilkos géphez ér?

Mikor az éj elvonult,
s a csillagok könnye hullt,
látá-é, hogy jó, Urad?
A Bárány testvére vagy?

Tigris, tigris, lángoló,
éjünk mélyén megbúvó,
mely örök kéz mérte rád
szörnyűszép szimmetriád?

SZABÓ T. ANNA fordítása

VÁLOGATÁS A POKOL KÖZMONDÁSAIBÓL

THE PROVERBS OF HELL (EXCERPTS)

Vetés idején tanulj, aratáskor taníts, télen élvezd az életet.
Hajtsd ekédet a holtak csontjain át.
A túlzás útja a bölcsesség palotájához vezet.
A józanság egy csúnya vénlány, kinek a tehetetlenség udvarol.
Ki vágyakozik, de nem cselekszik, az dögvészt nemz.
A kettévágott féreg megbocsát a szántóvetőnek.
Ki szereti a vizet, merítsd a folyóba.
A bolond nem ugyanazt a fát látja, mint a bölcs.
Kinek arca nem ragyog, sosem válhat csillaggá.
Az örökkévalóság szerelmes az idő alkotásaiba.

A szorgos méhecskének nincs ideje szomorkodni.
Az ostobaság óráit a percmutató méri, de a bölcsességét egyetlen
óra sem képes mutatni.
Minden jótékony ennivaló elérhető háló vagy csapda nélkül.
Számolj, mázsálj és mérd az éhínség évében.
Nincs madár, amely túl magasra szállna, ha saját szárnyaival repül.
A holttest nem áll bosszút a sebekért.
A legmagasztosabb cselekedet, ha másokat magad elé állítasz.
Ha a bolond ragaszkodna bolondságához, bölccsé válna.

Az ókori költők minden érzékelhető Istennel vagy Géniuszokkal személyesítettek meg, neveket aggatva rájuk, és erdők, folyók, hegyek, tavak, városok, nemzetek és minden olyan létező tulajdonságával ékesítették őket, amit kiterjesztett és sokrétű érzékeik képesek voltak felfogni. Kiváltképp tanulmányozták minden város és ország Géniuszát, azokat szellemi istenségeik alá rendelve. Egészen addig, amíg kialakult egy felépítmény, amelyet egyesek kihasználtak, rabszolgává téve a közönséges embereket azáltal, hogy megpróbálták realizálni a szellemi istenségeket vagy elvonatkoztatni őket a létezőktől. Így született a Papság. Az istenimádat formáit költői mesékből válogatták. Idővel kinyilatkoztatták, hogy ezek Isteni elrendelések. Így az emberek elfelejtették, hogy minden isteni az emberi szívben lakozik.

SIROKAI MÁTYÁS fordítása

NEVETŐ DAL

LAUGHING SONG

Ha nevetnek zölden a lombos fák,
Patakokból buggyan a boldogság,
Ha a levegő nevető zajtól zsong,
Hahotázik a rügyeket hajtó domb,

Ha nevetnek a réten a gödröcskék,
Kuncognak a tücskök, a zöld szöcskék,

Zsuzsikák kerek ajka, az attraktív
Muzsikálva csilingel „hahhahí”-t,

Ha szines csíz kaccan az árnyékban,
Hol a mogyoróval teli tányér van,
Gyere élni, örülni, a dallam hív,
Kacaraszd velem együtt a „hahhahí”-t!

VARRÓ DÁNIEL fordítása

JERUZSÁLEM („ÉS GÁZOLT ITT AZ ŐSI LÁB”)

JERUSALEM („AND DID THOSE FEET IN ANCIENT TIME”)

És gázolt itt az ősi láb,
Hol angol bércek gyapja zöld?
És látta Isten Bárányát
E szívnek kedves angol föld?

És szórt-e fényt az Égi Arc,
Hol dombjainkon köd szitált?
És épült itt Jeruzsálem,
Amíg a Sátán Malma járt?

Hozd Íjam, arany lánggal ég,
Hozd izzó nyílvezzőm: a vágyam.
Hozd Dárdámat, s Ó, nyílj meg, Ég!
Hozd Hintómat tűzáradásban!

A Lelki Harcot állom én,
S kezemben kard se szunnyad ám:
Amíg nem áll Jeruzsálem
Angolhon zöld talapzatán.

ZÁVADA PÉTER fordítása

DOKUMENTUM

Szabó Róbert Csaba

A VISSZAUTASÍTÁS MŰVÉSZETE

Székely János az *Igaz Szó* 1975-ös évfolyam áprilisi számában egy rövid jegyzetet* közöl Szilágyi Domokos *Felezőidő* című kötetének „némely” kritikusról, akiket a képzőművészeti tárlatra betévedő, néző, de nem látó vendégekhez hasonlít. A jegyzet címe *Egérút*. Székely arról beszél alig másfél oldalas írásában, hogy Szilágyi Domokos a költészet konvenciórendszerének felbontása során** eljutott addig a felismerésig, hogy egérfogóba jutott, amelyben „egyáltalán nem írhat már érvényes verset”. Csakhogy a mindenkori költő, Székely szerint, folyton egyfajta egérutat keres, és ezért Szilágyi a *Felezőidő* kötetével „váratlan, kissé szomorú gesztussal önként magára vállalta ismét a régi költészet valamennyi konvencióját, kezdve a par excellence költői témával, folytatva az úgynevezett nyugat-európai verseléssel, s befejezve a hagyományos, zárt kompozícióval, újból érvénybe helyezte mindazt, ami már elavult, csakhogy nem egészen komolyan, hanem kissé csúfondárosan, fintonogva, mosolyogva...” Székely János szerint tehát a *Felezőidő* „a költészet öniróniája”, amit ha Petőfi vagy József Attila felől olvasunk, érvénytelen kritikai értelmezésekhez vezet, és pontosan a költészetről magáról tesz hamis állításokat.

A jegyzet leginkább azért figyelemre méltó, mert Székely János – miközben Szilágyi Domokos költői pozíciójáról beszél – tulajdonképpen a saját, költészetről vallott felfogását fogalmazza meg. A jegyzetet olvasva talán ez nem annyira egyértelmű, ám ha hozzáolvassuk egy 1975. május 22-én Szemlér Ferenchez írt szerkesztői levelét, akkor már teljesen világossá válik. Szemlér levelét nem ismerjük, ám Székely válaszleveléből kikövetkeztethető.

* Székely János: *Egérút*. In: *Igaz Szó*, 1975/4, 352-353.

** Székely, *uo.*, 352: „Szilágyi ugyanis érzékeny alkatánál, tapasztalatánál fogva (s mert belülről látja a dolgot), nagyon jól tudja, hogy az a konvenciórendszer, amit több ezer évig költészetnek neveztek, szellemileg már érvénytelen.”

tethetjük, hogy miről is lehet szó benne, mert Székely szinte idézi Szemlér szavait. Ezek alapján tudható, hogy Szemlér verseket küld az *Igaz Szónak*, és a mellékelt levélben utal Székely Jánosnak az *Igaz Szó*-beli jegyzetében megfogalmazott felismerésre, hogy tudniillik *érvényes verset nem lehet többé írni*, ami miatt Szemlér hosszas mérlegelés után teszi csak postára a verseit. Az *Igaz Szó* versszerkesztője Szemlér levelét olvasva szembesült azzal, hogy a költői és szerkesztői hivatása között – ha komolyan akarja venni a jegyzetben megfogalmazott felismerését – ellentmondás feszül. Hogyan kérhet és fogadhat el szerkesztőként verset azok után, ha költőként úgy gondolja, érvényes verset egyáltalán nem lehet már írni? Hogy ha az állítását komolyan gondolja, akkor minden, az *Igaz Szó*-hoz beküldött verset vissza kellene utasítania. A levél legmeglepőbb fordulata mégsem ezen felismerés utáni mea culpázás, amiben igyekszik megnyugtatni Szemlért, nehogy magára vegye a megjegyzéseit, hanem a levél zárógondolata. A levél befejező soraiban ugyanis Székely átvállalja magára a felismerés összes terhét és következményét, és óva inti Szemlért attól, hogy a példáját kövesse. Idézem: „...kérlek, Te semmi esetre se vedd olyan komolyan a problémát (hogy ti. érvényes verset nem lehet írni többé – Sz. R. Cs), ahogy én veszem. Mert, látod, én évek óta elhallgattam miatta. *Pedig kár értem.*” (Kiemelés tőlem – Sz. R. Cs.)

Pedig kár értem. Székely János 1975-ben 46 éves, 19 éve a lap versrovatának vezetője. Egy korábbi, 1970-ben Kányádi Sándornak írt levelében így fogalmaz: „Sanyi drágám! Elöntött a középszer, már-már fuldoklom benne. Feltétlenül és mielőbb küldj néhány jó verset, hogy valami érdekeset közölhessen végre ez a nyomorult rovat.” Ritkán ennyire őszinte, csak a legközelebbi barátainak ír ilyet. Mert ha az *Igaz Szó* szerkesztőségi levelezését tartalmazó dossziéit lapozzuk, akkor feltűnik, hogy Székely János a közlést visszautasító leveleket aprólékos műgonddal írja meg, részletekbe menő magyarázatokat ad, győzköd, kiemel szavakat és sorokat, egyszóval szinte tanít, nevel – verset írni, művelődni, olvasni buzdít. Persze, kíméletlen is olykor, de csak azokban az esetekben, ha a szerzők megállás nélkül árasztják el újabb és újabb küldeményeikkel, vagy ha fenyegetőzést kell olvasnia, mert ilyen is akad. De ez nem feltétlenül jellemző. Türelmesen magyarázza a költészet lényegét, és ilyenkor nem nehéz észrevenni, saját ars poeticájából dob oda morzsányi darabokat.

Vagy egész szelet kenyeret.

Tessék fogyasztani.

Ezért hallgattam én el.

A diktatúrában a visszautasításnak ezerféle arca van, ezerféle oka, a legtöbb és a legfájóbbak a rendszer cinizmusából és midnenhatóságából következnek. A jelen lapszámban összegyűjtött 1975-ös Székely-levelek mindegyike a közlés lehetetlenségét fogalmazza meg ilyen vagy olyan módon. Kit azért utasít el a versrovat vezetője, mert szinte biztos benne, hogy nem menne át a cenzúrán, és ilyenkor egy pillanatra fény vetül Székely roppant óvatos természetére is, kit azért, mert a versek egyszerűen nem ütik a lap szintjét, és itt hosszas költészeti fejtegetésekbe kezd a szerkesztő, megint másokat pedig azért, mert a cenzúra visszadobta a verseket, vagy a „vezetőség” eleve nem engedélyezte azokat, ami viszont kiválóan érzékelteti a korszak lapcsinálását belengő bizonytalanságot, hogy tudniillik sohasem holtbiztos egy-egy szöveg megjelenése.

Jelen válogatás amellett, hogy felcsillantja a visszautasítás örök szerkesztői problematikájának és dilemmáinak eme művészi szintre emelt példáit, arra is alkalmas meglátásom szerint, hogy az életmű bizonyos aspektusait árnyalja. Egérutak, egérfogók, mindegy, minek nevezzük, a lényeg az, hogy volt egyszer egy versszerkesztő, aki úgy küzdött démonaival, hogy igyekezett közben mindvégig a költészetről beszélni. Így élt és alkotott Székely János, a szerkesztő.

Marosvásárhely, 1975. április 1.

Veress Gerzson

Sepsiszentgyörgy

Kedves Gerzson!

Megkaptuk verses játéknak nevezett kéziratodat, elolvastuk és sietek tolmácsolni a versrovat véleményét. Gerzson kedves, ezek a kontrasztos-betétes variációk Arany János (illetve hát Shakespeare, illetve hát az angol nép) szövegére bizonyára nagyon érdekesek, de becsületes megítélésünk szerint publikálásukról aligha lehet szó. Költői szándékod ugyanis, amelynek szempontjából szövegedet megszervezted, meglehetősen rejtett, homályos marad; márpedig rejtett, homályos szándékoknak, mint tudod, nemigen nyílik közlési tere. Igen sajnálom, hogy a másodközlést nem tudjuk ilyen módon elősegíteni; sőt még csak tanácsot sem tudunk adni, merthát kétlem, hogy

például az *Utunk* is vállalná a közlést. Mindenesetre meg kellene próbálnod, már csak azért is, hogy ellenőrizd véleményünket.

Szívélyesen üdvözl:

Sz. J.

Marosvásárhely, 1975. április 4.

Szilágyi Domokos

Kolozsvár

Kedves Domi!

Adós maradtam a válasszal egy leveledre, mert közben Bukarestben jártam. Örülök, hogy elhatárolsz provinciámtól; mindig is azon igyekeztem, hogy ez a távolság ne csökkenjen. Szó sem lehet arról, hogy bármit is sértésnek vettem volna tőled, hiszen igazán kedves szoktál lenni hozzám, éppen csak megmagyaráztam, mi történt, nehogy te magad haragudj meg valamiért. Mert – szinte resteltem bevallani – fontosnak tartom, amit érzel és gondolsz; ördög tudja, miért van az: minek magyarázzam.

Dommi kedves, egy másik dolgról is értesíteni szeretnék. Annak idején – sok hónappal ezelőtt – kaptam tőled egy érdekes, szép verset (*Játékok II.*), amelynek megjelenése hosszú ideig problematikus volt. Szerettük volna, ha leadhatjuk, de aztán úgy alakultak a dolgok, hogy mégsem lehetett megpróbálkozni vele. Nem tudom, értesítettelek-e idejében erről. Most sajnálkozva megteszem.

A Bolyai-versed a számmal együtt remélhetőleg most már csakugyan megjelenik. Kérlek, ha írtál vagy írsz közelebből valamit, azonnal küldd el, mert igen nagy szükségünk volna irodalomra.

Barátsággal ölel:

Sz. J.

Marosvásárhely, 1975. április 8.
B. Szabó István
Kolozsvár
Utunk Szerkesztősége

Kedves Pista!

Hát ez a ciklus bizony nem sikerült. Azonnal elolvastam, elolvastattam szerkesztőtársaimmal is, de sajnos még ellentmondani sem tudtam a közös véleménynek, hogy közlése nem vállalható. Pista kedves, elképzelni sem tudja, milyen keserves számomra ilyen véleményt tolmácsolni, hiszen kapcsolatunk lassan már több az egyszerű munkatársi viszonynál. Mi lehet gyötrelmesebb, mint nemet mondani egy földinek és kollégának (már-már jó barátnak), akiről ráadásul tudjuk, milyen aggódva várja a kedvező választ. Meg tudja bocsátani, Pista kedves, hogy nem tehetek eleget várakozásának?

A májusi meghívást szívből köszönöm, de még nem tudok választ adni rá, mert könnyen lehet, hogy szabadságon (a havason) leszek már akkor. Ha mégis mehetek, értesítem, de addig is ne számítsanak rám; nem szeretném becsapni semmiképpen.

Barátsággal üdvözlí:
Sz. J.

Marosvásárhely, 1975. április 18.
Simonfi István
4700 Zalău
Str. Dobrogeanu Gherea 99.
jud. Sălaj

Kedves Simonfi István!

Újabb verseit megkaptuk és elolvastuk. Jó képességek nyilatkoznak meg ezekben is, de becsületes megítélésünk szerint egyik sem annyira érett, frapáns és jelentékeny, hogy közlését vállalni tudnók. Az például, hogy a többször is körbeforduló magányos énekes arca északi fele mohás, ötletnek érdekes és jó, csakhogy nem tudni pontosan, mit jelent, hova üt gondolatilag ez a jó ötlet, mi felel meg neki a valóságban. Most már könnyen lehetséges, Pista kedves, hogy maga pontosan tudja, mit akart kifejezni ezzel a képpel, s meg is tudná magyarázni, csakhogy mi az Igaz Szóban nem mellékelhetjük a vers mellé a költőt, hogy érdekes ötleteit fogalmilag megmagyarázza.

Bizonytalanok ezek a versek, bizonytalanok főleg képletes jelentésükben; értelmezésre szorulnak, s nem bizonyos, hogy értelmezésük megéri a fáradságot. Közlésük az adott körülmények között már ezért a bizonytalan jelentésért is lehetetlen. Úgy gondolom, mindent el kellene követnie, hogy bejusson az egyetemre, ha tehetségét érvényesíteni akarja.

Szívélyes üdvözzel:
Sz. J.

Marosvásárhely, 1975. április 25.
Fadgyas Tibor
Sepsiszentgyörgy

Kedves Fadgyas Tibor!

Minden balladáját megkaptuk és elolvastuk. Két igen jó költői ötlet találtunk benne. Az egyik az, hogy a fehér virág árnyéka: fekete virág; a másik az, hogy a Vörös-tenger hullámai a megmerítkező fekete madarakat piroson mossák. Akinek ez a két ötlet eszébe jutott, az nem tehetségtelen ember. Viszont a vers többi része vagy jelentéktelen vagy szokványos; olykor bizony ízlésvilágában is bizonytalan („ne sirasd elveszett fiadat, anyám”); nem is szólva a széteső, némileg illogikus kompozícióról. Szóval becsületes megítélésünk szerint ez a vers olyan szerző műve, akinek jó képi fantáziája van, de talán nincs elegendő felkészültsége, hogy képességét következetesen érvényesíteni tudja.

Úgy gondoljuk, csakis önön múlik, sikerül-e pótolnia azt, ami hiányzik felkészültségéből.

Szívélyes üdvözzel:
Sz. J.

Marosvásárhely, 1975. április 26.
Veress Gerzson
Sepsiszentgyörgy

Kedves Gerzson!

Azt írod, kétféle verset küldesz, és kíváncsi vagy, melyik nyeri meg a redakció tetszését. Rossz hírt kell tolmácsolnom, Gerzson kedves, a kollektíva megítélése szerint egyik sem sikerült olyan mértékben, hogy közlését vállal-

ni tudjuk. A Németh Lászlóhoz írottat sajnos körvonalazatlannak és kissé szokványosnak találjuk; a másik, a Don Quijoté-s szintén meglehetősen kiaknázott helyzetet reprodukál, és ez sem tud túlságosan frappáns, újszerű, eredeti mondanivalót felbányászni belőle. A különbség csak az, hogy ennek az utóbbinak valamivel lazább a szövése.

Arra kérek most már, ne keseredj el, és ne vonj le messzemenő konzekvenciát véleményünkből. Ki az, akinek minden verse maradéktalanul sikerül? Reméljük, legközelebb jobbat küldesz, s én kedvezőbb választ küldhetek.

Szívélyesen üdvözöl:

Sz. J.

Marosvásárhely, 1975. május 22.

Szemlér Ferenc

Bukarest

Kedves Feri!

Verseidet megkaptam, a magam részéről szépeknek, jóknak tartom őket, és köszönöm mindnyájunk nevében. Nem tudom aztán, mi lesz a vélemény, beillenek-e minden további nélkül az augusztusi számba, szerintem igen. Ha netalán mégis késést szenvedne a közlés, föltétlenül értesítelek róla, de – ismétlem – úgy hiszem, nem szenved késést.

Azt írod, Feri kedves, hogy kis jegyzetem Szilágyi Domokosról habozóvá tett, postára tedd-e ezeket a verseket. Megijesztettél ezzel a megjegyzéssel, hiszen cikkeimben főleg a magam szorultságát juttattam kifejezésre, nem volt szándékomban másoknak is kedvét szegni. Főleg neked nem, aki olyan jól csinálod, amit csinálsz. Rá kell döbbernem, milyen meggondolatlanul fecsegtem ki gondolataimat, milyen durván kontrakarírozom ezzel szerkesztői érdekeimet. Nem tudom, leszek-e óvatosabb legközelebb, de kérek, Te semmi esetre se vedd olyan komolyan a problémát, ahogy én veszem. Mert látod, én évek óta elhallgattam miatta. Pedig kár értem.

Szeretettel, barátsággal ölel:

Sz. J.

Marosvásárhely, 1975. június 17.
Horváth Imre
Nagyvárad

Kedves Imre!

Verseidet megkaptuk; érdekesnek, jónak tartjuk valamennyit, igen szépen köszönjük, hogy elküldötted és nekünk küldötted őket. Kérlek, Imre kedves, a magunk részéről tekintsd elfogadottnak a ciklust; reméljük, később sem merül fel ellene kifogás.

Imre kedves, van szövegedben egy kifejezés, amely biztosan akadálya lenne a vers közlésének: „zűrös világ” (*Honnan tudnám*). Legalábbis „ködös világra” kellene enyhíteni a dolgot. Van egy sor a *Szétszóródva* c. versben (az utolsó), amely egy lábbal rövidebb a többinél, s azért sántít. Úgy hiszen, géphibáról van szó. Javaslatom helyette: „felfalja majd a sebhelyeimet”.

Végül Imre kedves, egy teljesen személyes jellegű kérdés. Vajon nem volna logikusabb, csattanósabb, epigrammatikusabb a *Kötődések* utolsó sora, így: „oldozgatom a létezés csomóit”? Mondom, ez személyes kérdés, de igen szépen kérlek, válaszolj rá.

Barátsággal ölel:
Sz. J.

Marosvásárhely, 1975. július 5.
Méliusz József
Bukarest

Kedves Jóska bácsi!

Aggódva és rosszkedvűen közlöm, hogy régebben elfogadott Latzinafordításaidra végre hivatalos választ kaptunk illetékes fórumainktól, s ez a válasz egyértelműen nemleges. Mindössze az *Egy életrajz – Paul Celan* című vers közlését nem ellenzik, de én úgy vélem, ezt a verset magában közölni nincs sok értelme, minthogy, ha jól emlékszem, meg is jelent már magyarul. Jóska bácsi kedves, kérlek, ne keseredj el, és ne is haragudj, hiszen sem én, sem a szerkesztőség nem tehet a dolgról.

Barátsággal üdvözlö:
Sz. J.

Marosvásárhely, 1975. július 14.
Anavi Ádám
Temesvár

Kedves Ádám!

Nagyon bántottak szemrehányásaid köteted késlekedő kritikája miatt. Annál is inkább, mert semmi közöm a kritikai reszorthoz azonkívül, hogy ugyanazt a folyóiratot szerkesztjük. Egyebet nem is tehettem reklamációd érdekében, Ádám kedves, minthogy tolmácsoltam panaszod az illetékes reszort felé. Nem tudom, mivel szolgálhattam rá, hogy mindig én kapok ki mindenki sérelme miatt – úgy látszik, ez a sorsom.

Ami az Anghel Dumbrăveanu fordításokat illeti, csakis akkor volna esélyük a gyors megjelenésre, ha időszerű volna a tematikájuk.

Megfigyelheted az *Igaz Szóban*: fordításanyagunk rendszerint az azonnali aktualitásnak szól. Ezek a fordítások azonban nem ilyenek. Épp ezért felelősségem tudatában csak annyit írhatok, Ádám kedves, hogy fordításaidat semmi okom (és okunk) visszautasítani, viszont nem tudom, belátható-e az az idő, amely múltán sorra kerülhetnek. Farkas Árpád egy hasonló fordítássorozata éppen másfél éve vár kiszedve a megjelenésre; ugyanígy vár Ion Blaga, Ion Barbu és Petre Stoica, és még ki tudja, kik, minthogy megfogytakozott terjedelmünkben az eredeti irodalmat (sőt az aktuális kritikai cikkeket) sem tudjuk elhelyezni.

Ezek után az volna a természetes, ha kívánságod szerint visszaküldeném a kéziratot, mégsem merem megtenni, nehogy megbántódj. Kérlek, kedves Ádám, ha komolyan gondoltad a dolgot, írd egy lapot, hogy küldjem vissza, s én azonnal megteszem. Addig is gondosan őrzöm.

Hogy szavam ne felejtsem, „tudathasadásos” ciklusodban a legutolsó pillanatban egy-két retusáló vonást kellett végeznem annak idején a megjelenés érdekében. Utólag bocsánatodat kérem.

Szeretettel ölel:
Sz. J.

Marosvásárhely, 1975. augusztus 25.

*Bajna György
4200, Gheorgheni
Str. Bucinului 64.*

Kedves Bajna György!

Változat a cantata profanára című verséből, kivált a záróénekből valódi fájdalmat, őszinte számvetést és csalatkozást olvasok ki; a vers személyes hitele és érzelmi töltöttsége kétségtelen. Egészében azonban sajnós nem eléggé áttekinthető és következetes a vonalvezetése, azt hiszem, ez a kolin-da-szöveg nem alkalmas arra, hogy egészen más jellegű mondanivalóit hitelesen hordozhassa. Magyarán: nem volt jó ötlet ezt a mondanivalót egy ilyen ballada-parafrazisba öltöztetni, mert a két dolognak nem eléggé evidens a rokonsága, analógiája.

Roppant sajnálom, kedves Bajna György, de azt kell írnom, verse nem sikerült eléggé; közlését nem vállalhatjuk.

Szívélyes üdvözzel:
Sz. J.

Marosvásárhely, 1975. szeptember 3.

*Oláh István
Csíkszereda*

Kedves Oláh Pista!

Elolvastam kísérleti színművét, és ígéretemhez híven megpróbálom összefoglalni, mi mindent gondolok róla.

Először is azt, hogy nem színmű, hanem bölcselő költemény. Kompozícióját, menetét nem valamilyen külső (látható) cselekmény, hanem eszmék mozgása, egymásutánja határozza meg. Ezek a szereplők nem akarnak egymástól valamit, nincsenek reális viszonyban (kapcsolatban) egymással, hanem csak az függ össze valahogyan, amit mondanak. Megfigyeltem, hogy még a mondanivalójuk sem egyénített – kivéve a legelején. Amit Edgar szájába ad, az néha éppolyan jól illene Cordelia vagy Goneril szájára; mindössze maga Lear van némileg körvonalazva. Úgyhogy nem is eszmék tulajdonképpen ezek a szereplők, hanem csak számok, gondolatösszeállítások és replikák számai: 01, 02, 03, 04.

Aztán a verselése is problematikus számomra. Hogy szabadvers, azt látom. Szerb Antalnak van azonban egy találó mondata, valami ilyesmi: csak azt nem tudjuk még, hogyan kell szavalni a szabadverset. Szóval, ha ezt az írást színpadi műnek szánta, nem tudom, miért tördelte versszerűvé a szöveget, hiszen élő hangon előadva, menthetetlenül prózává változik. Igaz, a szövegnek van olykor valami versszerű koncentrátsága; kivált a szavalókórusokat el is tudom képzelni, hogyan adják elő, de az egyes szereplők szövege legtöbbször egyszerű próza.

Nyilvánvaló számomra (kivált magyarázatai után), hogy ez a mű szándéka szerint teljes világképet kíván tartalmazni. Nem úgy, ahogy Shakespeare vagy Tolsztoj műve is teljes világképet tartalmaz (odalent, a cselekmény mögött, a szöveg alatt), hanem úgy, hogy a szereplők egymás szavába vágva valamiféle filozófiai rendszert mondanak el. Nem tudok nyilatkozni ennek a filozófiának gondolati értékéről, mert ahhoz nincs eléggé kifejtve. Viszont azt sem tudom, eléggé érdekes-e, eléggé követhető-e egy ilyen szükségszerűen vázlatos dialogizált filozófia ahhoz, hogy a majdani nézőket lebilincselje. Úgy képelem, ha előadják ezt a művet, igen sokan lesznek, akik nem tudják majd követni gondolatmenetét, nem látják majd át logikáját, felépítését; csak szavakat hallanak, szavakat, legfeljebb jó mondásokat, s ezért alighanem hamarosan megunják az előadást.

Szóval semmiképpen sem színmű, hanem filozófiai költemény, amelyet színműnek álcázott, nem eléggé sikeresen. De ki tudja, nem ez-e benne éppen a csízó, ez a furcsa felemáság. A műfajok végleges felbomlásának korában el tudom képzelni, hogy valaki épp ezt tartja értéknek benne. A fogalmazása mindenesetre jó, olykor éppen nagyon jó, kár, hogy még költeményként is nehezen tekinthető át. Helyenként a kívánt kozmikus érzést is fölkelti kétségtelenül, viszont kissé gomolygó, nem eléggé áttetsző a logikája.

Azt mondom, kedves Pista, mutassa meg nálam okosabbaknak is, mutassa meg avantgardistáknak, mert az ő ítéletük, akárhogy is, kompetensebb lesz. Én csak azt látom, hogy nagy energiákat felemésztő, igényes vállalkozás, s örülök, hogy ilyesmikbe fog, és befejeznie is sikerül.

Kérem, ha valami sértőt talál ebben a válaszban, nézze el nekem: igazán nincs szándékomban megbántatni.

Barátsággal üdvözl:

Sz. J.

Marosvásárhely, 1975. szeptember 6.

*Nászta Katalin
Sepsiszentgyörgy
Állami Színház*

Kedves Nászta Katalin!

A költészeti reszort elég sok ideje elfogadta közlésre egy versét (címe: *Ütések kegyelme*). Nem tudom, ítéletünk volt-e eléggé megbízható, vagy a körülmények is változtak időközben, de most, amikor a szerkesztőség vezetősége még egyszer elolvasta a kéziratot, annak közérzetében és eszmei irányulásában olyan vonásokat talált, hogy megítélése szerint közlését nem vállalhatja. Úgy látszik, annak idején elhamarkodott véleményt tolmácsoltam, s most azt sem tudom, milyen szavakkal kérjek elnézést tévedésünkért.

Senki sem tudja nálam jobban, kedves Nászta Katalin, milyen nagy felelősséggel jár oktalán reményt kelteni a szerzőben, milyen súlyos csalódást jelent egy már elfogadott kézirat utólagos elutasítása. Kérem, higgye el, mindezt jóhiszeműen tettem (és tettük); ami történt, az talán fogyatékos tájékozódásról tanúskodik, de semmiképpen sem rosszindulatról.

Megértésében bízva, újból elnézését kérem.

Szívélyes üdvözzel:

Sz. J.

Marosvásárhely, 1975. szept. 15.

*Szilágyi Domokos
Kolozsvár*

Kedves Domi!

Először is: mellékelten visszaküldöm a fényképet. Jól sejtettem: nagyítás és reprodukálás szempontjából teljesen használhatatlan. Ezt mondják a szakértők, és hinnünk kell nekik.

Másodszor: *A Naptárt* nyomdába adtuk, de a tizenkét vers közül egyelőre csak tizenegyet. A vezetőségnek az a véleménye ugyanis, hogy az *Augusztus* című olyan értelmezésekre, kommentárookra, sőt további következményekre adna alkalmat, hogy megpróbálkoznai sem szabad leadásával. Mindnyájunk nevében (a magaméban is) kérlek, Domi kedves, minthogy az egész ciklusban elkerülted a politikát, tedd meg ezt Augusztusban is, küldj e helyett a három sor helyett másik hármat, amely az adott szempontból közömbös.

De ezt nemcsak úgy egyszerűen kérjük, hanem szívből és kétségbeesetten és könnyörögve, mert roppant nagy szükségünk van a ciklusra, mindenképpen közölni akarjuk. Írj másik kis verset Augusztusról, és küldd el azonnal, nagyon azonnal, hogy utolérje a nyomdában a többit. Tedd meg ezt értünk.

Barátsággal ölel:

Sz. J.

Marosvásárhely, 1975. szeptember 24.

Lászlóffy Csaba

Kolozsvár

Kedves Csaba!

Nem tudom, miért van az, hogy mindig félve és rettegve válaszolok küldeményeidre. Ebben a legújabbban például közös igyekezettel is csak egyetlen darabot találtunk, amelynek közlését talán vállalni tudjuk (*Közben*). A többi, sajnos, nem jó. Hiába ártatlanok eszmeileg, ha esztétikailag jelentéktelenek. Kérlek, ne haragudj meg, ez a helyzet, nem írhatok egyebet.

Barátsággal üdvözlöl:

Sz. J.

Marosvásárhely, 1975. október 17.

Mandics György

Temesvár

Kedves Mandics György!

Gálfalvi Gyuri kollégám némi felvilágosításokkal szolgált, hogy ezek a legújabbban küldött Mandics-versek összefüggnek egymással, és tulajdonképpen egyetlen versépítmény elemei. De hát a folyóiratközlés ezt amúgy sem tudná érzékeltetni, s úgy látszik, tiszteletben tartani sem. Az adott körülmények között elképzelhetetlen már a párhuzamosan vagy függőlegesen tördelt szövegrészek közlése is, hát még az egyéb korszerűségeké. Ehhez bizony avantgard-folyóíratra lenne szükség; nem volt példa arra, hogy az *Igaz Szóban* ilyesmi megjelenjék. Egyszóval a versciklus egységét semmiképpen sem tudnók biztosítani a közlés során, ezért óvatosan és rábeszélően megszeretném kérdezni, kedves Mandics György, bele tudna-e nyugodni abba, hogy felbontsuk a ciklust, és külön közöljük például *Himnusz birodalom fog-*

lalásra és *Himnusz az alaphoz* című darabjait? Ezek önmagukban jó és szép versek, a folyóirathoz is illenek, úgy hiszem, engedélyeztetésük sem ütközne akadályba – egyszóval megállnák a helyüket összefüggéseikből kiszakítva is.

Kérem, mielőbb értesítsen álláspontjáról. Ha ragaszkodik az egészben való közléshez, azt sajnós nem vállalhatjuk, ha egyetért a két vers külön közlésével, ezeket máris elfogadottaknak tekintheti. Válaszát sürgősen várom.

Barátsággal üdvözli:

Sz. J.

Sz. Nagy Orsolya

SZÉKELY JÁNOS NYOMÁBAN: IVÓ EMLÉKEZETE ÉS IHLETŐ EREJE

Miért érdemes ma Székely Jánosról és Ivóról beszélni?

Székely János (1929–1992) életművének vizsgálata szorosan összefonódik a 20. századi erdélyi magyar irodalom történetével, valamint azzal a társadalmi és kulturális közeggel, amelyben a szerző alkotott. A tordai születésű, utóbb Marosvásárhelyen letelepedő író, költő, drámaíró és esszéista több műfajban is maradandót alkotott, és életútja különösen érzékenyen tükrözi a kommunista diktatúra idején kisebbségben élő értelmiség dilemmáit. Bár életművének több darabja mára a magyar irodalom klasszikusai közé emelkedett, mégis tapasztalható egyfajta feledés, amelyre Elek Tibor monográfiája a „Székely-felejtés” fogalmával utal. Ez a feledés különösen fájó, hiszen Székely művészete nemcsak egy regionális közösséget érintő témák kifejezője, hanem egyetemes érvényű emberi és filozófiai kérdések megfogalmazója is.

Életművének egyik kevésbé vizsgált, ám annál izgalmasabb aspektusa kapcsolódik a Hargita-hegység lábánál fekvő Ivó településhez. Székely személyes élményei és a családi emlékezet is arról tanúskodnak, hogy a költő szívesen tartózkodott ebben a székelyföldi faluban, ahol nemcsak pihenést és menedéket talált, hanem ihlető erőt is. Ivó jelentősége, amint a továbbiakban látni fogjuk, túlmutat egy egyszerű nyaralóhelyén: a hely szimbolikus térként íródik be Székely irodalmi univerzumába.

Jelen tanulmány célja, hogy feltárja, miként fonódik össze Ivó mint konkrét léttér és mint költői szimbólum Székely János életművében. Két

fő kutatási irány határozza meg a vizsgálatot. Egyrészt az irodalmi szövegek elemzésével arra keresem a választ, hogy milyen művekben és milyen módon bukkan fel Ivó, illetve beszélhetünk-e irodalmi toposzról a Székely-életműben. Másrészt Ivó közösségi emlékezetét igyekszem rekonstruálni: hogyan őrzi a falu Székely János alakját, milyen történetek élnek még ma is a helybeliek körében a költőről, és miként válik a település emlékezet-közösséggé. Ez a kettős megközelítés egyszerre épít az irodalomtörténeti kontextusra és az emlékezetkutatás elméleti kereteire.

A vizsgálat elméleti alapját több irányból érkező szakirodalom adja. Az irodalmi kontextust Kántor Lajos és Láng Gusztáv *Romániai magyar irodalom 1944–1970* című összefoglaló műve, valamint Györffy Gábor *Cenzúra és propaganda a kommunista Romániában* című kötete biztosítja. Székely János életművének értékelésében alapvető forrás Elek Tibor monográfiája, valamint Szász László írásai, amelyek az elsők között vállalkoztak a szerző munkásságának tudományos feldolgozására. Maurice Halbwachs *Az emlékezés társadalmi keretei* és Jan Assmann *A kulturális emlékezet* című munkái segítik a hely és az emlékezet kapcsolatának értelmezését. Mindemellett a Bónus Tibor, Kulcsár-Szabó Zoltán és Simon Attila szerkesztette tanulmánykötet (*Az olvasás rejtekútjai*) elméleti keretet nyújt a szoros olvasás és a kulturális emlékezet összekapcsolásához.

A kutatás módszertanilag is több irányt ötvöz. A félig strukturált interjúk és a részvételi megfigyelés lehetővé tették, hogy a helyi emlékezetet és a személyes narratívákat feltárjam. Emellett levéltári források is hozzájárultak a történeti háttér pontosabb megértéséhez. Az irodalmi elemzések során a szoros olvasás módszere segít annak feltárásában, miként válik Ivó a szövegek szimbolikus és esztétikai részévé. Különös figyelmet fordított a *Semmisoha* (1994) című posztumusz kötet néhány darabjára – például a *Havasi idill* és a *Havasi szonettek* című ciklusokra –, valamint *A másik torony* című esszéprózára, amelyekben Ivó motívumai markánsan megjelennek.

A téma fontossága több szempontból is indokolható. Egyrészt hozzájárul Székely János életművének árnyaltabb értelmezéséhez: az író-költő kapcsolatának vizsgálata egy konkrét helyszínnel segít feltárni, hogyan épül be a térélmény a művészi gondolkodásba. Másrészt a tanulmány tágabb értelemben a kulturális emlékezet működésének vizsgálatához is hozzájárul: miként válik egy település – jelen esetben Ivó – egy közösség identitásának részévé az irodalom által.

Mindezek alapján a jelen kutatás nem csupán egy irodalomtörténeti hiány pótlására vállalkozik, hanem arra is, hogy hozzájáruljon a kulturális

emlékezet működésének megértéséhez. Ivó, ez a Hargita-hegység lábánál fekvő kistelepülés, Székely János alkotói világában túlmutat önmagán: egyszerre a személyes otthonosság tere, a közösségi emlékezet színhelye és az irodalmi szimbolika hordozója. A tanulmány célja, hogy ezt a sokrétű kapcsolatot feltárva árnyaltabb képet nyújtson Székely János szellemi hagyatékáról és a 20. századi erdélyi magyar irodalom egyik különleges, eddig kevésbé vizsgált aspektusáról.

Táj és tapasztalat – Ivó lenyomatai Székely János költészetében

Székely Jánost vadászat iránti szeretete vezette Ivóba 1962-ben. Ezután három éven keresztül Kiss-Máté Istvánnal, Súgótövén töltött nyaranta három hetet családotól. Ekkor döntött úgy Székely, hogy vesz egy kis házikót a Bükk alatt, ahol alkothat, s közel lehet a természethez, valamint a vadászatnak is hódolhat, ha éppen kedve tartja. A kommunista éra szabályai igencsak megnehezítették, hogy bárkinek is saját telke vagy éppen nyaralója legyen, csak a felső tízezernek voltak ilyen és hasonló kiváltságai. Mégis úgy történt, hogy a kaszálót, ahol a faház elhelyezkedett, korábbi birtokosa kezelte, név szerint Sándor Árpád, s írtak is egy szerződést, hogy a faházat bármikor birtokba veheti a Székely család. A kaszálótulajdonos fiával készült interjú alapján Székely János vélhetőleg 2000 lejért „vásárolta” meg a területet. Ezt az időszakot maga Székely dokumentálta útinaplószerűen *A másik torony* című művének még legelső verziójában.

Székely János költészete komplex, intellektuálisan rétegzett, ugyanakkor mélyen személyes és morálisan elkötelezett művészet. Líráját a gondolati sűrűség, az önreflexióra épülő poétikai attitűd, valamint a történelmi és metafizikai kérdések iránti érzékenység határozza meg. Nem pusztán társadalmi vagy politikai költő, hanem egzisztenciális kérdéseket feszegető, az emberi lét végső hatáira rákérdező szerző, akinek művészete túlmutat az adott történelmi vagy földrajzi kontextuson. Költészetének célja az emberi állapot feltérképezése: a veresség, a méltóság, a mulandóság, az emlékezés és a túlélés motívumain keresztül igyekszik szembesíteni olvasóját a létezés etikai és filozófiai dimenzióival. Stílusára jellemző a visszafogott pátosz, az ironia és a klasszikus műveltséganyag intertextuális megidézése. Művészete ezért nem csupán kisebbségi sorsirodalomként értelmezhető, hanem egyetemes kérdésekre választ kereső, morálisan hiteles lírai megszólalásként is. Verseiben nem a formai bravúrra törekszik, hanem az eszmei súly megje-

lenítésére: jellemzők a kötött formákból kiinduló, de azokat szabadabban kezelő versszerkezetek, a belső ritmus, a logikai tagolás és a gondolati ív hangsúlyos jelenléte. A forma gyakran alárendelődik a tartalomnak: a szabad vers, a prózavers, illetve a klasszikus versformák kortárs újraértelmezése egyaránt megfigyelhető lírájában.¹

Székely János költészetében különös figyelmet érdemel a térhoétikai gondolkodásmód, amely nem pusztán díszletként használja a tájat, hanem a lírai én világérzékelésének és ontológiai helykeresésének eszközévé avatja azt. A *Semmi-soha* (1994) című kötet darabjai között több olyan vers is található, amely Ivóhoz, illetve az ivói természeti környezethez köthető, közvetlenül vagy áttételesen. Ezek a szövegek az észlelés, az elvonulás és a reflexió tereit alkotják meg, s olyan poétikai terekké válnak, amelyek egyfajta átmenetet képeznek természet és kultúra, testi és szellemi, jelenvaló és hiányzó között.

Ebben a részben azt a kérdést járom körül, hogy beszélhetünk-e Ivó kapcsán Székely költészetében *hely-toposz* kialakulásáról, és ha igen, milyen tematikus és poétikai jegyek mentén ragadható meg ez a folyamat. Összesen 13 versre akadtam, amelyekben egyértelműen fellelhető Ivó és tájéka, ebből 12 a *Semmi-soha* kötet része: a *Havasi idill* hét verset tartalmazó ciklus, valamint a *Havasi szonettek*, amely öt szonettet foglal magában. A 13. vers az *Ivó* címet viseli, és nem szerepel a kötetben. A versek elemzése a szoros olvasás módszertanára épül, valamint tematikus csoportosításuk révén kívánja feltárni a helyszín poétikai és esztétikai funkcióit. Nem mindegyik versben tűnik fel Ivó neve, azonban a kiválasztott költemények olyan motivikus hálót hoznak létre, amelynek alapeleme a hegy, a fenyvesek, a vadállatok (farkas, őz stb.), egyfajta összefüggő lírai ciklusként is felfogható, és összességében teljesen ráillik a hegyvidéki falura, Ivóra.² Három tematikát különítek el: 1. *A természet és ember határán – Ivó mint élettér*: itt azok a versek szerepelnek, amelyekben a természet közvetlen élményként jelenik meg, a kulcskérdés az, hogy milyen ember–természet viszony rajzolódik ki ezekben a versekben. 2. *A táj mint emlékeztető – Ivó mitikus és történelmi rétegei*: ide azok tartoznak, amelyek reflektálnak a hely múltjára, kollektív vagy egyéni emlékezetére, kulcskérdései: Hogyan mesél a táj? Mit „őriz” Ivó? 3. *A belső táj topográfiája – Ivó mint egzisztenciális tér*: itt a reflexivebb, szorongást, elidegenedést tematizáló szonettek kerülnek előtérbe. Hogyan tükrözi vissza a természeti tér a lírai alany belső világát?

A természet és ember határán – Ivó mint élettér

Székely János lírájában a természet nem pusztán a vershelyzet háttérét biztosító díszletként van jelen, hanem önálló jelentéshordozóként, etikai és egzisztenciális kérdések kiindulópontjaként is működik. Különösen igaz ez az Ivóhoz kötődő versek esetében, amelyekben a költő *közvetlen természet-élményt* rögzít, azonban ez az élmény sosem marad a leírás szintjén: mindig hozzákapcsolódik egyfajta emberi válasz, értelmezési gesztus, erkölcsi vagy léthelyzeti reflexió. A természet itt élő térként, sőt partnerként jelenik meg, amellyel a lírai én hol azonosulni próbál, hol távolságot tart tőle, hol pedig szenvedő tanúja annak, hogy az ember átlépi a természet határait.

Székely János *Faház* című verse az emberi tapasztalat és a természet időbeliségét tárja fel, miközben az ivói tér lírai emlékezeti helyé válik. A faház nem csupán konkrét hely, hanem az elmúlás, a történetiséggel terhelt tapasztalat és a lét metaforája. A nyitókérdések – „Húsz-e? Harminc-e? Hetven-e? / Megvolna száz?” – az idő múlására és az emlékezés töredezettségére utalnak, miközben a ház élettörténete párhuzamba állítható az emberével. A természet erői antropomorfizáltak: a vihart, a napokat és holdakat mintha a faház maga tapasztalná, részt véve a világ múlásában.

A ház „kiszáradott” állapota a túlélés és az öregedés jelképe, a záróhasonlat – „Akár a régi hegedűk, / Akár magam” – pedig a ház, az emberi test és a költői hang akusztikus párhuzamát mutatja. Az apró mozgások hangjai („Madár ha rászáll... denevér... egér”) a ház remegésévé, „égzengéssé” nőnek, így a tér élő és belső élménnyé válik. A négy soros, páros rímű strófák ritmusa zenei, a nyelv tárgyilagos és metaforikus egyszerre, a természet és az emberi lélek rezdüléseit visszhangozva. Az Ivóhoz kötődő faház a költő identitásának és poétikai hangjának kitüntetett szimbóluma, ahol a természet nem menedék, hanem aktív, megrendítő partner az emberi lét értelmezésében.

A *Vendégek* című vers a természet és az emberi világ találkozásán keresztül az otthonosság élményét tárja fel. A „parányi ház” a fenyesek között egyszerre idilli és szakrális tér, ahol a természet érzéki nyugalmat sugall, ugyanakkor aktív, felforgató szereplőként jelenik meg. A lírai én otthonosan mozog a természetben, de a rozsdafarkú párocska, a padlás „örjögése” és a madarak zajai morális dilemmákat és érzelmi feszültséget teremtenek: a tűzrakás saját komfortját szolgálná, de a madarak életét veszélyezteti, ezért a lírai én inkább lemond róla: „Begyújthatok-e mindezek után? / Soha. Inkább majd fázom egy kicsit.”

A négysoros, rímes strófák ritmusa dinamikus, a hangutánzó szavak („csivogás, locsogás, fecsegés, visít”) pedig a természet eleven jellegét hangsúlyozzák. A madarak hangja metaforikusan az emberi világ idegenségére és az erkölcsi konfliktusokra utal. Bár Ivó neve nem szerepel a versben, a „parányi ház a fenyvesek alatt” motívuma a kötet más darabjaival együtt egyértelműen Ivó költői metaforájaként értelmezhető. A természet itt nem pusztán fizikai tér, hanem etikai és egzisztenciális próbatétel, amely az emberi lét határait is feltárja.

A *Favágók* című versben a természet viharosan vad, nyers és drámai. A „Bükköt” vágják, a „bögő druzsba”, a „nagy reccsenéssel-roppanással” dőlő fák, a „sikoltó fűrész” és a „fehér cikkanásokkal sújtó fejszék” képei erőszakos, háborús hatást keltenek. A természet itt személyesített: a lírai én intenzíven azonosul a fákkal, a rombolás morális kérdéseket vet fel. Ahogy a vers fogalmaz: „Vajon pokolba küldenének-e, ha fejükre – mit sosem törtek versen – / Ráolvassám Ronsard igéit...”

Ez a belső reflexió a favágók számára értelmetlen költészet és a lírai én belső erkölcsi kényszere közti feszültséget jelzi. A vers szabad vers, hosszú, sodró sorokkal, hangutánzó szavakkal („reccsenéssel-roppanással”, „sikolt”, „döng”, „morog”, „bög”), amelyek az erőszakos jelenetet élővé teszik. A táj motívumai – fák, hegy, favágók, helyi nevek – Ivóhoz kötődnek, a konkrét helyszín hitelessége révén a vers a költői univerzum egyik sűrűsödési pontjává válik. A természet itt nem menedék, hanem konfliktusos, szakrális tér, amelyben az emberi tevékenység és a morális érzékenység találkozik.

A *Vadász* című versben a természet melankolikus, szomorúan csendes: nem tombol, nem harsog, mint a *Favágók*ban, hanem visszafogottan, sűrű jelentéssel terhes. A táj egyetlen konkrét eleme az őzgida, amely egyszerre állat, lélekmetafora és az ártatlanság, a kiszolgáltatottság képe. Tájélemek nincsenek részletezve (pl. erdő, hegy, időjárás), de a vadászat kontextusa önmagában is erdőre, természetes környezetre utal. A pettyes őzgida, a „reggel”, az „öl” képe az ivói vadászélet és természetközelség egyfajta lírai tapasztalatából táplálkozik. A vadász a kötet visszatérő alakja, így az Ivó-toposzhoz illeszkedik a figura és a helyzet.

A lírai én itt maga a vadász, tehát aktív szereplő, de a vers épp ennek feszültségét, megrendülését, büntudatát tematizálja. Az ember nemcsak cselekvő, hanem érzelmileg is megsebzett: az ölés nem hőstett, hanem drámai tapasztalat, amely önvizsgálatra készítet. A természetben (az őzgidában) itt egy magasabb etikai tükör jelenik meg: a gida „nagy, meleg, ámuló szemei” megértést, elfogadást sugallnak, sőt: az isteni irgalom lehetőségét is felvil-

lantják a vers zárókérdésében: „Lehetséges, hogy akit én / A legvadabb, a legnagyobb / Ellenségemnek gondolok, / Ölébe vesz, ha meghalok?” Ez a gondolat teológiai rezonanciákkal bír. A természet, állat alakjában a halál utáni kegyelem, elfogadás lehetősége villan fel, tehát a természet kvázi-transzcendens dimenziót kap.

A vers egyszerű szerkezetű, rövid sorokból áll, enyhén jambikus lejtésű. Kötetlen, de ritmikailag jól tagolt gondolatmenetet követ. Az első versszak leíró, érzékletes, a második meditatív, filozófiai. A nyelvezet líraian visszafogott, mégis sűrű, tele van érzellemmel és metafizikai sejtetésekkel. Az „öl” képe konkrét és szimbolikus egyszerre: az ölés és az ölelés, az öl mint halálhely és az öl mint menedék ellentmondásos jelentésű. A lírai én nemcsak megölte az állatot, hanem „ölében múlik ki” – ez intimitást, együttérzést is kifejez. A „nagy, meleg, ámuló szemek” – a természet néz vissza az emberre, és ez a nézés morális jelentésű. A zárókérdés retorikailag is kiemelkedő: önvizsgáló, nyitott, transzcendens távlatokat sejtető.

A természet itt sem pusztán háttér, hanem morális és egzisztenciális színtér. Az őz nemcsak vad, hanem létkérdések hordozója. A természet mint tükör, mint a kegyelem lehetősége, különleges szerepet kap. A vadász toposza többször visszatér a kötetben, így a természet és ember viszonyát gyakran etikai próbák színtereként jeleníti meg. Konkrétan nincs megemlítve a helyszín, Ivó, de mint vadászterep és egzisztenciális tér, itt is jelen van – a halállal való szembesülés ismételten ide kötődik. A természet így tükör és a kérdésselvetés helye, amely nem helyettesíthető mással, mert a helyismeret, az élő táj és a vadászat valós tapasztalata adja meg ennek a versnek a valóságízét és erejét.

E négy vers tehát négy különböző módját mutatja meg annak, hogyan viszonyul az ember a természethez: mint érzékeny résztvevő, mint empátiikus társ, mint romboló hatalom és mint egzisztenciálisan kiszolgáltatott lény. Ivó ebben a tematikus egységben tehát *működő morális és létszemléleti tér*, ahol az ember–természet határai újra és újra megrajzolódnak. A természet és ember határán elhelyezkedő lírai tér képes egyszerre idillt, erőszakot és tragikumot megjeleníteni, s ezáltal Ivó valóban „élő térré”, antropomorfizált térré válik a Székely-féle lírai világban.

A táj mint emlékeztető – Ivó mitikus és történeti rétegei

A következő elemzési egység fókuszában azok a versek állnak, amelyek nem csupán a táj közvetlen élményét rögzítik, hanem annak történetiségét, emlékeztetőt, sőt, mitikus mélységeit is megidézik. Ivó itt már nem első-sorban a jelen fizikai tere, hanem a múlt lenyomataival teli emlékeztető. A helyszín mitikus rétegekkel telítődik: nevek, történetek, emberi sorsok írónak bele a hegyek, völgyek és erdők szimbolikájába. A versek központi kérdései: Mit őriz a táj? Hogyan képes Ivó kollektív vagy egyéni történelmek hordozójává válni? Milyen nyelvi és poétikai eszközökkel teremtetődik meg a hely mint az emlékezés és az identitás színtere? Az elemzések során itt azt vizsgálom, hogyan válik a táj az elbeszélés, a kulturális emlékeztető és az identitás hordozójává Székely költészetében.

Székely János *Ivó* című versében a táj közösségi és önreflexív emlékeztetőként jelenik meg. A vers Ivót nem a természet, hanem a közösségi beszédmód, a falu folklórjának irányából építi be az emlékeztető világába. A nyitósorok egy helyi anekdotikus helyzetet idéznek fel: „– Maga, ugye, költő? – fogott el, / S azonnal hasba is bökött.” Ez a testközeli, nyers megszólítás a költő és a helyiek közötti viszonyt világítja meg. A helyi figura elvárásokat fogalmaz meg a költő irányába – legyen a közösség „megéneklője”, még ha az önmaga paródiájává is válik: „Írhatna rólam is egy verset, / Ahogy Miklós Pistáról írt.” Miklós Pista alakja – a részeges szomszéd – a helyi emlékeztető fontos figurája, és a hozzá kötődő rigmus („Pista, Pista Miklós Pista / Hogy áll rajtad a harisnya!”) az általam végzett interjúk szerint is élő folklórelem. Székely ironikusan, mégis empátiával idézi meg ezt a „hőst”, akinek a „harisnyájáról írt dalt” fűjják: „S már fújta is Miklós Pista / Harisnyájáról írt dalom. / Fújta, de valami egészen / Autentikus dallamon.” Ez a sor az emlékeztető torzulásának lírai illusztrációja – hogyan válnak az emlékek töredékessé, mégis hordozóivá a közösségi identitásnak. A vers szerkezete laza, szabad formájú, prózaversszerű leírás, amely az elbeszélés és reflexió között mozog. Nincsenek kötött rímek, de van belső ritmus, a beszélő hangja élő-beszédszerű, személyes. A stílus önironikus, szatirikus, de az attitűd mélyen empatikus is. Ivó itt nem táj, hanem közeg: emlékezés, anekdota, nyelvi közösség. A vers végsora, „csak most fogom fel, / Hogy elhallgatta a nevét”, egy újabb emlékeztető gesztust tár elénk: a név, amely eltűnik, a költészet által mégis megmarad. A költő a lokális közösség részeként titulálja magát. Egyfajta mikszáthi gesztussal a beszédközösség részese. Amolyan „helyi” lakosnak számítódik. Otthonosság fűződik a faluhoz Székely esetében.

A *Szelekció* című vers a történelem és természet összemosódása – Ivó mint morális emlékeztető jelenik meg. Ez a vers az egyik legsűrűbb politikai és történelmi allegória. A természet – a farkasok, az őzek – itt az emberi világ tükréként működik. A farkasok kihalása nem pusztán ökológiai állapot, hanem a múlt, a rend, a hierarchia eltűnésének jele: „Itt girhesek és borzasok / És szinte törpék már az őzek.” Ez az elkorcsosulás képe: a világ gyengébbé, alacsonyabb rendűvé vált, mert eltűntek belőle az ellenfelek, a veszély, a kihívás. A második versszak aztán explicit emberi erkölcsi síkra vált: „A jót velünk sem az teszi, / Ki ölbe vesz s álomba ringat, / Hanem ki vesztünk éhezi.” Ez a cinikus bölcsesség az elnyomás paradoxonát rögzíti: hogy az, aki kárt okoz, a túlélés feltétele lehet. A vers háttérben felsejlik a diktatúra logikája, amelyben az ember „megtanulja megbecsülni hóhérait”. Formailag kötött sorok, négysoros strófaszerű egységek – gondolatrítmuson alapuló felépítés. Stílusa tömör, szikár, aforisztikus. Ivó mint hely itt csak áttételesen jelenik meg, de a vers tónusa és az a tudás, amit hordoz – a veszély elmúltával bekövetkező leépülés –, a falusi, erdélyi mikroközösségek tapasztalatain alapul. Ezáltal Ivó morális emlékeztetővé válik – a túlélés torz etikájának színtere. A vers hasonlóképpen allegorikus, mint például Székely vagy Sütő egyanebben a korszakban írt drámái.

A *Helynevek* Ivó térképverse, a kötet legnyilvánvalóbb tér-émlékezet kapcsolatra épülő darabja. A felsorolt helynevek (Ivó, Mentéd, Égettvész, Templombükke, Irigyveszi, Sinai) a névadás révén őrzik a múlt eseményeit, tragédiáit, erkölceit: „MENTÉD – egy utat hívnak így, / S odébb a nagy mezőt. / Szaladtak rajta százszor is, / Mentvén a menthetőt.” Egy-egy név mögött történelem, trauma vagy népi igazság húzódik. Az „Égettvész” egykori erdőtüzek emlékét őrzi, a „Templombükke” vallási vonatkozású, az „Irigyveszi” pedig morális tanulságot közvetít. A vers dallamos négyes jambikus sorokból épül fel, szinte népdalritmusú, a stílus szelíd, de ironikus. Ezek ma is használt helynevek, élénken élnek mai napig a falu száján, tehát a vers valóban Ivó történelmi emlékezetének lenyomata.

A zárókérdés, „S ki fejti meg a Vallató / Vagy Sinai nevet?”, a túlélés emlékezetének homályosulására utal: vannak nevek, amelyek jelentését már senki sem tudja – de ezek mégis működnek, hordozták és hordozzák a közösség történelmét. Ivó itt nem csupán hely, hanem lírai térkép, történelem által írt táj, ahol a költő a köznapi topográfiát szakrális emlékeztetővé avatja. Székely a helyi közösség tagjaként tételezi magát, mint aki ismeri a helyi történelmi emlékezetet, a beszédközösség része.

A záróvers, a *Jelkép* eltér a korábbiak narratív-epikus jellegétől: mindössze két sorból áll, sűrű szimbolikájú, absztrakt kép: „Vaktában kilőtt két nyíl, amelyek / szemberepülve kettészelik egymást.” A kép egyszerre hordoz mozgást, irányt és találkozást, miközben feloldhatatlan ellentétet, ütközést is sugall. A két nyíl nem célra tart, hanem vaktában repül, vagyis a cselekvés irány nélküli, ösztönös, vagy vak sorsszerűség hatja át. A „kettészelés” jelentheti a találkozás tragikumát is: a két sors vagy két történet úgy keresztezi egymást, hogy közben mindkettő megsérül, megsemmisül. A cím értelmező funkciót lát el, de nem zárja le a jelentést, inkább nyitva hagyja: lehet ez a költészet és valóság, az emlékezet és jelen, ember és természet ütközése is. A kép általánosabb egzisztenciális kérdéseket is felvet: van-e bármiféle irány, cél, vagy csupán kiszámíthatatlan, romboló találkozások sorozata az élet?

A négy vers közös vonása, hogy Ivó és környékének térbeli valóságát emlékezeti, történeti és mitikus síkokra tágítja. A helynevek, a természet változása, az emberi történetek mind beíródnak a tájba, s a költészet itt nemcsak leírja a teret, hanem létre is hozza annak jelentésrétegeit. Székely János költészetében a táj: archívum. Nemcsak megőríz, hanem kérdez, és provokál is. Az emlékezettér tehát nem passzív háttér, hanem aktív szellemi konstrukció, amelyben az egyéni és kollektív identitás kontúrjai kirajzolódnak – s mindig ott marad a név, a hiány, a kimondatlanság, amely újabb olvasásokra készíti. Ezek a versek különböző regiszterekben és formákban, de egyaránt azt mutatják: Ivó Székely János költészetében emlékezetté vált. Az emlékezés nem csupán tematizált élmény, hanem a versnyelv működés módja is: elbeszél, idéz, rekonstruál, ironizál, vagy hallgat. Ivó a kollektív és egyéni emlékezet összefonódásának tere, ahol a természet, a nevek, a közösségi beszédmód és a lírai én tapasztalata együtt építik fel a tér poétikai és etikai jelentőségét.

A belső táj topográfiája – Ivó mint egzisztenciális tér

A következő elemzési egység arra összpontosít, miként válik Ivó és az ivói térség Székely János lírájában a belső világ kivetülésévé, az emberi lét határhelyzeteinek szimbolikus színterévé. A *Semmi-soha* kötet *Havasí szonettek* című ciklusa különösen jól példázza ezt a térpoétikai működés módot: a természet itt nem csupán fizikai díszletként szerepel, hanem a lírai én egzisztenciális állapotainak szerves és dinamikus leképezéseként.

A *Havasi szonettek* öt darabból álló ciklusa formai szempontból a klasszikus petrarcai szonett hagyományát követi (4-4-3-3 szerkezet), ugyanakkor a tartalom súlya, nyelvi nyersessége és léthelyzeti mélysége révén folyamatosan feszíti is e keretet. A versforma és a tematikai rétegzettség közötti feszültség különös jelentéstartalommal ruházza fel a szövegeket: a zárt forma az emberi lét törekénységének és a belső szorongás elfojtott energiáinak hordozójává válik.

Az első szonett, a *Magányos túra* bevezető darabként a lét határhelyzetében lévő ember alakját rajzolja meg. A lírai én minden mozdulata fájdalommal jár („Minden lélegzet mellbe vágott”), a táj rideg, könyörtelen, szinte démoni entitásként jelenik meg („istenverte hó”, „fagyhalál kísértett”). A haladás centiméterenkénti küzdelemmé válik, ahol a cél már nem valamiféle kiteljesedés, hanem maga a küzdelem: „Mentem, mivelhogy mindez küzdelem volt, / És nem akartam megadni magam.” Ez a mondat az egész ciklus ethoszát megelőlegezi: az Ivó környéki táj itt nem esztétizált természet, hanem az emberi önazonosság és egzisztenciális kitartás próbája.

A második szonett, a *Menedékház* az előző darab ellenpontjaként működik. A hóvihár négy napja tombol, eltemet „erdőt, utat és útjelző karókat” – vagyis nemcsak a természetet borítja be, hanem az emberi eligazodás és tájékozódás lehetőségét is. A menedékház első pillantásra a boldogság tere („tejjel-mézzel és rumosteával csorgó”), azonban a lírai én gyorsan leleplezi a látszatot: ez a nyugalom kényszerű, és ezért az éden pokollá válik. A vers így a szabadság és bezártság ellentétére épül, és azt sugallja, hogy az ember nem tudja sokáig elviselni sem a természet kegyetlenségét, sem a védett komfort zártságát, egyik sem jelent igazi otthont. Ez a gondolat kapcsolódik az egzisztenciális tér kérdéséhez: a hely, ahol az ember élni képes, nem földrajzi, hanem belső mozgástér, amelyhez küzdelem társul.

A harmadik szonett, a *Könnyűzene táskarádió*n újabb irányba tágítja a tematikát: megjelenik benne a kultúrkritika, pontosabban a modernitás zenei világának bírálata. A lírai én nosztalgiával tekint vissza arra a zenére, „amelybe átlelkesült a népek élete”, és szembesíti ezzel a „rossz lokálzene” banalitását, amely a havasi tájban is „üvöltözik”. A vers ironikus és elkeseredett hangon mutatja be a természet és kultúra viszonyát: míg a természet – például a fenyveserdők – „enyhén undorodva” viszonyulnak a hamis hangzáshoz, az emberi fül hozzászokik az érzelemmentes, silány zenéhez. A ciklus ezen pontján Ivó környéke esztétikai mérceként is megjelenik: olyan térként, amelyhez viszonyítva kiüresedik a modern világ.

A negyedik szonett, a *Fajdkakasok* egyfajta fordulatot jelent: míg az előző versek az emberi küzdelem és tévelygés tereit mutatták be, itt a természet mítikus, ősi, ösztönösen rendezett világgként tűnik fel. A fajdkakasok násza rituális, „nincs benne szégyen és gyalázat”, csak a „vad, lakodalmi tivornyák” őszinte és szabad ösztöne. A lírai én e természeti renddel szemben saját emberi világát „gyötrelmeként”, „megaláztatásként” érzékeli, sőt: sírva kér tanítást az állatoktól. A szonett egyfajta panteista áhítat hangján szól, de ez az áhítat nem idealizál, hanem fájdalmas hiányt fejez ki. A természet itt a vágyott teljesség szimbóluma, amelytől az ember a saját kulturális és társadalmi meghatározottsága miatt távol él.

Az ötödik szonett, a *Lefelé* a ciklus egyik legbensőségesebb, legszorongóbb darabja. A lefelé vezető út – amely a fizikai mozgás szerint az otthon felé vezetne – itt az önvádolás, a kudarc, a félelem tere lesz. A lírai én belső dialógust folytat magával („Szegény, szegény, bolond János barátom”), amelyben nemcsak a vadászat kudarcát, hanem az otthon ismeretlen fenyegetését is megjeleníti. A vers végkifejlete azonban nem a teljes lemondás: a verszárlat („Akad alkalmad még a küzdelemre”) ismét visszavezeti a ciklust a túlélés és szembenézés ethosához. A lezárásban megismétlődik az első vers üzenete: „ne hidd, hogy könnyebb lefelé az út” – vagyis nincs visszatérés a nyugalomhoz, csak további küzdelem és egzisztenciális vándorlás.

A *Havasi szonettek* öt szonettből álló ciklusa olyan lírai egységet alkot, amelyben Ivó és a hozzá kapcsolódó hegyvidéki térség az emberi létezés háttérhelyzetének metaforája lesz. A természet nem idill, hanem kihívás; nem menedék, hanem tükör. Az emberi jelenlét ebben a térben nem magától értetődő, hanem mindig valamilyen – testi, lelki, erkölcsi – feszültség közegében bontakozik ki. A ciklus nyelve egyszerre nyers és intellektuálisan rétegzett; formai szigorúsága ellentétezz a tartalom fájdalmát és a lét bizonytalanságát. Ebben az értelmezésben Ivó nemcsak földrajzi hely, hanem egyfajta belső táj, ahol az ember szembenézhet önmagával – és ahol minden lépés, minden lehulló hópehely az emberi lélek súlyát mérlegeli. Ebben a szekcióban az Ivóhoz kapcsolódó táj már nem a természet közvetlen élményének vagy a kollektív emlékezetnek a terepe, hanem az én belső világának kivetülése. A hegy, a hó, a fák, a hideg vagy a völgy nem önmagukban fontosak, hanem azért, mert a lírai alany egzisztenciális állapotát tükrözik vissza. A szonettek belső térpoétikája feszültséggel telített: küzdelem az elmúlással, a magánnyal, az idegenséggel, a civilizáció romboló jelenlétével. Ivó itt már szimbolikus határtér, ahol a testi és szellemi tapasztalat, a fizikai tér és a belső szorongás találkozik.

Székely János *Semmi-soba* kötete – az Ivóhoz kapcsolódó versek – Ivót irodalmi toposzként teremti meg, amely egyszerre konkrét hely és elvont jelentéstartalom. A *Fabáz*, *Vendégek*, *Favágók* és *Vadász* versekben Ivó közvetlen élettérként jelenik meg, ahol a természet és ember határai elmosódnak, s a táj ontológiai küszöbtérként működik. Az *Ivó*, *Szelekció*, *Helynevek*, *Jelkép* és *Ilyenkor, ősszel* a tájat emlékezetté alakítják, amely a kollektív és egyéni múlt hordozója, a kulturális identitás mitopoétikus tere. A *Havasi szonettek* pedig a belső világ kivetülései: a hegyi táj a szorongás, elidegenedés és az idő fenyegetésének tükré.

A három egység egyértelművé teszi, hogy Ivó Székely költészetében nem háttér, hanem a térpoétika, az emlékezet és az egzisztenciális lét találkozási pontja. A metaforizáció, szimbolizáció és a tér–test–lélek megfeleltetések révén Ivó egyszerre válik konkréttá és elvonttá, a lírai identitás és világerzékelés központi csomópontjává.

Ivó így Székely költészetének szimbolikus középpontja, intertextuális és poétikai hálóval bíró irodalmi toposz.

„A torony tövében” – Ivó mint emlékezet- és ellen-tér

Székely János *A másik torony* című regénye különleges helyet foglal el a 20. századi magyar prózairodalom történetében: műfaji határokat átlépő, fragmentált szerkezetű, parabolikus esszeregény, amely egyszerre hordoz személyes tapasztalatokat és egyetemes emberi kérdéseket.³ Térpoétikai szempontból is figyelemre méltó, ugyanis a fikció színteréül szolgáló hegy és a rajta épülő torony világa mélyen összefonódik egy konkrét földrajzi térség, Ivó topográfiájával és tapasztalati valóságával. Az elbeszélő maga is egyértelművé teszi ezt az áthallást: „a Hargita az – én magam növeltem (mondhatni fűjtam fel) Fudzsijamává, hogy megállhassa helyét a történetemben.”⁴

Ez az átvitel, a konkrét hely mítosszá emelése olyan toposzteremtő gesztus, amely Jan Assmann elméletének fényében is értelmezhető. A kulturális emlékezet működésében a helyek nem pusztán lokalitások, hanem az identitásképzés, a múlt megőrzése és az értelmezés térbeli keretei.⁵ Gaston Bachelard pedig *A tér poétikája* című művében hívja fel a figyelmet arra, hogy a ház, a természeti táj vagy a magányos hegyvidék a belső világ vetületeiként jelennek meg az irodalomban.⁶ E gondolati horizontba illeszkedik Ivó is, amely egyszerre valós és irodalmi tér, élmény- és gondolat-ter, a múlt és az identitás lenyomata.

Ivó ebben az összefüggésben nem csupán egy fizikai táj inspiratív forrása, hanem a regény szimbolikus ellen-terévé válik. A torony, amelynek építésére a hegylakókat kényszeríti a városi hatalom, az elidegenedés, a mesterséges rend és a totalitárius uralom szimbóluma. A hegy csúcsára irányuló építkezés öncélú, mentes minden valódi funkciótól: „tönkretette a földet, értéktelenné, értelmetlenné, utálttá a létet” – írja Székely. Ezzel szemben Ivó, mint a természet rendjébe illeszkedő lét tere, az erkölcsi integritás és az emberi mérték terepeként áll. Nem idealizált idill, hanem a „lehetséges világ” jelölője, amelyben még érvényes lehet az értékekhez igazodó emberi élet.

E dichotómia értelmezését tovább gazdagítja a Szász László által közreadott *Ivó* című Székely János-kéziratrészlet.⁷ A szöveg személyes hangvétele és reflexív tartalma lehetővé teszi a mélyebb betekintést Ivó jelentésrétegeibe Székely életében és írásaiban. A szerző „fogadott pátriának” nevezi Ivót, ahol „munkában-csavargásban” töltötte nyarait. A ház, amelyre így hivatkozik: „kitapasztalhattam, milyen az, ha valaki a saját fedele alatt hál” – nemcsak lakóhely, hanem a belső szabadság megélésének színtere. Az „állami” világ totalizáló nyomása alóli kivonulás lehetősége, még ha ideiglenes is, kulcsszerepet játszik a költő önazonosságának és morális attitűdjének formálásában. Ivó nem a romantikus természetideál tere, hanem egy etikai világforma színtere, ahol a költő újra és újra szembesül önmagával, az elmúlással, az írás lehetőségeivel és korlátaival. A torony történetének háttérében ez az írói én rejlik, aki saját létét és alkotói pozícióját méri össze egy általa felnagyított és elidegenített hegyvilággal. Ezzel Ivó mint etikai pozíció is értelmezhető: az író helye a világban.

A regény kéziratának harmincéves érlelődése során Ivó mint tér állandó viszonyítási pont maradt Székely számára. Ez az alkotói hűség nemcsak érzelmi kötődést jelez, hanem azt is, hogy a szerző számára Ivó jelentette azt a „rejtett tengelyt”, amely körül az abszurd világban is újra és újra értelmet próbált keresni. A regény szerkezete – töredezett, kommentárokkal és retorikai kérdésekkel tűzdelt szöveg – szintén az Ivóban eltöltött magányos, reflexív idő tapasztalatából táplálkozik. A kommentárok, önmegszólítások, az elbeszélés és elemzés párhuzamossága olyan írói attitűd eredménye, amely nem kívülről akarja uralni a történetet, hanem a saját létezésében is problematizálja azt.

A másik torony egyik legfontosabb kérdése, hogy miért és hogyan veszítik el a hegylakók önazonosságukat. A válasz nemcsak politikai és társadalmi, hanem terpoétikai szinten is keresendő: mert kiszakadtak abból a térből, amely erkölcsi és közösségi normáik alapját adta. Ezzel szemben Ivó az a

hely, ahonnan a torony világa láthatóvá, értelmezhetővé és kritikailag átélhetővé válik. Ez a topográfiai és egzisztenciális oppozíció az, amely a regényt nemcsak poétikai, hanem filozófiai értelemben is teljessé teszi.

Végső soron Ivó nemcsak Székely János irodalmi és biográfiai térképének központi helye, hanem egy olyan „belső táj”, amely az etikai mérlegelés, az alkotói szabadság és az emberi méltóság lehetséges tere marad a totális hatalom pusztító gépezetével szemben. A regény tehát nem értelmezhető Ivó nélkül, s Ivó sem marad pusztán táj, ha egyszer Székely költészetében és prózájában a lélek és történelem metszéspontjává vált.

Székely János emlékezete Ivóban

A tanulmány eddigi fejezetei arra vállalkoztak, hogy feltárják Ivó szerepét Székely János irodalmi világában, különös tekintettel arra, miként válik a település és természeti környezete etikai elvvé, térpoétikai eszközzé és toposszá, illetve a költő belső és erkölcsi önazonosságának kulcsterepévé. A szövegek központú, poétikai és tematikus elemzések azonban csak akkor nyerik el teljességüket, ha kiegészülnek azzal a kérdéssel is, hogyan él tovább Székely János alakja az ivói közösségi emlékezetben. A kutatás másik fókuszja tehát azt vizsgálja, milyen nyomokat hagyott a költő a helyi közösség kollektív tudatában, milyen narratív formákban és miként őrződik meg emlékezete Ivóban.

Ez a megközelítésmód az irodalmi emlékezetkutatás és a kulturális emlékezet elméleti keretében nyer értelmet. Maurice Halbwachs szerint „az emlékezés nem egyéni, hanem társadalmi keretben zajlik”⁸, míg Jan Assmann a kulturális emlékezetet olyan hosszú távú kollektív tudásformaként írja le, amely generációkon átívelően épül be a közösségi identitásba.⁹ E fogalmi keret alapján Ivó nem csupán Székely János műveinek helyszíne, hanem emlékezetközösséggé is válik, nemcsak tanúja, hanem hordozója is a költőhöz kapcsolódó élményeknek, történeteknek és gesztusoknak.

A terepkutatás során végzett interjúk módszertani szempontból az induktív kutatás elvét követték: nem előre meghatározott narratívákat kerestem, hanem hagytam, hogy az emlékezés saját rendje és logikája bontakozzon ki. Az első interjúalany, Deák Anna, 80 év feletti ivói lakos Székely neve hallatán elmosolyodott, majd így kérdezett vissza: „A költő?” Bár ennél többet nem tudott róla mondani, ez az egyetlen szó is arról árulkodik, hogy a falu emlékezetében Székely János egyértelműen költőként él tovább.

Deák Anna irányított tovább Deák Pistához (70-es éveiben járó ivói lakos), aki máig a Székely János által vásárolt boronaház szomszédságában lakik. Elmondása szerint a költő minden nyáron, olykor egy évben többször is visszatért Ivóba, ahol mindig náluk parkolta le autóját, mert az úttalan környéket csak gyalogszerrel lehetett megközelíteni. A következő szavakkal jellemezte Székelyt: „Nagyon rendes ember volt. Itt találta meg lelke nyugalmát.”

A falu szájhagyománya őriz egy, Székelyhez kötődő rigmust, amelyet többen említettek: „Pista, Pista, Miklós Pista, / Hogy áll rajtad a harisnya.” A történet szerint a költő ezzel a tréfás mondókával ugratott egy részeges szomszédot, aki rendszeresen éjnek évadján énekszóval tért haza, felferve az egész környéket. A rigmus nemcsak folklórelekmént maradt fenn, hanem az *Ivó* című vers szövegébe is beépült, mint láttuk, s ezzel visszairódott az irodalomba. A költészet és a falu élőbeszéde így kölcsönösen erősítik egymás emlékezetét, amint azt Assmann az emlékezeti terek dialógusos működésé-
ként írja le.¹⁰

A legteljesebb képet Székely János ivói jelenlétéről azonban Kiss Máté István szolgáltatta (80 év feletti ivói lakos, fiatal felnőtt volt, mikor édesapja, id. Kiss Máté befogadta a Székely családot), édesapjával együtt a költő első befogadói és barátai voltak Ivóban. Tíz évig minden nyarat együtt töltöttek, majd Székely addig kérlelte a családot, míg valahogy kerítették egy „eladó” házikót, amit megvehet. Az együtt töltött nyarak vadászatokkal, beszélgetésekkel és barátságos együttlétekkkel teltek. Ifj. Kiss Máté elmondása szerint Székely „jókedvű, tréfás ember volt, jól talált a szó”. Az emlékezés nemcsak a személyes kapcsolatot, hanem az irodalmi utalásokat is hitelesíti, az *Ivó* című kéziratában Székely a következőt írja: „Miután betettem ide a lábam, sehol máshol nem éreztem magam otthon.” Ez a mondat, mely elsőre pusztán személyes vallomás, kulcsa lehet annak, hogyan érthetjük meg Székely János „ivói identitását”.

Székely János emléke a közösségi emlékezet intézményes szintjén is tovább él: 1993. november 21-én az ivói iskola hivatalosan is felvette az ő nevét. Az akkori igazgató, Lukács Dénes avatóbeszédében így méltatta: „A mi kis falunk iskolája a mai naptól leveti magáról a diktatúra éveiben kapott nevet, és felveszi Székely Jánosnak, egy olyan egyéniségnek a nevét, aki a háború utáni magyar irodalom egyik legtisztább szavú költője és írója, [...] Tiszta szellemisége, humánuma, szülőföld-szeretete, az ivói nép szeretete érdemessé teszi arra, hogy anyanyelvünk, magyarságtudatunk e kicsi mentevárát, az ivói iskolát nevével jelképezzük, fémjelezzük.”¹¹

A rendezvény műsorfüzetében jelent meg először posztumusz az *Ivó* című vers is, amely később az 1997-es *Ivói Kalendáriumban* látott napvilágot. Ez a szimbolikus gesztus – egy korábban kiadatlan vers közösségi emlékezeti aktusba való beágyazása – újabb példája annak, hogyan válik az irodalmi hagyaték a helyi identitás hordozójává.

Összegzésül elmondható, hogy az interjúk, az élőbeszéd és az intézményes emlékezet együttesen teszik lehetővé, hogy Ivót ne csupán poétikai, hanem emlékezetközösségi toposzként is értelmezzük. A költő emlékezete nem kizárólag a művek lapjain él tovább, hanem a falu nyelvhasználatában, gesztusaiban, történeteiben és egyfajta helyi identitásmagként működik. A tanulmány e szakasza tehát nem elmozdulást, hanem kiterjesztést jelent az irodalmi szövegek poétikai vizsgálatától a kulturális emlékezés mindennapi színterei felé – ezáltal nyerhetjük meg a Székely János és Ivó közötti kapcsolat teljesebb, történeti és poétikai horizontját.

Zárógondolatok

A tanulmány célja az volt, hogy feltárja Ivó falu szerepét Székely János életművében, különösen a *Semmi-soha* verseskötet és *A másik torony* című regény alapján. A szövegelemzés hármas tematikus szempont szerint valósult meg: Ivó mint élő tér, mint emlékeztető és mint egzisztenciális tér. E kategóriák lehetővé tették a művek belső logikájának és térpoétikai működésének pontosabb megértését.

A vizsgálat elsőként rámutatott arra, hogy Ivó nem csupán a természet és ember kapcsolatának színtere, hanem olyan konkrét topográfia, ahol a költő testközeli élményként tapasztalja meg a világ rendjét és ritmusát. A falu tere, időrendje, természeti jelenségei és hangjai organikusan szövődnek bele a versek nyelvi világába. Második szempontként Ivó emlékezeti funkciója került előtérbe, amelyben a személyes történetek, nevek, helyszínek és anekdoták révén a falu a költő saját mitológiájának színterévé válik. Az itt megidézett figurák, gyakran néven nevezve, nem pusztán alakok, hanem a kollektív emlékezet hordozói. Harmadik elemzési egységként Ivó mint egzisztenciális tér jelent meg: az a hely, ahol a költő az emberlét határhelyzeteivel – öregedés, magány, mulandóság, halál – szembesül, miközben újrateremt ezekhez való viszonyát egy bensőséges, meditatív tér segítségével.

A másik torony regény elemzése megerősítette a lírai térstruktúrák következetességét, de új vonásokra is felhívta a figyelmet: a tér narratívává válik,

és benne Ivó már nemcsak az elvonulás, hanem a „szembenézés” és az újraszövést tere is.

A zárófejezet a helyi emlékezet irányából közelített: interjúk és helyi elbeszélések révén próbálta megragadni, hogyan él tovább Székely János alakja Ivó közösségi tudatában. A megszólalók történetei nemcsak a költő mindennapi életének részleteit őrzik, hanem azt a tiszteletet és otthonosságot is, amely Székely Jánost a falu sajátjává tette. Az iskola, a faluban tovább élő mondókák és anekdoták, valamint az, hogy a költő neve máig ismerősen cseng az idősebb generáció számára, azt mutatják, hogy az irodalmi életmű és a falu közösségi emlékezete nem elválasztható egymástól.

Bibliográfia

1. Forrásjellegű szövegek, interjúk, cikkek:

Székely János (1994): *Semmi–soha*. Kriterion Kiadó, Bukarest.

Székely János: (1998): *A másik torony*. Kriterion Kiadó, Bukarest.

Visky András (1990): A világ lelkiismerete. Marosvásárhelyi beszélgetés Székely Jánossal. *Látó*, 1990/6, 689–709.

2. Szakirodalom Székely életművéről:

Elek Tibor (2011): *Székely János. Monográfia*. Pallas-Akadémia, Csíkszereda.

Szász László (2000): *Egy szerencsés kelet-európai – Székely János*. Új Mandátum, Budapest.

Albu-Balogh Andrea – János Szabolcs (szerk.) (2023): *A lokális és a regionális 2*. Erdélyi Múzeum-Egyesület – Partium Kiadó, Kolozsvár – Nagyvárada.

Dávid Gyula – Szász László (szerk.) (1995): *Egyedül: Székely János emlékezete*. Nap Kiadó, Budapest.

3. Irodalmi kontextus felrajzolásához:

Kántor Lajos – Láng Gusztáv (1973): *Romániai magyar irodalom 1944–1970*. Kriterion, Bukarest.

Martos Gábor (szerk.) (1994): *Marsallbot a hátizsákban. A Forrás harmadik nemzedéke*. Erdélyi Híradó Könyv- és Lapkiadó, Kolozsvár.

Kántor Lajos – Láng Gusztáv (2018): *Száz év kaland. Erdély magyar irodalmáról*. Bookart Kiadó, Csíkszereda.

Győrffy Gábor (2009): *Cenzúra és propaganda a kommunista Romániában*. KOMP-PRESS Kiadó, Kolozsvár.

Boka László (szerk.) (2023): *Transzilvanizmus – eszmék, korok, változatok*. MMA Kiadó, Budapest.

4. Kulturális emlékezet, emlékezetkutatás:

Bónus Tibor – Kulcsár-Szabó Zoltán – Simon Attila (szerk.) (2007): *Az olvasás rejtékútjai: Műfajiság, kulturális emlékezet és medialitás a 20. századi magyar irodalomtudományban*. Ráció Kiadó, Budapest.

Halbwachs, Maurice (2021): *Az emlékezés társadalmi keretei*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.

Hoppál Mihály (2011): *Folklór és emlékezet*. Európai Folklór Intézet.

Assmann, Jan (2013): *A kulturális emlékezet: Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Atlantisz Kiadó, Budapest.

Gyáni Gábor (2010): *Az elveszített múlt: A tapasztalat mint emlékezet és történelem*. Nyitott Könyvműhely, Budapest.

JEGYZETEK

¹ Szilágyi Júlia: *A költő és a vesztesek* = Székely, 1994, 7–26.

² Vö. Székely János lányának, Orbókné Székely Ilonának a visszaemlékezéseivel. „Senkit sem érdekel a másik.” Orbók Sándorné Székely Ilonával, Székely János lányával beszélget Balázs Géza és Albu-Balogh Andrea = Albu-Balogh – János, 2023, 199–209.

³ Szász László: *A rejtőzködő esszépróza* = Dávid–Szász, 1995, 158–163.

⁴ Székely, 1947, 17.

⁵ Assmann, 2008, 25.

⁶ Bachelard, 1985, 45.

⁷ Székely János: *Ivó* = Dávid–Szász, 1995, 163.

⁸ Halbwachs, 1985, 30.

⁹ Assmann, 2008, 42.

¹⁰ *Uo.*, 42.

¹¹ A Székely János (jelenleg) Elemi Iskola tanítónője bocsátotta rendelkezésemre az 1993-ban megrendezett iskolaavatás ünnepségének forgatókönyvét, melyben többek között Lukács Dénes beszéde is fellelhető, többen hasonlóan méltatták Székelyt. A falu részének, a falu írójaként tartották számon, tehát a közösség tagja volt.

Lövétei Lázár László

ÉLET ELVTÁRS, HALÁL ÚR

80 NAP SZILÁGYI DOMOKOS KÖRÜL

*„Néha már seprűszakállú bölcs vagyok:
mindent értő s mindent megértő, nagyon okos s nagyon
nyugodt –
de sohasem elégedett, soha, soha, s ez az, ami
torkom bizsergeti legjobb perceimben, kiáltani, kiáltani,
hogy én nem erre szerződtem, Élet elvtárs...”
(Szilágyi Domokos: Számvetés [1962])*

*„Ó, halál úr, én készültem,
csak ezt az egy,
bizonyisten csak ezt az egyetlenegy
leckét nem vettem át!
(Hiszen már nem számít:
egyszer csak elbukol, fiam.)”
(Szilágyi Domokos: Öregek könyve [1976])*

2020. október 12., hétfő

Ma kikölcsönöztem a Kájoni János Megyei Könyvtárból Matei Călinescu *Zacharias Lichter élete és nézetei* című kötetét. SzD miatt, persze, merthogy ő fordította magyarra. Érdekes módon most nem kellett lelifteznük a csajoknak a pinceraktárba, mint általában, ha könyvet keresek: ott volt a kötet a román írók polcán, igaz, még senki se olvasta: kellemesen recsegnek az összeragadt lapok, ahogy forgatom a könyvet. Nyilván, ha nincs SzD, én se kerestem volna. Sőt, ha Krasznahorkai nem említi meg tíz kedvenc rövid-

prózája között a *Zacharias...*-t, én is csak tova egy-két hónap múlva keríték rá sort.

*

Néhány napja vettem meg (10 lejért) az *Öregek könyvét* a Corvina Könyvesházban, azóta kísért ez a naplósi SzD-ről. Beültem egy konyakos kávéra a Nagymamába, végiglapoztam a könyvet, eszembe jutott Plugor Sándor műterme *azokkal* a rajzokkal, s szinte azonnal jött is egy levél Plugor Magortól (öt és fél év után!), hogy: „most olvastam az »Ehető papír«-t a kiskunmajsai bolti kenyérről és az Úr testéről. Ugye, a lélekről írt soraid. Fájdalmasan megárvult a világ. Nagyon szép a vers!” Örültem a levélnek, de idegesített is a „koincidencia”. Ez már a hányadik? (Szerencsére mással is előfordult ilyen véletlen egybeesés: egy évvel ezelőtt még TGM is ilyesmiről írt egyik levelében: engedélyt kértem tőle, hogy használhassam az apja *Májgombóc* című novelláját, válaszolt is rögtön: „éppen a szüleimre gondoltam, amikor megkaptam ezt – nem ritka eset –, & újra arra kellett gondolnom, h. áldás mellett mekkora átok, ha az embernek ilyen nagyszerű szülei voltak, hiszen hozzájuk képest senki nem elég jó”.)

*

Szülők. SzD egyik levelében olvastam, hogy PöSö a szüleiről rajzolta, hosszú évek alatt, az *Öregek könyve* illusztrációt, SzD válogatta ki a 20 db. rajzot. Hidegrázósan szépek! Akárcsak a korpuszai a műteremben! Vagy a lovai Farkas Árpád *Jegyenekörében*. Ezt a kötetet is antikváriumban vettem meg, Pesten. A címlap jobb felső sarkában a régi tulajdonos neve: „Balla Zsófia, 1972”.

*

Szóval napok óta azon gondolkodtam, hogy tisztába kéne jönni egy kicsit SzD-vel. (És – gondolom – magammal is.) Nem görcsöltem rá, még csak nem is viaskodom vele, mint KAF. „...fájdalmasan esendő kamasz angyal – írta KAF, évekkkel ezelőtt, igen szépen az *Élet és Irodalom* *Visszanéző* című rovatában –, akivel, megvallom, lassan két évtizede viaskodom magamban. Talán a játék jogáért. Talán valamiféle harmóniáért. De nagyon erős, nagyon nagy lehet ez a sérülékeny kamasz angyal: megkerülhetetlen s egyenetlen, mint egy meredeken mélybe zuhanó, majd hirtelen az elveszített egekig szökkenő magas és kopár hegylanc. Nagyon nagy lehet, érzem,

mert sehogy sem enged, csak visszasajog, de sehogy sem enyhül szorítása.” Majd a „lírai” bevezető után következik *Az ég, az ég* című, Székely Jánosnak ajánlott SzD-vers. Nagy vers, és kész. Hányszor mondogattam magamban azóta ezt a verset? „...Az ég, az ég. Csak az maradt el. / Ezer világtájja szaladt el. / Ó, érte éltem és szerettem. / Egem, miért hagytál egetlen?...”

*

Napok óta itt van hát az ágyam mellett SzD. Olvasgatom, szokás szerint eléggé rendszertelenül. Időközben megérkezett postán Szálinger *Al-dunai álom* című útirajza, hálából elküldtem neki SzD Vaskapunál tett riportútjának egyik termékét: „Elindult a Semmi felé / – vízi úton – Ada Kaleh” ...

*

Maradjon is meg ez a rendszertelen olvasás – döntöttem el Gyulafehérvárról jövet. Merthogy hétvégén – sofóri minőségben – elkísértem a családot Gyulafehérvárra. Éjjel, az érseki vendégszobában kétszer is újraolvastam *A láz enciklopédiáját*. Az „Utálhatod a tollat...” kezdetű – cím nélküli, keretversbe ágyazott – ars poetica eddig elkerülte a figyelmemet: „Utálhatod a tollat – mágneses / dühvel újból csak papírhoz szögez: / e rángatózás minden örömd: / ripacskodni ország-világ előtt; / járnai a megismerés útjait, / lábasfejűektől mű-mezonig, / csak róni, róni, róni napra nap / a mindenlében-kanál-sorokat...” stb. Szép vers – csak az a „megismerés” ne lenne! Idegesít versben ez a „szájbarágós” nyelvhasználat. Megismerés – sokra mentél vele, kedves SzD, „lábasfejűektől mű-mezonig”! De mi a nyavalya lehet az a „mezon”? (Megnéztem. *Az Idegen szavak szótára* szerint: „a középnehéz elemi részecskék összefoglaló neve”. Nofene...)

2020. október 14., szerda

Aha, szóval ezért ajánlotta Krasznahorkai olyan nagy előszeretettel a *Zacharias Lichter*...-t! Mintha ő írta volna! Eléggé nehéz, esszéisztikus próza: „Máskülönben Zacharias Lichter szavai, véleménynyilvánítása (mely néha botrányosan ellentmondásosnak tűnik föl) és végső soron egész léte nem egyéb, mint kétségbeesett kísérlet arra – amint ő maga vallja –, hogy lefordítsa emberire mindazt, amit csak lehet az Isten közelségének tapasztalatából, ebből az *abszurd* tapasztalatból, mely telítve van félelemmel és ön-

kívülettel.” Kiemelés nyilván az eredetiben. Idemácsolom a román szöveget is, hátha egyszer valaki kíváncsi lesz SzD fordítói pontosságára: „De altfel, cuvintele rostite de Zacharias Lichter, atitudinile lui (care pot părea uneori scandalos de contradictorii) și, în ultima instanță, întreaga lui existență nu sunt altceva decât încercarea disperată de a traduce – după cum mărturisește el însuși – ceea ce poate fi tradus omenește din experiența apropierii de Dumnezeu: experiență *absurdă*, plină de spaimă și de extazuri.”) Vajon az „apropiere”-t miért fordította „közelség”-nek „közeledés” helyett? Vajon szabad-e messzemenő következtetést levonni ilyen apróságból a 32 éves SzD „helyzetére” vonatkozóan?

2020. október 19., hétfő

Szombat-vasárnap Lövétén. Újrafődtük a *Zöld Dini* sógorának házáat. Jólesett, hogy még mindig értek félszavakból is, segédmunkásként még mindig tudnék a mester urak keze alá dolgozni. A nyelv persze ugyanaz a pallérozatlan melósnyelv, mint '96-ban Szentendrén (amiből a *Feketemunka* is próbál építkezni).

*

Melósok... Eszembe jut SzD *Kazánkovács* című verse. „Irigyellek, kazánkovács: / ezt a vaskos nyugalmat...” stb. Nem tehetek róla, de még mindig szeretem ezt a verset. Vajon miért? Azért, mert benne volt a tankönyvünkben? Évek óta készülök, hogy összegyűjtöm valahonnét a régi tankönyveimet. Mi mindent tanítottak nekünk, uramisten! Még Szilágyi András *Új pásztora* is benne volt a középiskolai tankönyvünkben. Nemrég – végre – elolvastam, érdekes kísérlet volt 1930-ban. Őt is a kommunista Henri Barbusse futtatta, mint Sinkó Ervint (s akiről Sinkó olyan keserű kiábrándultsággal emlékezik meg az *Egy regény regényében*: Barbusse csak a nevét adta egy-egy „könyvéhez”, de volt pofája felvenni a nem is csekély honoráriumot, fillérekkel szúrva ki a négermunkát elvégző írók szemét. Nesze neked kommunista!).

*

illetve a *Március* – „Kellemetes kikeletnek...” –) bekerült később *A láz enciklopédiájába* is. Az *Igaz Szóban* még szó sincs *A láz...* keretverséről. Vajon ezt mikor írhatta SzD? Hol lehetne ennek utánakeresni? Fontos lenne, mert a keretvers nélkül *A láz...* „csak” egy csudajó vékonyka verseskönyv lenne, így viszont... Ha jól emlékszem, Vida is ezt a kötetet emlegeti az *Egy dadogás történetében*, mint ami olyan nagy hatással volt rá középiskolás korában. Egyszer majd utánanézni ennek...

2020. október 20., kedd

Lövétei melósok... Tegnap este megvettem az antikváriumban (1 lej) Molnár H. Lajos *Donki Ákos* című regényét (mióta rájgia a fületem Molnár Vilmos ezzel a Molnár H.-val!). Még csak a felénél tartok, de már így is remekmű-gyanús. A *Feketemunka* kapcsán alkalomadtán majd ezt a regényt is meg lehet említeni...

2020. október 21., szerda

Válaszolt Zalán Tibi! Verse van SzD-ről *A költő (régi és új) életeiben*, megkérdeztem tőle, hogy ismerte-e személyesen. Nem ismerte. „szilági domokost én nagyon fontos költőnek tartottam, de sajnos soha nem találkoztam vele. első felesége, hervay gizi közeli barátom volt, de akkor már külön éltek. jó történeteket hallottam róla, legendásítóakat, azután meg rosszszakat, legendafosztókat, mindegy is ez. a lényeg, hogy kivételesen jelentős költő volt! jól teszed, ha szereted, és foglalkozol vele! öllelek párizsból, pár napig most itt veszteglek. zt”

2020. október 22., csütörtök

Lackó hátizsákjából előkerült a novemberi *Szivárvány*. Ezt már Nonó főszerkeszti. Átlapoztam, a 7. oldalon SzD *Vihar* című (gyermek)verse: „Ballag a felleg, / villan a villám, / fénye szaladgál / késen-villán, / reszket a lomb és / sír a levél, / rázza kegyetlen / északi szél.” Ez bizony más kategória, mint a kollégák versei ugyanazon az oldalon. Úgy vet oda csuklóból adóneust-choriambust, mint egy... Weöres. (Begyűjteni SzD gyermekvers-köteteit is, hátha megjön a kedvem...)

2020. október 23., péntek

Válaszolt Király Laci bácsi. Arra voltam kíváncsi, hogy 1. őszintén a *Szilágyi Domokos sétái* miért nem került be se *A költő életei*, se *A költő (régie és új) életei* című kötetbe? 2. Kántor „averziójáról” lett volna szó? S persze azt is megkérdeztem, hogy 3. nyert-e/nyerhet-e nála SzD bocsánatot:

„Kedves L. L. L. Úr, Szeretett Barátom, Kollégám, Bajtársam!

Kérdő pontjaidra ezt válaszolom:

1. Fogalmam sincs, miért nem került be... (Előfordulhat, hogy később született, mint az említett könyv?) Kérdésedre csak a szerkesztő-összeállító tudhatna válaszolni.

2. Erről sincs fogalmam, és nem is tartottam számon az »esetet«. Nem gyötörnek efféle gondok. Egyébiránt Kántorral igen jó viszonyban voltunk mindvégig, ő bizonyosan nem ludas a dologban.

3. Én senkinek nem bocsátok meg, mert az egyedül a Jóisten dolga. Eből következően én sem várok bocsánatot senkitől. Élő emberek közt más-ként intéződnék a dolgok, és bevallom, sok szülői pofonban volt részem, mert nem voltam hajlandó bocsánatot kérni.

U. i. Szisz nem volt besúgó, mert nem önszántából, hanem erőszaknak engedve »informált«. Ez nem mentség számára, mint ahogy nem is tudott megmenekülni a saját üldöző lelkiismerete elől. Ezért olyan hangulatú, panasz-gyűjteményre emlékeztető költészete jó része. Mindamellet, hogy nagy művészi képességeit senki sem vitathatja. Én nem voltam barátságban vele, mert nem egy bordában szóttek bennünket. »Etika és esztétika – *das ist ein*« – mondotta volt *von Wittgenstein* úr, s én ehhez tartom magam, nem is szólva a becsületről – amiből nincs kettő az emberfiának.

Eme nézeteimet másutt már bővebben és többször is kifejtettem – alig várom, hogy élő szóban is beszéljessünk effélékről.

Laci Bá, ügyelj magadra és a remek írószereidre, úgymint agy, szív, ököl, »segg« stb. A többi jön magától.

Hurrá!

Király Laci (bácsi)»

(A *Szilágyi Domokos sétái* amúgy sokkal korábbi, mint *A költő életei*: 1981-ben jelent meg a *Tiszatájban*. Nagyon szeretem ezt a Király László-verset, idemásolom, hadd legyen olvasható itt is:

„Ugatnak már a Kányafő kutyái,
és ez a tél is lassan eltelik.
Sok mindent vártunk, s lett csak lári-fári,
és entyem-pentyem, s az is csak reggelig.
Idegeinket rossz szagok hergelik:
valami rothadás, se téli, se nyári.
Élni fogunk, ha kegyvel engedik
pálinka jankó és hanyattfekvő sári.
Ám az eltűnőnek eltűnnek hazái,
s a kakas szava is: negyedik...
Vonítanak vadul a Kányafő kutyái,
ezer lelked van – ezer megtörik.”)

2020. október 25., vasárnap

Hosszú órákig rágtam *A próféta* című verset. Valami ilyesmit nekem se ártana írni a *Zákeus...-ba...*

2020. október 26., hétfő

Még mindig *A próféta*:

„Akar-e megváltást a világ?

S ha igen: milyet? Ahány ember annyifélet?

Összkomfortos Megváltást? Villamosított Megváltást? Léghajlított

Megváltást? Sugárhajtású Megváltást? Vajaskenyér Megváltást?

Primőr Zöldség Megváltást? Tengeralattjáró Megváltást? Zsebrádió

Megváltást? Házastársi Puszi Megváltást? Zenés Megváltást? Első-

osztályú Megváltást? Turistaosztályú Megváltást?”

Aszfaltozott Utca Megváltást? – teszem én hozzá. Igazán nem akarom elbogatellizálni a dolgot, de ma délelőtt hazaszaladtam Lövétére, s pont aszfaltolták a Kurta utcát! Ha ezt nagyapám látná...

2020. október 28., szerda

A Pörpatvar című vers az *Álom a repülőtérenből*:

„Magadnak aki könnyű voltál,

miért vagy súly a nyakamon?

Ezt a mázsás ürességet
lerázni, hol a hatalom?”
(1961)

És a *Miért* című vers a *Feleziidőből* (a *Vád* és a *Kyrie* után!!!):
„Magadnak aki könnyű voltál,
miért vagy súly a nyakamon?
Ezt a mázsányi ürességet
levetni, hol a hatalom?”

Szegény SzD! Nyilván nem azért közölte újra – tizenhárom év után, kötetben is!!! – a verset, hogy kijavítsa a ritmust a 3. sorban. „nem is tudott megmenekülni a saját üldöző lelkiismerete elől” – ahogy Király Laci bácsi írja. Szegény SzD! Hogy tudja vádolni magát, például a *Vádban*: „s agyam, e rongy, ez a gané / miért, hogy öröl folyvást-folyton, / csak hogyha alkoholba folytom, / csak akkor, akkor, akkor áll el; / s miért, hogy szívem rendre ráver- / rádobban minden éles hangra, / és elmémre, e szent-bitangra / sosem tudhatni, hogy mikor / számíthatok...” Gyönyörű...

2020. október 30., péntek

Még mindig a *Zacharias Lichter... A költő (régie új) életeiben* írja Beke György, hogy *Tolmács nélkül* című interjúsorozatát a magyar–román irodalmi kapcsolatok személyes történelméről Kós Károllyal kezdte és Szilágyi Domokossal kívánta befejezni, ezért kereste fel SzD-t Balta Albă negyed-beli otthonában. Íme egy részlet a riportból:

„– Legutóbb Matei Călinescu izgalmas erkölcsi, bölcséleti kérdéseket tárgyaló könyvét, a *Zacharias Lichter élete és nézeteit* ültetted át magyarra. Miként jutottál el fordítóként ehhez a műhöz? Mi vonzott hozzá?

– Töredelmesen megvallom, hogy nem én fedeztem föl magamnak, megrendelésre fordítottam, Domokos Géza kérte. Nem bántam meg – tehát a kérdést is lehetne módosítani: mi vonz most? Nagyon sok. (...) Az eredeti gondolkodásmód, a szigorú, de szabatos és szép értekező próza-, esszéstílus. Ez az egyetlen műfaj – szerintem –, amelyben maradéktalanul érvényesülhet az ember nyelvi, stilisztikai tudása, szándéka stb. A széppróza – s némely vers is – már ábrázol...”

2020. november 17., kedd

Befejeztem a *Zacharias Licher...*-t. Bő egy hónap legyen elég egy alig 150 oldalas kis könyvre. Ennél lassabban már nem érdemes olvasni. Azt hittem, írok majd róla egy kisesszét, de túl friss még az élmény. SzD fülszövegét viszont érdemes idemácsolni:

„Egy bukott világ bukott prófétája szól hozzánk e lapokon. Isten lángjától perzselt szavakkal, amint ő maga mondja. Tagadja a világot, amely őt megtagadta; tagadja mindazt, amiben e világ hisz, de hisz abban, amit e világ megtagadott.

Zacharias Lichter, tudjuk, életírója hívta életre – a könyv sok paradoxona közül ez az alapvető. A második világháború felé sodródó korszakban tengeti koldus-életét, útszéli metafizikus-életét, jelképeként a szemétre vetett hitnek, értelemnek, bölcsességnek, jobbat-akarásnak. A koldus finom ösztönével érez meg s a metafizikus nem mindig áttetsző, de lebilincselő szóáradatával kiált ki minden fonákságot, embertelenséget, hazugságot a létben s az emberi viszonylatokban, nem kímélvén a társadalom nagy vívmányait sem, amelyeket ez a világ lealjasít, s amelyek boldogabb időkben a haladást szolgálták. Lichter társtalan – vagy, ami ugyanezt jelenti: a szavakat zubogtató próféta egyetlen hű társa a hallgatás, a végzetes, örök némaság, Leopold Nacht: hogy a nevekkkel játszunk: a fény – Licht! – az éj – Nacht.

Zacharias Lichter nézeteinek regénye, ez a könyv, prózában és versben, végesejthetetlen szóáradatokban és aforisztikus jegyzetekben ismertet meg hősről – vagy inkább: ellenhősről – benső világával, egyetlen, de, úgy tetszik, szilárd támaszával a külső világ ellen. Lichter, a tagbaszakadt, otromba testű próféta, szemünk előtt halad öles lépteivel a megmaradás felé. Az írás segítségével, az írásával, amelyről oly kevés hízelgően nyilatkozik, amely azonban megőrzi őt. Az írás végül is: megismerés. A megismerés pedig vigasz.”

Szép kis esszé, a „megismerés” ellenére is. Kell nekem egyáltalán összefoglalót írni? (Egyetlen aprócska ötlet jövőre korok irodalomtudorai számára: nézze már meg valaki alaposan a *Mestrović: Jób* című SzD-apokrifet, mert pont akkor írta, amikor a *Zacharias Licher...*-t fordította, benne a *Jób könyvéről* című fejezettel: „Jób az emberiség első tragikus hőse – mondja Zacharias Lichter –, és az egyetlen, aki a tragikumot végsőkig vitte: mert fölfedezte a szenvedés *abszurd* és ugyanakkor *sükszerű* tartalmát. Szigorúság és ártatlanság párbeszéde a tisztaság pusztító lángjával: ez az egyedüli, alapvetően tragikus helyzet; minden egyéb – szomorú tapogatózás”).

2020. november 18., szerda

Délelőtt a *Március (A kóró aggkor...)* című, 1970-es Szisz-verset magoltam. Fél évszázad után is egészen mai, ropogósan friss nyelv:

„A kóró aggkor messze még,
most március még a vidék,

zöldellget – bár kamaszfiús
gyávasággal csak – március,

hol kissé durván, kissé nyersen –
mintha a sok tavaszi versben

olvasta volna –; mert a költők
a sokezernyi évszak-öltőt

addig kínozták, hogy nem is
volna csoda, ha elhiszik:

hogy óh, helyettesíthetik
a természetet! Jaj nekik.

A kóró aggkor messze még,
most március még a vidék,

és most örülni illenék.”

De vajon a legfiatalabb, „újkomoly”, metamodern költők-olvasók is frissnek találnák-e ezt a nyelvet? (Onnan jön-forog fel a kérdés, hogy délután megvettem a *címtelen föld* című antológiát. A fiataloknak inkább Hervay kell az ironikus, a '70-es évektől már véglegesen hitetlen-kiábrándult SzD helyett. Hajrá! Mikor legyenek komolyak, ha nem fiatalon?!)

*

2020. november 20., péntek

Krasznahorkai nem SzD miatt olvasta a *Zacharias Lichter...*-t:
„Kedves Lovetei Lazar Laszlo,

a Lichter oriasi elmeny volt tizeneves korom vege fele. Rejtelyesnek tunt fel ez a Lichter, mindig sejtettem, hogy letezik, jo volt a Calinescu-fele bizonyitekra lelteni. Eros /es kamaszos/ vagy volt egy effele saját maga által kormányzott s a tarsadalom értékteletere magasrol szaro filozofussal azonosulni.

Egyszoval: felszabadított.

Udvozli tisztelettel
Krasznahorkai Laszlo”

*

Láng Zsolt is válaszolt: „érdekes, mit írsz az enyhülésről (a melegebb hangról) – mintha valóban így volna, kevésbé irritálnak a régi dolgok. ez valamiféle szakmai ártalom talán: alkat és jellem formái semleges építőkövek, a konstrukció és nem az ítélkezés elemei.”

2020. november 22., vasárnap

Felolvastam egy hosszú részletet a feleségemnek George Călinescu *Ion Creangă élete és műve* című könyvéből (fordította: SzD – Nagy Mária mondja egyik interjúbán, hogy SzD élvezettel fordította ezt a könyvet, ellentétben Blagával). Csodaszép rajz a román fejedelemségek egyesülése előtti Iași-ról, egészen pompás fordításban (látszik, hogy SzD tényleg élvezte a munkát). Ha majd lesz idő, bemásolni ide azt a részletet.

(Íme a hosszú részlet: „Iași, Mihai Sturza fejedelemsége és Grigore Alexandru Ghica kétszeri uralkodása idején felöltötte legjellegzetesebb külsejét, és elérte ragyogásának legmagasabb fokát – innen aztán hamarosan alá is bukott. A széleken igazi falu, kövezetlen, földes utcákkal, hidacskákkal a kapuk előtt; a házak a legkülönbözőbbek, a féloldalra roskadt putritól a szabályos csatornákkal körülárkolt gyümölcsösben emelkedő gazdaházig, cseréptetővel és két bemeszelt jóni oszlopon nyugvó, díszes oromzattal. Az utcán, akárcsak faluhelyt, tehén, kutya, majorság kószál, és vasárnaponta

egy téren forgatag örvénylik bő, keleti ruhákba öltözött malacbanda cincogására. Falusi viselet elegyedik salavárral meg prémes bekeccsel, és sujtásos ruhájú hajdú kísérté batár jelzi, hogy nagyurak is élnek itt. A helység szíve felé közeledve mind kevesebb a kert, egymást érik a boltok. Itt már városiasabb, zsúfoltabb a kép, ám a rengeteg, fekete kaftános, szegény zsidó a gettó nyomorának bélyegét nyomja rá. A Copou lejtője és a fejedelmi palota között, a völgy Bahlui felőli szélén, a Lăpușneanu utcán, a Nagy utcán és némileg a Felső utca ágában a gettó és a keleti városka képéhez váratlanul nagyvilági fényűzés látványa társul. A házak nem olyan nagyszerűek, mint tűnnek, de előkelőségük nem ritkán figyelemre méltó: valódi főúri szállások, beékelve üres telkekkel és néhol falakkal körülvéve, hogy elkülönüljenek az alja néptől. Ebben a vízmosta völgyben a város ázsiai településre emlékeztet, ahol a rongysátrak közül kimagaslanak a vezérek selyemsátrai. Ezek a minden látható ok nélkül pusztába épült házak mintha a mesékből kerültek volna egy falusi utcába: klasszikus vonalúak, túlhajtottan akadémikus stílűek, mégis furán hatnak, mert a követ vakolat és mész helyettesíti. Termeik óriásinak, magasnak tűnnek; estélyeiken, a karos gyertyatartók fényében nagyszámú krinolinos hölgyet és más vendéget képesek befogadni. A gerendákon támaszkodó emeletek, a sietős építkezés meg a kevéssé tartós anyagok miatt viszont az épületek omladoznak, pusztulnak, oldalt dőlnek, és idővel tűzvész utáni romhalmaz képét öltik. Egyik utcában hosszú, földszintes épület nyúlik el, olasz stílusú oszlopos előcsarnokkal: nyilván üzletek számára emelték. Másutt átjáró kapukkal; erkélydíszes emelet nyugszik rajta. De minden nedves, mállik, roskadóban, dűlőfélben van. Magas velencei oszlopok emelkednek nagy üzletek előcsarnokában, de az egésznek a hangulata túlságosan bizonytalan, leverő. A nagyszabású építkezés vágyának ellentmond a helyi anyag ingatagsága, s mindez romhalmaz-jelleget ad az újdonszerű városnak. Az érsekség túl nagy épülete hasadozik már a legelején; a fejedelmi palota – elég nagy ez is – kaszárnyára emlékeztet. Iași, a faházak helyén nemrég épült város inkább a hosszabb időre, lóháton és járműveken érkezett udvar táborhelyének látszott. Abban az időben egyébként Iași-ban is, București-ben is a hintó pompásabb volt a lakóháznál. Kövezet híján a bojárak és az előkelőbbek hintón vagy legalábbis lóháton jártak, hogy ne kelljen sárban caplatniuk. A jobb házak szolgálai nemkülönben. Csak a falvakról behúzódott parasztnép tapossa még a sarat az utcákon, hol afféle palólóként gerendákat fektettek végig. A lakosság tarkabarka volta csak fokozta az építészeti furcsaságokat. Itt volt az udvar és a főnemesség: hallatlanul gazdag bojárak, végtelen birtokok, számos falu tulajdonosai, némelyikük

osztrák, egyszersmind orosz nemes, kisebbfajta uralkodó maga is, udvartartással és cigány rabszolgákkal. Ez az idegenmajmoló bojártság többnyire franciául vagy legalább görögül beszél. Az inkább orosz közvetítésű nyugati kapcsolatok nagyási hóbortba viszik. A század második felében föltűnnek a bonjouristák, akik igaz hazafias szándékkal, a haladás jegyében, az európai vonásokat emelik ki. Kényszerűségből vagy hívásra bevándorlók csapata telepszik le a városban, Mózes-vallásúakkal az élen. Ezek uzorások, kocsmárosok vagy kereskedők, akik árulnak minden hasznos és haszontalan portékát; a gazdag, élvhajász bojárok fényűző ellátására németek, magyarok, olaszok, görögök, franciák jönnek. A polgári osztály majdnem kizárólag idegen. A cukrászok olaszok, a szatócsok görögök, a kocsigyártók németek, a szabók franciák. A szállodák a hivalkodó Hotel Petersburg, Hotel de Italia nevet viselik, könyvkereskedő például Bell és Henig, coiffeur »Alexandre... de Paris«. Oly sok a francia és oly mély a francia hatás, hogy a vendéglőkben valódi francia személyzet valódi francia ebédet szolgál föl. Mindmáig számos gall név maradt meg a városban. A nyomorúságos utcákon fényes fogatok hajtatnak föl-alá a legpárizsibb fényűzés képviselőjében, a Copou pedig egyfajta Bois de Boulogne a Crím felé. A bojárasszonyokon-íjjaikon nem ritka a hiteles párizsi öltözék, és némelyek megengedhetik maguknak azt a fönnhéjázást, hogy saját hintón utazzanak Franciaország fővárosába. Ez a tarkaság a század közepéig fokozódott, mindinkább elmosta a keleti vonásokat, elmélyítvén a kozmopolita jelleget. Úgy három esztendővel azelőtt, hogy Creangă letelepedett volna Iași-ban, Saint-Marc Girardin végiglátogatta a fejedelemségeket, és elámult a falusi utcákon hintón robogó, esztelen pompán, a szalonokon, ahol mindenki franciául beszélt, s ahol csak az előszoba padlóján kucorgó cigány rabszolgák emlékeztették a francia vendéget arra, hogy a Bahlui partján leledzik.”)

2020. november 25., szerda

Ha majd lesz egyszer SzD-től egy „összegyűjtött műfordítások”, bele fogják-e tenni a tankönyvíró Creangă „erkölcsnemesítő versezeteit” is? Van vagy tucatnyi belőlük a Călinescu-monográfiában, nagyon jók SzD fordításai, például:

„Aki lustán könyörül,
Cselekszik helytelenül.
Isten nekünk mit adott,
Amikor megalkotott?

Koponyánkba agyvelőt,
Észt, beszédet, érzetet,
Bőven mindenek előtt.
Ha erőt vesz lustaságod,
Akkor csak magadra vess:
Heverd el a napvilágot,
Este ennél – mit ehess?
Jól megmondta ám a hangya:
»*Mért koldulsz, tücsök koma?*
Egész nyáron szórakoztál,
Ám oda a nyár, oda!
Jövő nyárig, tücsök gazda,
Megjöjjön az eszed ám!
Tégy félre sok sovány napra,
Éhen halsz a muzsikán!
Ha magad munkára szánod,
Nem látsz hiányt sohase,
Vetkőzd le a lustaságot,
S jöhet a tél hidege.«”
(Ion Creangă: *Aki nem dolgozik, ne is egyék*)

Vajon elszórakoztatta-e a fordítót egy ilyen rigmus fordítása, vagy beletörődött a sorsába, abba ti., hogy a műfordítás: megalkuvás?! Épp SzD „vall” erről a Creangă-monográfiához írt *Megjegyzés*ben: „A magyar nyelvterületen ez idő szerint túlsúlyban lévő, sokat (és sokszor gyanúsan, azaz hivalkodva) hangoztatott fölfogás szerint a műfordítás: alázat, a műfordító (kissé jezsuitául hangzik) legyen alázatos, mondjon le saját egyéniségéről, rendelje alá magát ama másiknak stb.

Mindez képtelenség. Aki valaha is belekóstolt ebbe a munkába, tudhatja, hogy mily reménytelen. Főként a magyar nyelv esetében, amely marslakóként pottyant az indoeurópai nyelvek közé.

A valóság az, hogy minden szépítés, eufemizmus ellenére a műfordítás a legszomorúbb, idegőrlő és kilátástalan megalkuvás.”

2020. november 29., vasárnap

nem-létező istentől beprogramozott szerkezet.” Gép, szent; nem-létező isten, beprogramozott szerkezet... Vasárnap van, szentleckének, elmélkedésnek elég is ez a gép. Vagy szent.

2020. december 2., szerda

Édesanyámmal a kardiológusnál Udvarhelyen. Mivel a vírus miatt kísé-
rő nem mehet be az orvoshoz, unalmamban elmentem a Corvinába. Gazda-
gabbnak tűnik az antikváriumi kínálata, mint Csíkban (vagy az udvarhelyik
olvasnak kevesebbet). Megvettem Shakespeare kétkötetes IV. *Henrikjét*.
Szegény Falstaff! Kapcarongy a jó barát a politikának, nem csoda, ha Sir
John így átkozódik SzD-nél: „áldjon Isten, Henrikem, / kórság lepjen el
igen, / rücskösítsen randa ragya, / gagyád legyen Nessus-gagya, / palotád
dög juhakol, / lepjen lepra, bujakór, / bűzhödözzél, hogy egy hőkre / se kö-
zelíthessenek meg, / kik gyűlölnék vagy szeretnek; / ránézni se tudj a nőkre,
/ légy kiátkozott eretnek, / maradj impotens örökre –”.

2020. december 4., péntek

Tőzsér Árpád írja (megkérdeztem, hogy költőként-nemzedéktársként
volt-e/van-e köze SzD-hez):

„Szilágyit személyesen, sajnos, nem ismertem, ő Pozsonyban, tud-
tommal, nem járt, később meg, mikor már máshol is (Pesten, Kolozsvá-
rott) találkozhattunk volna, nem élt. Verseit persze ismerem, sok opusát
a magyar költészet csúcsteljesítményének tartom. Egy régebbi versemben
(*Jalousionisták*) így foglaltam össze a róla szóló (akkori) véleményemet:

»Szilágyi Domokost is akkoriban ismertem meg.

Korábbi versei nemigen hatottak rám, de

1968 táján a *Kényszerleszállás s az Ez a nyár*

porcelán szinesztéziái kétségbeejtettek: újabb rivális!«

Gondolom, írni készülsz róla – ha ezzel a néhány sorommal tudsz vala-
mit kezdeni, rendelkezésedre áll.”

2020. december 14., hétfő

Esterházy írja 2008-ban, a *Dilingó* című, *10 kortárs román novellista* al-
című kötet előszavában: „Olvasó voltam, jó magyar olvasó, és ilyen-olyan
matematikushallgató (vagyis még nem író), amikor néhány (kettő) bará-

tommal, már nem emlékszem, milyen csatornán keresztül, fölfedeztünk magunknak egy varázslatos könyvet, Matei Călinescu: *Zacharias Lichter élete és nézetei*, Kriterion Könyvkiadó. Kis híján negyven éve történt ez. Most megnéztem, Szilágyi Domokos fordította, és tizennégy forintba került. Annyira üdítően más volt, mint amivel itthon elsőre találkozni lehetett (...). Bohócság és metafizika, ezt kínálta Călinescu mester, és mi állna közelebb fiatal emberekhez, ha nem épp magasnak és mélynek, fenségesnek és röhejesnek, értelemnek és értelmetlenségnek ez az ironikus és reális egysége.” Hogy mik vannak néha! Én is fordítottam a *Dilingóba* (Gheorghe Crăciunt), Zacharias Lichter mégis elkerülte a figyelmemet. Elolvastam egyáltalán az előszót, vagy (akkor is) csak magamra figyeltem?

2020. december 18., péntek

Villámlátogatás Lövétén, boldog karácsonyt kívánni (idén valószínűleg kihagyjuk a családi látogatást, legyen már vége ennek a rohadt vírusjárványnak!). És egyúttal elhoztam Cselényi László *A megíratlan költemény* című kötetét – Tózsér Árpád *Jalousionisták* című verse kíváncsivá tett rá. Vajon emlegeti-e SzD-t?

2020. december 19., szombat

Cselényi mindössze egy helyen említi SzD-t, egy felsorolásban: „Az ötvenes évek végén sorjázó verseit, a hatvanas évek elején-közepén megjelenő köteteit (...) a kiváló kortársnak kijáró tisztelettel-féltékenységgel olvastuk, örvendezvén eredményeinek, bosszankodván vereségein, s akkor jött a sokk: előbb egy-két vers az újvidéki *Hídban*, aztán 1969-ben egy egész kötet: *Búcsú a trópusoktól*. Hat vers mindössze (...). Nemzedékünk s az egyetemes magyar költészet hat, végérvényesen kész remekműve.”

2020. december 21., hétfő

Kolozsváron. Kérdezem Tompát [Gábor], hogy ismerte-e SzD-t. Válasz: SzD temetésén ismerkedett meg Weöres Sándorral (Szócs Géza mutatta be őket egymásnak). Hm? Weöres SzD temetésén?

A költő (rég és új) életeiben két Szócs Géza-írás is szerepel, az egyikben a jellegzetes Szócs Géza-rímmel: „...a fecskendőben ott guggol sunyin / (...)

az inzulin”, a másik meg egyenesen Weöresről szól! Nem hosszú, érdemes idemásolni:

„SÍR, TAVASSZAL

Szilágyi Domokos, sírodon mindenféle fehér virág nyílik!

Szilágyi Domokos, ha hallanád ezt a zümmögést, ha hallanád! Tele méhekkal ez a hely itt, közel a szilvafákhoz. Te Szilágyi, tudod-e, hogy Weöres Sándor lefelé jövet a Bethlen-kripta felől megbotlott azon a helyen! Jött lefele, szeptemberben, mint egy sétáló, törékeny boszorkány a napsütésben és arról beszélt, hogy ő az utolsó Weöres. Erről beszélt és megbotlott! Kevés híján letérdelt ott, kis híján térdre ereszkedett ott, ahol másfél hónap múlva Nagy László támaszkodott tiedhez oly hasonló botjára, s bámult gyanakvóan összehúzott szemmel a gödörbe, amely fölött most fehérség és parányi szárnyak erőfeszítése.

(1977)”

Tompa tehát rosszul emlékszik? Ott volt-e Weöres SzD temetésén? Megkérdezni valakit...

2020. december 27., vasárnap

Vendégségben. Kölcsönkérem a háziasszonytól a *Visszavont remény* című kötetet (SzD Méliusz Józsefhez írt leveleit tartalmazza). Otthon is megvan valahol, de egyszerűen nem találok a nagy kuplerájban.

2020. december 30., szerda

Végigrohantam a *Visszavont remény*en. Két dolgot följegyzek magamnak:

1. idézet SzD 1962. április 28-i leveléből: „végre írtam egy verset, és most el szeretném küldeni Nektek, mi több, el is küldöm. Arra kérlek, írjátok meg, hogy sükeredett, mert rengeteget kínlódtam rajta, és eljutottam odáig, hogy ez már nemcsak egy költő utánérése, hanem többé. Mert van benne Majakovszkij (Élet elvtárs!) és van benne József Attila...” A *Számvetés* című versről van szó, abból emeltem ki az „Élet elvtárs”-at magamnak, erre meg kiderül, hogy nem is SzD a szerző, hanem Majakovszkij! (Tényleg Majakovszkij: „Élet elvtárs, / sürget a munka, / lépünk sietve hát: /

az Ötéves Terv végét / el akarom érni veled!” – mondja *Teli torokból* című költeményében, Képes Géza fordításában); 2. idézet SzD 1974. november 6-i leveléből: „az utóbbi idő kissé megviselt. No, meg az új élet – ha életnek nevezhető –, ohne Alkohol, ohne Nikotin, ohne Schlaf. Essen nur mit Insuline.” Mi ez az inzulin, ami a Szőcs Géza-rímekben is ott guggol sunyin?!

*

Szóval „új élet”... Szegény SzD! Abba is hagyom gyorsan ezt a naplósdit, mert egyre nyilvánvalóbb, hogy soha nem fogok tisztán látni SzD-ügyben. De ha már szóba került Weöres, négy sort még idemásolok egy 1973-as SzD-ökörködésből (*Az weöres postakocsi*):

„az weöres postakocsin,
mert bélése bakacsin,
reményilem, hogy megtalálom
összkomfortos összhalálom”.

BÚÉK, akarom mondani: Boldog Új Életet Kívánok, világ!

Károlyi Csaba – Láng Zsolt

TRAUMÁK ÉS TABUK

BABARCZY ESZTER: *APÁM MEGHAL*. JELENKOR KIADÓ,
BUDAPEST, 2025.

Károlyi Csaba: Úgy látom, ez nagyon megosztó könyv. Van, aki nagyon szereti, van, aki nagyon nem. Téged hogyan osztott meg?

Láng Zsolt: Az apa halála számomra is „téma”. Foglalkoztat, hogyan lehetne írni róla. Szóval a Babarczy Eszter könyve is elsősorban ilyen szempontból van előttem, a leírás, az elbeszélés, a techné szempontjából.

KCs: Na, most akkor te elsősorban írói feladatot látsz. Neked könnyű, hiszen évtizedek óta regényeket, novellákat írsz. Utóbbi két regényed tulajdonképpen aparegénynek is nevezhető. Babarczy Eszter helyzete talán kissé más. Kiváló eszmetörténész, remek tanulmányok és esszék után, melyek az első kötetében is benne voltak, nemrég megírt két novelláskötetet, és ezekben sok az önéletrajzi történet. Valójában író lett, ez igaz. De ez a negyedik könyve személyes napló. Szerintem nem mindegy, milyen műfajú könyvként olvassuk. Ez nem fikció. Ha egy író regényt ír, és abban akármilyen önéletrajzi módon előkerül a saját apja, akkor lehet azt mondani, hogy de hát ez fikció. Vagy autofikció, ugye. És akkor nehéz számonkérni a szerzőtől azt, hogy miért ilyen képet mutat az apáról, az apjáról. Mert azt lehet mondani, ez nem az én apám, hiszen ez regény. Ám szerintem Babarczy Eszter könyve naplószerű vallomás. Nem filozófia, nem értekező próza, nem elbeszélő próza, és főleg nem regény, de azért aparegények is bőven hozzáolvashatók.

LZs: A naplószerű vallomás is szavakat, mondatokat használ. Van elbeszélője, van szereplője, van hangja, dinamikája, intenzitása, és van olvasója, hiszen megjelent több ezer példányban, ami annak is betudható, hogy két nagyon ismert emberről van szó. Naplószerű vallomás, igen, de erős benne mindaz, amire te azt mondod, hogy „nem az”, vagyis erős benne a filozófia, a pszichológia, az értekező próza.

KCs: Oké. Végül is irodalmi szöveg ez, ebben igazad van, meg van formálva, el van beszélve, és kommentálva van benne a történet. Csak itt mégis jobban számon lehet kérni, miért mutatja ilyennek a lány az apját, Babarczy Lászlót, a korszakos színházrendezőt és kaposvári színházigazgatót. Azt kevésbé érdemes számonkérni, miért mutatja egy regény olyannak Bolyai Farkast vagy André Tavaszt, amilyenek mutatja. De szerinted itt mi az, ami jól van megírva, és mi az, ami nem?

LZs: Engem épp a filozófiai, pszichológiai fogalmak bizonytalanítottak el. A szakma, a kategorizálás, ez ilyen, az olyan. Főképp olyankor, amikor a szakmabeli terminusoknak létezik hétköznapi használata is. Hogy egy példát mondjak. Az apáról az áll, hogy „nem rendes”. Ez itt azt jelenti, hogy nem rendszerető, nem rakott rendet maga körül. Hétköznapi értelemben a „nem rendes” rossz szándékú, alávaló, haszontalan, alamuszi ember. De Babarczy Eszternél, ahogy utal rá, a „rendes” a *Rend és rendetlenség* című Polcz Alaine-könyvből átvett kategória, terminus technicus. Kellett egy kis idő, míg a szó kétféle értelme keltette zavarom eloszlott. (Csak zárójelben jelzem, hogy szerintem Polcz Alaine szóhasználata sem túl szerencsés.) Szóval, ahol csupán a tipizálás, a pusztá kijelentés van meg, és nincsenek viszonyok a szavak, a mondatok között sem, nincsenek a kijelentésekre vonatkozó reflexiók, ott hiányt éreztem. Ahol viszont vannak, azokat a részeket sikeresnek tartom. Kapásból kikerestem egy ilyen részt, amikor a színháziai összegyűlnek, hogy B. L.-re emlékezzenek. „Emberek, akik szerettek. Néha biztosan utáltak is, de most azért gyűltek össze, mert szerettek. Kivéve a fiút a másik asztalnál. Ő gyűlött.” Ez jó. És most vettem észre a „gyűltek össze” meg a „gyűlött” rímelését, hát ez szubtilis irodalom. De most te kellene elmondod, hogyan billeg a te mérleged.

KCs: Én alapvetően nem irodalmi elbeszélésként olvastam ezt, hanem inkább magánirodalomként, ha volna ilyen. Jó, a vallomás is fikció Szent Ágoston óta, rendben. A naplóbejegyzések első része itt mindig egy történet, a második része a kommentár. Ez utóbbiban sok az értekező elem, ezek a gyengébb részek, szerintem is. Különben, mikor azt mondtam az elején, hogy megosztó könyv, arra gondoltam, hogy az olvasók nagy része ezt tényirodalomként olvasta, és azzal volt elfoglalva, Babarczy Eszter hogyan beszél az apjáról és az apja haláláról. Ha innen nézzük, legalább öt szempontból elég botrányos ez a könyv sok olvasó szerint. A traumatikus apa-lány viszony miatt. A betegség, a haldoklás naturalisztikus megmutatása miatt. A híres ember magánéletének kendőzetlen kitérgetése miatt. Az ápolás, az egészségügy botrányos helyzetének megmutatása miatt. És

végül a férfi-nő helyzetnek az apa-lánya kapcsolaton keresztül történő túl merész megmutatása miatt. Ezeket én mind álbotrányoknak gondolom, és azt hiszem, nagyon helyes dolog mindezt így megírni. Ugyanakkor kérdés, mennyire segítő könyv ez, mennyire segíti mindazokat, akik hasonló helyzetben voltak, vannak, az apjukkal kapcsolatban. Szerinted egy ilyen könyv lehet segítség mások számára?

LZs: Egyértelmű, segít az olvasónak, hogy a saját viszonyát kialakítsa, és nemcsak az apjával. Nekem abban is segített, hogy apaként átgondoljam a lányaimmal való viszonyomat. Talán annak is segít, aki épp haldoklik, vagy elkerülhetetlenül haldokolni fog. Érdekes jelenség, hogy ebben a haldoklásos témában mostanában több könyv is megjelent (legfrissebben a Barnás Ferenc és a Nádas Péteré). De hogy a segítség egyéb irányait, vonatkozásait is szóba hozsam, ez a könyv alapidolgokat mond el a mai társadalmunkról, az erőszak természetéről, az alávetettségről, a tehetetlenségről. A színházak egy részében a mai napig gyakorlat, hogy a rendező erőszakoskodik a színésszel. Konkrét esetek vannak. Arra is, ahogy a színház vezetése ezeket az ügyeket elsimítja. De sorolhatnánk az eseteket a kórházakból is. Hogy mikén mennek át az idős, magatehetetlen emberek, és már nem csupán a kórházakban. Lehet, hogy az álbotrányokkal pont a szembenézést akarjuk elfedni, a szembenézést azzal, ahol és ahogy élünk, nem gondolod?

KCs: De igen. Nem akarunk szembenézni mindezzel, mert nem esik jól. Szőnyeg alá van minden ilyesmi söpörve az életünkben. És persze nemcsak az apákról van itt szó, hanem az anyákról is, illetve a fiúkról és a lányokról. Minden szülő úgy gondolja, nem tett meg mindent, minden gyerek úgy érzi, nem kapott meg mindent. Azért ez itt súlyosan bántalmazó apa a könyv szerint, a lány pedig komoly beteg. Mégis ki kell mondani a dolgokat. A haldoklás leírása megrendítő. A lány bátran kimondja, amit kell, ez helyes. Nem gondolom, hogy Babarczy László nagyszerű szakmai teljesítménye sérülne emiatt. Jut eszembe, mikor kritikát írtam a könyvről az *ÉS*-be, tizenkét író aparegénye jutott eszembe, ideidézem: Esterházy Péter, Kukorelly Endre, Györe Balázs, Jánossy Lajos, Dragomán György, Schein Gábor, Danyi Zoltán, Láng Zsolt, Király Kinga Júlia, Nagy Gerzson, Grecsó Krisztián, Biró Zsombor Aurél fiktív „apái”. Azóta hozzátehetném Bánki Éva *Apjalánya* című apakönyvét is. Eszembe jutott Linn Ullmann apakönyve (*Áldott gyermek*), Simone de Beauvoir anyakönyve (*Szelíd halál*), Esterházy, Bartis Attila vagy Szilasi László anyakönyve is hozzáolvasható, vagy Annie Ernaux anya- és apatörténete (*A hely, Egy asszony*). Sok hasonlóság, de sok különbség is van Babarczy Eszter kötete és Szücs Teri *Vissza-*

tért hozzám az emlékezet című anyakönyve között. Szűcs Teri könyve szinte ellenpontja ennek a kötetnek. Egy idézetet szeretnék hozni befejezőként Babarczytól, kiírtam magamnak, szerintem elég beszédes: „Elhatároztam, hogy írok rólad, hogy megírom a halálodat, megírom az életedet. Felteszem magamnak a kérdéseket, amiket neked nem mertem. Írok valamiről, ami mélységes tabuk alá esik, mert engem éppen a traumák és a tabuk felszínre hozása érdekel. Meggyógyítom magam a halálodból, és elgyászolok azon keresztül, hogy megpróbállak megérteni” – így ér véget a könyv utolsó jegyzete, és akkor itt kivételesen jó a kommentár, ez akkor van, annál a napnál, amikor az apa meghal (2022. január 31.). És még annyit a végére, hogy éppen ma négy éve halt meg, hiszen január 31-én beszélgetünk.

Székely János

(1929 – 1992)

ÍGÉRETEKKEL, KÉNYSZEREKKEL

Szilágyi Domokosnak

Ígéretekkel, kényszerekkel
Ölel magához a világ.
Csak egyszer adja meg magát,
S örökre kárhozott az ember.

Ragályos átlagvélemények,
Előregyártott tettek és
Potyán kapott elismerés
Varsái közt bujkál a lélek.

Furfangjait varázslatának
Egymás után idézi fel,
Hogy az légy, aki néki kell,
És ne az, aki igazán vagy.

Elméletekkel, babonákkal
Próbál rábírní, hogy lenyeld,
Hogy elismerd, hogy igeneld,
Hogy megbékülj gyalázatával.

Illemtudó nagylelkűséged
Csiklandva kéri, hogy segíts,
De hogyha csak egyszer segítsz,
Már bekapott és megemésztett.

Igenjeinkkel szív magába
Ős ellenségünk, a világ.
Belőlünk építi magát,
Mint a pyrhána, mint a cápa.

És íme, ezredévek óta
Legjobbainkon is kifog.
Pedig együgyű a titok:
Egy szó csupán, egy kicsi szócska;

Egy szó, amelyet pofájába
Kell vágni, kérjen bármit is,
Még ha igazat állít is,
Mivel nem méltó soha másra;

Egy árva szó – ismerjük régen,
De százszor áldott az, aki
Ki meri végül mondani,
Hogy: nem. Hogy nem. Hogy csak azért sem.

NÉVJEGY

Érindval a társas kére, azt írtam:
a Whitman-váltókatolát felintsd (felintéses Palosayval) elnyújtottat
és hányatol ~~az~~ az azt írtam,
ha ugyan egyéni okok miatt azok, hogy
vissavonjátok ^(azt) ~~azt~~ ^{magányosban} ~~azt~~ ^{írtam}
tom). ~~azt~~ igen népen megírtam, azon-
nal választól: levelem és írásom illa
pontokról, mert ~~az~~ a kértat elég
nagy terjedelmű és ~~írtam~~ ~~azt~~ ^{ideje}
ben be kell tölteni valamely ^{lap} ~~írtam~~
~~az~~ hogy ne oltasson ^{írtam} ~~írtam~~ ~~írtam~~
~~írtam~~.
Barátokkal ölel: Kér

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Communitas Alapítvány,
Bethlen Gábor Alap, Iskola Alapítvány
Petőfi Kulturális Ügynökség – Magyar Kultúráért Alapítvány

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzi meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 120, fél évre 60, negyedévre 40 lej. Előfizetéseket a szerkesztőségben vesszük föl, valamint a <https://www.lato.ro/elofizetesek> oldalon.

ISSN 1220-5982